

บทที่ 4

บทบาทขององค์กรการค้าของชาวจีนกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางธุรกิจ

องค์กรการค้าทั้งสมาคมการค้า และสหภาพการค้า เป็นองค์กรสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินธุรกิจของชาวจีนประสบความสำเร็จ และมีบทบาทสำคัญเหนือกลุ่มเศรษฐกิจอื่นในสังคมไทย ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง 2 (พ.ศ. 2457 – 2482)(1914-1939)แต่การศึกษาเรื่องราวขององค์กรทั้ง 2 ประเภทนี้ในฐานะเป็นองค์กรเศรษฐกิจยังมีน้อยมาก และถึงแม้จะมีการกล่าวถึงในงานวิจัยอื่น ๆ อยู่บ้างก็เป็นการกล่าวถึงอย่างคร่าว ๆ ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญทางเศรษฐกิจ สมาคมการค้า แทบไม่มีนักวิชาการคนใดศึกษาเลย จนบางครั้งมีการกล่าวว่าสังคมไทยไม่มีสมาคม (guilds) เช่นเดียวกับยุโรป ส่วนเรื่องสหภาพการค้า มีงานวิจัยอยู่ 2 ชิ้นที่สำคัญคือเรื่อง "สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 – 2484" วิทยานิพนธ์ของปรารธนา โกเมน ศึกษาในด้านภาพรวมของสมาคมจีนและการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งไปในทางกิจกรรมทางการเมืองมากกว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจ¹ งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งคือเรื่องเชียงหวย : การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ. 2452 – 2469) วิทยานิพนธ์ของมนทิตรา เตชะมโนดม ศึกษาเชียงหวย หรือสหภาพการค้าจีนในฐานะองค์กรนำของชาวจีน เนื้อหาของการศึกษาจะอยู่ที่ปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งและในระยะเริ่มแรกเป็นส่วนใหญ่² การเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจยังไม่ได้นำเสนอให้เด่นชัดพอ นอกจากนี้บทบาทของผู้นำองค์กร ยังไม่มีการนำเสนอ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สามารถเข้าใจการรวมตัวในรูปองค์กรหาพ่อค้าจีน ซึ่งจะส่งผลถึงความเข้าใจ ในด้านศักยภาพและพัฒนาการของพ่อค้าไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นกลุ่มคนสำคัญในพัฒนาการทางเศรษฐกิจของสังคมไทย

---

¹ ปรารธนา โกเมน, "สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 – 2488," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532)

² มนทิตรา เตชะมโนดม, "เชียงหวย : การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ. 2452– 2460)," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539)

1. กำเนิดและความเป็นมาขององค์กรการค้าของชาวจีนก่อนปี พ.ศ. 2457(1914)

ในยุโรปการรวมตัวของชุมชนในรูปสมาคม มีมานานแล้ว ซึ่งอาจกล่าวถึงที่มาได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่เก่าแก่อยู่ในบริเวณดินแดนที่เป็นยุโรปและดินแดนรอบ ๆ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อียิปต์ เมโสโปเตเมีย เฮลเลนิกกรีก (Hellenic Greece) เอเชียตะวันตก ในสมัยอาณาจักรโรมันการรวมตัวนี้เรียกว่า “collegia” ซึ่งแผ่ขยายไปทั่วโลกของเมดิเตอร์เรเนียน ชุมชนการค้าเกือบทั้งหมดรวมตัวเป็นสมาคม แต่ที่มีอำนาจมากจะเป็นสมาคมของชาวเรือหรือพวกเรือจ้าง ซึ่งจะจัดตั้งตามเมืองท่าการค้าต่าง ๆ ทุกแห่ง ในตอนท้ายของจักรวรรดิสมาคมพวกนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ซึ่งจะควบคุมสมาชิก บรรดาลูกของเขาเหล่านั้นก็จะถูกควบคุมโดยกฎหมายการสืบมรดก ซึ่งก็มักจะยึดอาชีพหรือการค้าตามบิดา สมาคมเก่าแก่เหล่านี้จัดตั้งเพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคมและเศรษฐกิจ คือเป็นทั้งสมาคมที่จัดการผลประโยชน์และสมาคมฌาปนกิจ สมาชิกจะต้องจ่ายค่ากิจกรรมซึ่งเป็นเรื่องของประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนา ระบบที่รัฐบาลเข้าควบคุม “collegia” นี้ มีมาจนถึงเมืองคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) ในอาณาจักรไบแซนไทน์ (the Byzantine Empire) ยุคหลังจากการล่มสลายของอาณาจักรโรมันทางตะวันตก การคงอยู่ของการรวมตัวในลักษณะนี้น่าจะยังสืบเนื่องในเมืองต่าง ๆ ของอิตาลีตลอดยุคกลาง³

ในชนเผ่าเยอรมันก็มีวัฒนธรรมการรวมกลุ่มเช่นนี้ในระยะที่ชนเผ่าเยอรมันเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุโรประหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถึง 10 รูปแบบสมาคม มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการจัดตั้งองค์กรทางสังคม ซึ่งไม่ใช่ขึ้นอยู่กับความผูกพันทางสายเลือดแต่เป็นเสมือนครอบครัวเดียวกันที่จะช่วยเหลือคุ้มครองให้ความปลอดภัยซึ่งกันและกัน หน้าที่ของมันจะขยายไปในทางป้องกันทุก ๆ เรื่อง เงินงานฌาปนกิจ ช่วยเหลือสมาชิกที่ยากจน ให้การประกันในกรณีที่เราล้ม ความผูกพันแสดงถึงความสัมพันธ์และเพื่อน สมาชิกของสมาคมจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อสมาชิกเกิดการทะเลาะกับคนอื่นจะช่วยแก้แค้นให้ด้วย เป็นการปกป้องสมาชิกจากคนภายนอก สมาคมจะกำหนดกติกาการอยู่ร่วม

---

³ Lauren S. Bahr and Bernard Johnston (editor). “Guilds.” Colleir’s Encyclopedia (Ontario Conada : PE Collier & Son Limited, 1994), P. 514 – 518.

กัน ซึ่งจะเป็นข้อสัญญาที่ศักดิ์สิทธิ์ตามคำสาบาน โดยกล่าวถึงสิทธิต่าง ๆ และหน้าที่⁴ ในยุคกลางนี้ สมาคมค่อย ๆ เป็นองค์กรคริสเตียน ซึ่งจะเห็นได้จากการปฏิบัติที่มีอิทธิพลศาสนาเข้ามา มีการสวมมนต์ให้กับผู้ที่ลวงลับไปแล้ว สมาคมจะรับเอาบัญญัติต่าง ๆ เข้าไว้ สมาคมหลายแห่งพูดถึง “การตรวจภาพ” และอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและดำเนินงานกุศล องค์กรประเภทนี้เกิดขึ้นในท้องถิ่นต่างๆ เป็นองค์กรระดับรากหญ้าของสังคม สมาคมของชนเผ่าเยอรมันที่เริ่มต้นจากความต้องการช่วยเหลือทุกๆ อย่างในหมู่สมาชิกกลุ่มเล็กๆ ได้หล่อหลอมเข้ากับความคิดของศาสนาคริสต์ในเรื่องความเป็นพี่น้องสากลของผู้ที่มีความเชื่อแบบเดียวกัน และทำการกุศลให้แก่वलมนุษย ความคิดในเรื่องความเป็นการตรวจภาพทำให้หมู่บ้านต่าง ๆ ถูกเชื่อมโยงหลอมเป็นหนึ่งจนถึงเป็นการรวมกันในระดับตำบล⁵ สมาคมจึงไม่ใช้การช่วยเหลือในกลุ่มเล็ก ๆ อีกต่อไปแต่เป็นการเชื่อมโยงความช่วยเหลือในท้องถิ่นที่กว้างไกลออกไป

พัฒนาการใหม่ของการจัดตั้งสมาคมเกิดขึ้นในปลายยุคกลางโดยกลุ่มพ่อค้า ซึ่งก็จะ เป็นไปตามความต้องการของพ่อค้า ดำเนินการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประกันภัยจากธรรมชาติและ การทำร้ายของมนุษย์แก่ทั้งพ่อค้าที่เดินทางค้าขายไปยังที่ต่าง ๆ และค้าขายภายในท้องถิ่น การจัดตั้ง สมาคมพ่อค้านี้เกิดขึ้นในยุคที่ขาดความมั่นคง⁶ พ่อค้าต้องเดินทางระหว่างตลาดหนึ่งไปยังอีกตลาด หนึ่งซึ่งอาจจะถูกทำร้ายจากขุนนาง และถูกขโมยสินค้าจากโจร ในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ถึง 12 สมาคม ของพ่อค้า เกิดขึ้นตามการขยายตัวของธุรกิจที่เกิดขึ้นในเมือง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกพ่อค้า สมาคมของ พ่อค้าเหล่านี้มีบทบาทในการซื้อและขายสินค้าของเมือง ผูกขาดการค้าขายภายในเมือง พ่อค้าจาก ต่างเมืองที่เข้ามาค้าขายจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมต่าง ๆ หรือไม่ก็ถูกห้ามเข้ามาค้าขายเป็นการปกป้อง พ่อค้าภายในเมือง พ่อค้าเป็นสมาชิกที่สำคัญภายในเมือง ดังนั้นพ่อค้าจึงมีบทบาทในการออกกฎ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของเมืองในราว ค.ศ.1100 สมาคมของพ่อค้าได้พัฒนาไปสู่ สมาคมอาชีพ (craft guilds) และขยายตัวอย่างรวดเร็วไปที่ยุโรปตะวันตก สมาคมอาชีพนี้เกิดขึ้นเนื่องจากพัฒนาการทาง การค้าที่พ่อค้ามีการรวมตัวในอาชีพ และการค้าเฉพาะมากขึ้น สมาคมอาชีพ หมายถึงสมาคมที่ สมาชิกมีจิตวิญญาณของอาชีพใดอาชีพหนึ่ง ในระยะแรกผู้ที่มิบทบาทคือพวกพ่อค้า ต่อมาทั้งพ่อค้า

⁴Antong Black, *Guilds and Civil Society in European Political Thought from the Twelfth Century to the Present* (: Methuen & Co. Ltd.,), p. 4-5.

⁵ Ibid, p. 5-6.

⁶ Ibid, p. 6.

และผู้ทำการผลิตก็เข้ามามีบทบาทในองค์กร คนพวกนี้เป็นกลุ่มชนชั้นกลางระดับสูง (upper middle class) ส่วนชนชั้นกลางระดับล่าง (lower middle class) ก็ได้แยกตัวออกจากสมาคมไปจัดตั้งองค์กรใหม่สำหรับตัวเองที่มีลักษณะเฉพาะของตนมากขึ้นเป็นองค์กรที่ใช้แรงงาน องค์กรของผู้ใช้แรงงานนี้ยังไม่มีการพัฒนาการทางสังคมและการเมืองในยุคกลาง⁷

สมาคมอาชีพมีหลักปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการ คือ มีความรักระหว่างสมาชิกเหมือนกัน สมาชิกจะต้องยอมรับหลักปฏิบัติแห่งศีลธรรม (moral polity) ขององค์กรร่วมกัน หลักปฏิบัตินี้จะกล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ สมาชิกรวมอยู่ได้ด้วยกฎแห่งความร่วมมือ สมาคมเหล่านี้มีอำนาจการปกครองเป็นของตนเอง⁸ นับแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 11 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 เศรษฐกิจของยุโรปขยายไปรวดเร็ว ทั้งประชากร การค้าและหัตถกรรมเพิ่มขึ้นมาก พร้อมกับการเพิ่มขึ้นนี้เสรีนิยมทางการเมืองและระบบทุนนิยมได้มีบทบาทสำคัญภายในเมือง และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว ทั้งสมาคมพ่อค้าและสมาคมอาชีพที่มีอยู่ในเมืองได้สร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมและสร้างความรักในเสรีภาพของชาวเมือง ภายในเมืองชาวเมืองมีสิทธิที่จะซื้อและขายอย่างเสรี มีสิทธิครอบครองทรัพย์สิน สมาคมปกป้องชาวเมืองจากคนภายนอกและอำนาจของขุนนางเจ้าที่ดินทั้งหลาย ความสะดวกในการแลกเปลี่ยนสินค้าภายในเมืองทำให้เกิดการสะสมทุน (capital accumulation) และขยายตัวของระบบทุนนิยมพาณิชย์ (mercantile capitalism)⁹ เมืองใหม่ที่พ่อค้ามีบทบาทนี้ได้สร้างวัฒนธรรมสำคัญคือการเคารพซึ่งกันและกันบนความเชื่อเรื่องเสรีภาพ (liberty) และความเสมอภาค (equality) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาสังคมทุนนิยมและประชาธิปไตยของยุโรปต่อมา¹⁰ สมาคมชาวยุโรปแม้ว่าการจัดตั้งจะเริ่มต้นจากชุมชนเล็ก ๆ แต่ก็เพิ่มบทบาทเข้าไปควบคุมการเมืองท้องถิ่นจนกระทั่งเข้าสู่การเมืองระดับประเทศ สนับสนุนอำนาจของกษัตริย์และผลักดันให้เกิดการค้าแบบระบบสัมปทานโดยขอรับสิทธิบัตร (Chater) จากกษัตริย์ในการค้าเป็นการค้าแบบผูกขาด สมาคมหมดบทบาทไปเมื่อระบบทางเศรษฐกิจและการเมืองเปลี่ยนไป ชนชั้นนักอุตสาหกรรมต้องการเสรีภาพในการ

⁷ George Unwin, *The Gilds and Companies of London*. (new York : Barnes & Noble, Inc., 1966), p. 62-63.

⁸ Antony Black Ibid p. 12-13.

⁹ Ibid., p. 33-34.

¹⁰ Ibid, p 43.

ดำเนินธุรกิจที่แท้จริงและอำนาจของกษัตริย์ทางการเมืองเริ่มหมดไปพร้อมกับการปฏิวัติอุตสาหกรรม ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18

ในประเทศจีน ชาวจีนมีการรวมตัวกันเป็นสมาคม ในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่ สมาคมทางศาสนา สมาคมอาชีพ สมาคมช่างฝีมือ สมาคมการค้า สมาคมจังหวัด (สังคม) สมาคมจังหวัด (เศรษฐกิจ) สมาคมพ่อค้า สมาคมแซ่ตระกูล สมาคมหมู่บ้าน และสมาคมเมือง¹¹ ความต่างระหว่างสมาคมของชาวจีนและชาวยุโรปที่สำคัญคือ สมาคมของชาวยุโรปจะสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาลท้องถิ่น ขณะที่สมาคมของชาวจีนรวมตัวกัน เพื่อต่อต้านการคุกคามของเจ้าหน้าที่รัฐที่สำคัญคือ ผู้เก็บภาษีนายอากร¹² สมาคมการค้าของชาวจีนเติบโตโดยแยกตัวและเป็นอิสระจากรัฐ เป็นผู้กำหนดรูปแบบและวัตถุประสงค์ของตนเอง สร้างกฎข้อบังคับและวิธีการดำเนินงานของตนเอง ดำเนินงานโดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐส่วนกลางและท้องถิ่น¹³ ในประเทศจีน สมาคมต่าง ๆ อยู่นอกกฎหมาย รัฐไม่ค่อยสนใจสมาคมเหล่านี้และสมาคมก็ไม่เคยขอความคุ้มครองจากรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสมาคมจะเกิดขึ้นเมื่อรัฐต้องการเก็บภาษี สมาคมก็จะส่งเลขานุการของสมาคมเป็นตัวแทนเข้าไปเจรจากับรัฐในสินค้าที่รัฐต้องการเก็บภาษี สมาคมเหล่านี้พัฒนาระบบการปกครองของตนเอง มีประชาธิปไตยค่อนข้างมาก มีการพิจารณาคดีตามกฎหมายข้อบังคับที่สมาชิกร่วมกันสร้างขึ้น ไม่ใช่มาจากผู้มีอำนาจเหนือกว่าคนอื่น ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาเรื่องการควบคุม อำนาจการตัดสินใจกับสมาชิกเป็นไปอย่างสมบูรณ์แบบ โดยมีหลักคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันของปัจเจกชนชาวจีนเป็นพื้นฐาน¹⁴ ดังนั้นกฎและระเบียบปฏิบัติของสมาคมจีนจึงเป็นกฎแห่งคุณธรรม

กำเนิดของสมาคมในประวัติศาสตร์จีนนี้ไม่อาจทราบได้ เพราะการบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวจีนจะเป็นเรื่องของกษัตริย์ สงครามและเรื่องเกี่ยวกับหลักคุณธรรม เรื่องทางธุรกิจซึ่งไม่เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้จึงไม่ได้รับการบันทึก หรือแม้แต่หลักฐานของทางสมาคมเองก็ไม่

¹¹ John Stewart Burgess, *The Guilds of Peking* (New York : Columbia University Press, 1928), p. 16-17.

¹² John Stewart Burgess, *The Guilds of Peking*, P. 31.

¹³ Hosea Ballou Morse, *The Guilds of China* (Taipei : Chieng-Wen Publishing Company, 1966), p. 21.

¹⁴ *Ibid.*, p.27.

สามารถสืบค้นถึงการกำเนิดของสมาคมได้ เนื่องจากสมาคมเหล่านี้จะไม่บันทึกธรรมเนียมการปกครองของตน และไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องบันทึกการประชุมหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สมาคมของเกาหลีได้มีการบันทึกหลักฐานและได้อ้างถึงสมาคมของชาวจีนว่าตนได้รับรูปแบบการจัดตั้งองค์กรมาจากจีนเมื่อกว่า 1,000 ปี มาแล้ว ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าจีนมีการจัดตั้งสมาคมมานานถึง 2,000 ปี หรือมากกว่านั้นก็ได้¹⁵ หลักฐานที่ปรากฏในช่วงนับร้อยปีมานี้คือ บันทึกของมารโคโปโล (Marco Polo) ที่เดินทางเข้ามายังจีนในสมัยกุบไลข่าน (Kubila Khan, 1260-1294) เขาได้บันทึกว่าสมาคมในหางโจว (Hang-Chow) ได้รับการพัฒนามาก¹⁶

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 สมาคมของพ่อค้าเกิดขึ้นแพร่หลายในจีน โดยเฉพาะในบริเวณทางใต้ที่มีการเติบโตทางการค้าเนื่องจากการทำการค้าและติดต่อกับพ่อค้าต่างประเทศ เมืองเหล่านั้น ได้แก่ เมืองฮั่นเค้า สมาคมการค้านับว่าเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ.2431 (1888) นักการทูตของอังกฤษผู้หนึ่งได้กล่าวถึงตึกที่ทำการของสมาคมแห่งหนึ่งว่า ในความคิดของเขาแล้วตึกดังกล่าวเป็นตึกสมัยใหม่ที่ดีที่สุดในจีน¹⁷ เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมืองแคนตอนมีสมาคมทั้งหมด 125 สมาคม สมาคมเหล่านี้นับว่าเป็นองค์กรจัดตั้งทางสังคมที่ดีที่สุดเช่นกัน¹⁸ สำหรับเมืองชัวเถาที่ชาวจีนในไทยส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองนี้ สมาคมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาคมบ้านเกิด สมาคมพ่อค้า สมาคมการค้า ต่าง ๆ ก็มีการจัดตั้งกันอย่างแพร่หลายเช่นกัน¹⁹ ด้วยมีความคุ้นเคยกับองค์กรเช่นนี้ เมื่อพ่อค้าอพยพเข้ามาในประเทศไทย จึงนำการจัดตั้งองค์กรสมาคมเข้ามาด้วย

¹⁵ John Stewart Burgess, The Guilds of Peking. p. 69.

¹⁶ Ibid, p. 74.

¹⁷ William T. Rowe, Hankow : Commerce and Society in a Chinese City 1796-1889 (California : Stanford University Press, 1984), p. 252.

¹⁸ Edward J.M. Rhoads, China's Republican Revolution : The Case of Kwangtung 1895-1913 (Massachusetts : Harvard University Press, 1975), p. 25

¹⁹ Hosea Ballou Morse, The Guilds of China. p. 53-57.

ต่อมานโยบายของรัฐบาลจีนต่อสมาคมเปลี่ยนไป คือหันมาสนใจสมาคมเหล่านี้มากขึ้น โดยในเดือนมกราคม พ.ศ. 2440 (1904) ทางราชสำนักได้ออกพระราชกฤษฎีกาอนุมัติให้มีการจัดตั้งสมาคมเพื่อการรวมตัวของพ่อค้าตามเมืองหลวงและเมืองท่าการค้าที่สำคัญต่างๆ เนื่องจากราชสำนักต้องการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศ และเห็นประโยชน์จากการตั้งสภาของพ่อค้าทั้งในประเทศ ตะวันตกและในญี่ปุ่น²⁰ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2448 (1905) รัฐบาลได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งสภาการค้าของมณฑลทงต้ง (The Kwangtung General Chamber of Commerce) สภานี้ตั้งอยู่ที่เมืองหลวงของมณฑล คือเมืองแคนตอน ต่อมาในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันนี้ได้จัดตั้งสภาสาขาที่เมืองชัวเถา ในปี พ.ศ. 2450 (1907) สภาสาขาแห่งเมืองชัวเถานี้ได้ยกฐานะเป็นสภาการค้าเช่นเดียวกัน สภาการค้ามณฑลทงต้ง สภาการค้า จะมีฐานะต่างจากสมาคมทางการค้า คือ สภาการค้าเป็นองค์กรของพ่อค้าที่รัฐจัดขึ้น และแสดงบทบาทเหมือนตัวกลางที่ประสานสมาคมการค้าต่าง ๆ กับรัฐบาล การจัดตั้งสภาการค้านี้ทำให้สมาคมการค้าต่าง ๆ ที่เคยดำเนินงานอย่างอิสระหันมาร่วมมือกันมากขึ้น สภาการค้าที่เมืองชัวเถาได้แสดงบทบาทโดยเป็นที่รวมตัวของพ่อค้าที่สำคัญ²¹ และติดต่อสัมพันธ์กับพ่อค้าที่มีบ้านเกิดอยู่ที่เมืองชัวเถา แต่อพยพไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ รวมทั้งในประเทศไทย แต่เมื่อมีการเคลื่อนไหวชาตินิยมด้านจักรวรรดินิยมในประเทศจีน พวกพ่อค้าทางใต้ในมณฑลทงต้งก็ได้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวนี้ โดยใช้สมาคมการค้าและสภาการค้าเป็นองค์กรสำคัญในการเคลื่อนไหวต่อต้าน การเคลื่อนไหวที่สำคัญคือการบอยคอต (Boycott) สินค้าอเมริกันใน พ.ศ. 2448-2449 (1905-1906) และการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2451 (1908) เป็นต้น²²

สำหรับประเทศไทย กลุ่มคนที่มีบทบาททางการค้าของไทยมากที่สุดคือพ่อค้าชาวจีน ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2270 (1727) พ่อค้าจีนที่เมืองเฮนมิง (Amoy) ได้จัดตั้งหยางหาง (Yang - hang) หรือสมาคมการค้าโพ้นทะเล (ocean guild) ที่จะควบคุมการค้าระหว่างจีนและสยาม เฮนมิงเป็นเมืองสำคัญที่พ่อค้าชาวจีนใช้เป็นเมืองท่าดำเนินการค้ากับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หยางหางแห่งนี้จะรับประกันจ่ายภาษีสำหรับเรือสินค้าและดำเนินการผูกขาดการค้ากับรัฐบาล ให้ความสะดวกแก่พ่อ

²⁰Edward J.M. Rhoads, China's Republican Revolution : The Case of Kwangtung 1895-1913. p. 58.

²¹Ibid., p. 79-81.

²²Edward J.M. Rhoads, China's Republican Revolution : The Case of Kwangtung 1895-1913, p. 85, 138.

ค้าชาวเรือที่จะทำการค้า สมาคมนี้อาจจะมอบของบรรณาการให้แก่เจ้าหน้าที่ศุลกากรและเจ้าหน้าที่ระดับสูงได้แก่รงนกและตะกั่วดำ (graphite)²³ สมาคมการค้าตามเมืองท่าของชาวจีนได้เข้าควบคุมการค้าโพ้นทะเล ซึ่งก็รวมทั้งการค้าระหว่างจีนและสยามมานานแล้วแต่สมาคมเหล่านั้นจัดตั้งอยู่ตามเมืองท่าของจีน

การจัดตั้งสมาคมการค้า ของพ่อค้าชาวจีนในประเทศไทยเท่าที่พบหลักฐาน สมาคมที่เก่าแก่ที่สุดคือ สมาคมชิวเถาเกากงเก็ก หรือสมาคมการค้าแห่งท่าเรือเมืองชิวเถา ซึ่งกำเนิดในบริเวณลำเพ็ญ พ่อค้าที่ทำการค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองชิวเถาจัดตั้งขึ้น สมาคมนี้อาจตั้งในสมัยปลายราชวงศ์ชิง ไม่สามารถระบุวันและปีที่จัดตั้งได้แน่นอน ตามประวัติของสมาคมซึ่งได้มาจากคำบอกเล่ากล่าวไว้ว่าจัดตั้งเมื่อประมาณ 50-60 ปี ก่อนที่ ดร. ชุนยัดเซ็น จะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2454) (1911) คือ ประมาณปี พ.ศ. 2400 (1857) สมาคมแห่งนี้เป็นสมาคมของพ่อค้าแต่จีวซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนที่อพยพมาเมืองไทยมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากความสะดวกในการอพยพและเข้ากับชาวพื้นเมืองได้เป็นอย่างดี พ่อค้าชาวจีนที่ทำการค้าระหว่าง 2 เมืองท่าจึงคิดจัดตั้งสมาคมขึ้นมา สินค้าที่นำเข้ามาจะเป็นสินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เมล็ดฝัก อาหารตอง อาหารแห้ง เครื่องถ้วยชาม รองเท้า ร่ม และวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น สินค้าเหล่านี้ได้นำเข้ามาเพื่อบริการชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยเฉพาะที่อยู่ในบริเวณลำเพ็ญ ส่วนสินค้าออกที่ส่งไปยังท่าเรือชิวเถา ได้แก่ ข้าวและไม้สัก เป็นต้น²⁴ หน้าที่ของสมาคมคือเป็นตัวกลางในการจัดหาสินค้าจากเมืองชิวเถาเข้ามาในประเทศไทย พ่อค้าจะมาประชุมตกลงกันว่าต้องการสินค้าอะไรจากเมืองชิวเถาบ้าง จึงได้ร่วมกันจัดเรือไปซื้อสินค้าตามจำนวนที่พ่อค้าต้องการแล้วนำมาแบ่งกันและกำหนดราคาขายร่วมกัน ส่วนสินค้าออกก็ตกลงร่วมกัน ในลักษณะเดียวกับสินค้าเข้า สมาคมแห่งนี้ได้ปรากฏหลักฐานต่อทางราชการว่าได้มีการจัดตั้งสมาคมขึ้นในปี พ.ศ. 2452 (1909) และจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีการจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2457 (1914)²⁵

²³Sarasin Viraphal, "Tribute and Profit : Sino - Siamese Trade 1652 - 1853," (London : Council on East Asian Studies Harvard University, 1977), p. 125 - 128.

²⁴ประวัติสมาคมจีนในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : เซ็นจูรีวัฒนาการค้า, 2503), หน้า 27 - 58

²⁵กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม)ม แฟ้มสมาคมเฮียงลักซ์หว)

สมาคมชาวเถาเกากงก็กำหนดกติกาทางการค้าต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน ในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2452 (1910) สมาคมได้จัดประชุมที่ถนนทรงวาด มีสมาชิกประชุมกัน 34 คน มีหลวงโสภณเพชรรัตน์ (กิมเซ่งหลี) หัวหน้าคนสำคัญในบริษัทเรือเมลิจิ้นสยามได้เข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมได้กำหนดเรื่องการนำสินค้าใส่เรือ โดยได้นำข้อตกลงของพ่อค้าที่เมืองชัวเถามาพิจารณาในเรื่องที่ว่า จะนำสินค้าใส่เรือของบริษัทเรือเมลิจิ้นสยามซึ่งเป็นเรือของชาวจีนด้วยกันก่อนที่จะใส่เรือของบริษัทวินเซอร์แอนโกที่เป็นเรือของชาติตะวันตก แต่ถ้าเรือของ 2 บริษัทเข้าพร้อมกันก็จะแบ่งสินค้าให้คนละครึ่ง คือจะให้สิทธิพิเศษกับเรือของบริษัทเรือเมลิจิ้นในการขนส่งสินค้าก่อนเรือของบริษัทวินเซอร์แอนโก²⁶

ในการจัดการเรื่องสินแร่และหนี้สินทางการค้า พ่อค้าก็ใช้สมาคมในการจัดการเรื่องนี้ด้วย เช่น การประชุมของสโมสรพานิชฮ่องกงในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2453 (1910) สมาคมแห่งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานในความเป็นมาที่ชัดเจนอาจจะรวมกับสมาคมชาวเถาเกากงก็ต่อมาเป็นกลุ่มพ่อค้าที่ค้าขายกับเมืองท่าฮ่องกงเพียงแห่งเดียว ในการประชุมนี้มีพ่อค้าประมาณ 30 คน ได้ทำความตกลงกัน 2 เรื่อง เรื่องแรกได้ตกลงเรื่อง งดเงินรางวัลประจำปีที่เคยให้แก่เจ้าพนักงานกรมศุลกากร ผู้ทำการตรวจตราสินค้าเข้า ในที่ประชุมตกลงกันว่าตั้งแต่วันนี้ไปจะไม่ให้อีกเลย แต่ต้องมีข้อบังคับตกลงไว้ เพื่อมิให้ผู้ใดลอบให้อีกต่อไป เรื่องที่สองว่าด้วยเรื่องหนี้สินของร้านง่วนเส็ง ซึ่งกำลังจะปิดกิจการ ร้านนี้มีหนี้สินกับพ่อค้าคนอื่น ๆ ประมาณ 60,000 บาท ร้านจะยอมใช้หนี้ให้ร้อยละ 25 โดยแบ่งจ่ายให้เป็น 4 งวด พวกเจ้านี้ยอมตกลงและให้ใช้ให้เสร็จก่อนตรุษจีน²⁷

เนื่องจากสมาคมการค้าเป็นองค์กรอิสระของพ่อค้าชาวจีนเช่นเดียวกับในประเทศจีน พ่อค้าไม่สนใจที่จะนำองค์กรเหล่านี้มาโยงเกี่ยวกับรัฐ รัฐเองก็ไม่ได้สนใจองค์กรประเภทนี้ของชาวจีนด้วย ดังนั้นหลักฐานของสมาคมการค้าในยุคเริ่มแรกนี้จึงมีน้อย ในกลุ่มพ่อค้าชาวจีนมีหลักฐานที่ชัดเจน

²⁶ หจข. ร5น.8.7/22 รายงานกองกระเวนแผนกจีน

²⁷ หจข. ร6น. 4.7/7 ความเห็นหลวงธรณีเรื่องหนังสือพิมพ์จีน

มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2439 (1896) ได้ปรากฏว่ามีการจัดตั้งสมาคมโรงสีหรือกงสีโรงสีกลไฟ กรุงเทพฯ เป็นการรวมตัวของพ่อค้าชาวจีนที่ทำโรงสี สมาคมนี้อาศัยระเบียบข้อบังคับดังนี้²⁸

1. กงสีโรงสีตั้งขึ้นเพื่อจะให้ถึงดวงข้าวมีขนาดเดียวกัน
2. ถึงดวงข้าวนั้นมีขนาด 40 ทะนานหลวง
3. ถึงทุกถึงจะต้องทำด้วยไม้สัก มีเครื่องหมายสำคัญของกงสีโรงสี และต้องมีถึงตัวอย่างทำด้วยเหล็กอย่างดี ที่กงสีโรงสีต้องเก็บรักษาไว้เพื่อจะได้ตรวจเทียบถึงไม้
4. ทุก ๆ 4 เดือนจะต้องเก็บรวบรวมถึงของกงสี กลับมาให้หัวหน้ากงสีที่ได้คัดเลือกมาตรวจ หลังจากนั้นให้ส่งกลับไปให้สมาชิกโดยเรียงตามอักษรของห้างทั้งปวง
5. ถึงเหล่านี้กงสีจะต้องจ่ายให้ตามอัตราค่าถึงซึ่งได้กำหนดไว้
6. สมาชิกต้องเสียค่าบำรุงเดือนละ 30 บาท
7. ห้ามไม่ให้สมาชิกใช้ถึงดวงข้าวอย่างอื่น ขนาดอื่น นอกจากถึงที่มีเครื่องหมายของกงสี และหากผู้ใดทำผิดข้อบังคับนี้ต้องเสียค่าปรับใหม่ 500 เหรียญ
8. หากสมาชิกกลุ่มใดไปลักรอบทำสัญญากับผู้ขายข้าว เพื่อให้ได้ข้าวเพิ่มหรือไม่คิดราคาข้าวตามจำนวนที่ดวงด้วยถึงของกงสี สมาชิกผู้นั้นจะต้องเสียค่าปรับ 500 เหรียญ
9. สมาชิกผู้หนึ่งผู้ใดกระทำผิดต่อข้อ 7 หรือข้อ 8 เป็นอันขาดจากสมาชิกของกงสีโรงสี
10. บุคคลใดเห็นหรือยืนยันได้ว่าสมาชิกของกงสีกระทำผิดในข้อ 7 หรือ 8 ให้รางวัลแก่บุคคลนั้นเป็นเงินตรา 10 ชั่ง
11. สมาชิกของกงสีมีสิทธิที่จะซื้อข้าวเปลือกในอัตราเท่าใดก็ได้ แต่ต้องดวงด้วยถึงของกงสี

---

²⁸ หจข., ร.5 ค 17/9 เรื่องพวกโรงสีร้องขอให้ช่วยเหลือผู้รายลักเข้า และรายงานบัญชี ม. ฮาร์ดวน ว่าด้วยโรงสีข้าว (10 มิถุนายน – 8 มกราคม ร.ศ. 117).

12. สมาชิกผู้หนึ่งผู้ใดของงงซีนี้จะลาออกก็ได้หลังจากแจ้งกับเลขานุการแล้ว 1 อาทิตย์ และต้องส่งถึงดวงข้าวของงงซีคืนไปยังสำนักงานของหัวหน้างงซี หลังจากนั้นจึงออกได้
13. ผู้ดำเนินงานงงซีประกอบด้วยหัวหน้าเป็นประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน เกร็ดญิก 1 คน และกรรมการ 3 คน ที่จะเลือกตั้งทุก 4 เดือน และเมื่อถึงกำหนด 4 เดือนแล้วให้กรรมการทุกคนลาออกแล้วสมาชิกเลือกตั้งใหม่อาจจะเลือกคนเก่าเข้ามาใหม่ก็ได้
14. ให้ประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง ในการประชุมโรงสีทุกโรง จะต้องให้เจ้าของหรือผู้จัดการเข้ามาประชุมด้วยหนึ่งนาย
15. สมาชิกจะต้องตกลงเห็นชอบว่าจะให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีอำนาจ ในการส่งคนเข้าไปในโรงสีของสมาชิก เพื่อที่จะตรวจดูที่ใช้อยู่ในเรือหรือท่าโรงสีนั้นได้
16. เพื่อเป็นหลักประกันว่าสมาชิกจะทำตามธรรมเนียมและข้อบังคับเหล่านี้ สมาชิกทุกคนจะต้องวางเงินประกัน 500 เหยียด เมื่อเข้าเป็นสมาชิกโดยเงินจำนวนนี้จะนำไปฝากไว้ที่ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และจะมอบดอกเบี้ยตามอัตราให้แก่สมาชิกทุกปี เมื่อสมาชิกได้ออกจากงงซี เงินส่วนนี้จะมอบคืนให้เมื่อถึงกำหนดที่ไปฝากไว้ที่ธนาคาร
17. สมาชิกที่เป็นจีนมีอำนาจที่จะใช้เงินบำรุงทุกเดือนส่วนหนึ่งตามแต่การที่เห็นสมควรจะเอาไปใช้

เราจะเห็นได้ว่ากฎระเบียบทั้ง 17 ข้อของพ่อค้าเหล่านี้เป็นกฎแห่งจารีตในการปฏิบัติของพ่อค้าชาวจีน กฎเกณฑ์ค่อนข้างเข้มงวด โดยพ่อค้าได้สร้างกติกากำหนดการจัดการกันเอง ในปี พ.ศ. 2441 (1898) กงซีโรงสีกลไฟได้ยื่นเรื่องถึงรัฐบาลให้ช่วยจัดการ เรื่องผู้ร้ายลักลอบขโมยข้าวจากโรงสีข้าว ในการยื่นเรื่องครั้งนี้เราได้ทราบว่ามีจำนวนสมาชิกของงงซีแห่งนี้ มีโรงสี 24 โรง จากเจ้าของ 17 ราย โดยจำนวนโรงสีที่มีทั้งหมดในขณะนั้นมี 41 โรง สมาชิกของงงซีเป็นเจ้าของโรงสีขนาดใหญ่ ดังนั้น กงซีโรงสีกลไฟแห่งนี้จึงมีบทบาทในการควบคุมธุรกิจข้าวของไทยในขณะนั้น ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 22 รายชื่อสมาชิกของกองสีโรงสีกลไฟในกรุงเทพฯ
และกำลังการผลิตข้าว พ.ศ.2441(1898)

ชื่อบริษัทและเจ้าของ	ชื่อโรงสี	กำลังการผลิตข้าว 1 วัน/หาบ		รวม
		ข้าวกล้อง	ข้าวขาว	
มากวัลค์กัมปนี	มากวัลค์กัมปนี	2,500	1,500	4,000
วินด์เซอร์กัมปนี	วินด์เซอร์กัมปนี	2,500	1,500	4,000
บอร์เนียวกัมปนี	บอร์เนียวกัมปนี	-	-	-
อาระกันกัมปนี	อาระกันกัมปนี	2,500	-	2,500
มาหัวกัมปนี	ง่วนของแสง	2,500	1,200	
	ง่วนฮั่วแสง	3,000	-	
	ง่วนติดหลี	2,000	1,000	9,700
เล่าบันแสง	เล่าบันแสง (1)	2,500	1,200	3,700
	เล่าบันแสง (2)	-	-	-
ตันฮวงหลี	บางกอกโรสมิล	2,000	1,000	
	ล่งเฮงหลี	3,000	2,000	8,000
พระพิบูลย์พัฒนากร	เที่ยงกิจ้าง	2,500	2,000	
	เคียนลีจ้าง	2,500	-	7,000
พระพิศาลศุภผล	ง่วนแสง	3,000	2,000	5,000
เจ้าสัวลวน	ฮั่วฮั่ว	1,500	600	2,100
พระบริบูรณ์โกษากร	ลี้ตีดหงวน	2,500	2,000	4,500
พระยาอนุฤตกิจฯ	กิมแจ่งกัมปนี	3,000	2,000	5,000
ตันตองเปียน	ลี้ฮองลั้ง	1,500	600	2,100
พระภักดีภัทรการ	ง่วนยูไถ่	2,500	1,500	4,000
เฮียบหญู	กวงฮักแสง (1)	1,500	-	
	กวงฮักแสง (2)	2,500	1,200	5,200
อากรเต็ง	กิมเซ่งลี้	2,500	1,200	3,700
หลีฮั่วเฮง (ลี้ไทฮั่ว)	ฮั่วเฮงแสง	2,500	1,200	
	เฮียบเฮงจ้าง	2,000	1,000	6,700
			รวม	77,200

ที่มา : หจข. ร.5 ค. 17/9 เรื่องพวงโรงสีร้องขอให้ช่วยเหลือผู้รายลักข้าว และรายงานบัญชี ม. ฮาร์ควอน ว่าด้วยโรง
สีข้าว (10 มิถุนายน - 8 มกราคม ร.ศ. 117).

โรงสีในขณะนั้นทั้งหมดมี 41 โรง ใน 1 วันผลิตข้าวกล้องได้ 75,000 หาบ ข้าวขาวได้ 31,400 หาบ รวมผลิตข้าวได้ทั้งหมด 106,400 หาบ และโรงสีที่เป็นสมาชิกโรงสีโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ 24 โรง ผลิตข้าวได้ 77,200 หาบต่อวัน คิดเป็นการผลิตข้าวได้ประมาณร้อยละ 72 โรงสีที่เป็นสมาชิกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นโรงสีขนาดใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา เจ้าของโรงสีบางคนยังมีกิจการโรงสีที่ไม่นำเข้ามาเป็นสมาชิกก่งซีแห่งนี้อีก เช่น พระพิศาลศุภผลมีโรงสีวังหลวงและวังนวล และเจ้าสุวมาหวัมมีโรงสีวงแสงหวดอีกแห่งหนึ่ง การที่โรงสีใหญ่รวมตัวกันเช่นนี้คงมาจากการเห็นความจำเป็นที่จะต้องมือองค์กรพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของกลุ่มตน

จุดประสงค์เริ่มแรกในการจัดตั้งก่งซีโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ นี้ หากพิจารณาระเบียบข้อบังคับของก่งซีเมื่อปี พ.ศ. 2439 (1896) นั้นจะพบว่า เป็นการรวมตัวเพื่อตกลงเรื่องการซื้อข้าวเพื่อให้โรงสีทุกโรงที่เป็นสมาชิกใช้ได้ในมาตรฐานเดียวกัน หากสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎก็ต้องถูกลงโทษกฎเกณฑ์ในการควบคุมสมาชิกค่อนข้างเด็ดขาด ซึ่งก็เป็นไปตามกติกาที่สมาชิกได้ตกลงร่วมกันในเบื้องต้น การกำหนดดังที่เป็นมาตรฐานเดียวกันนั้นเป็นกติกาเบื้องต้นของการค้า หากว่าระบบการชั่งตวงไม่เท่ากันก็ย่อมส่งผลถึงเรื่องราคาและปัญหาในการแข่งขันเพื่อการค้า เรื่องการได้เปรียบเสียเปรียบอื่น ๆ ก็จะต้องติดตามมาอีก สมาคมโรงสีแห่งนี้จึงได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อวางมาตรฐานและกติกาทางการค้าเบื้องต้น สมาคมได้มีการจัดระเบียบการเข้าเป็นสมาชิก การเสียค่าบำรุง และการเลือกกรรมการของสมาคมอย่างชัดเจน อีกทั้งกำหนดกฎเกณฑ์ที่ว่าสมาชิกจะต้องนำถึงมาตรฐานของสมาคมกลับมาคืนยังสมาคมด้วย สมาชิกของสมาคมส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน โรงสีของต่างประเทศก็ได้เข้าร่วมด้วยแต่คาดว่าไม่มีบทบาทอะไร สมาคมแห่งนี้เกิดจากการจัดตั้งของพ่อค้าชาวจีน ชื่อสมาคมที่ใช้คำว่า ก่งซี ก็เป็นภาษาจีน และระเบียบข้อบังคับในข้อ 17 ที่เป็นข้อสุดท้ายก็เป็นระเบียบที่ให้ประโยชน์เฉพาะสมาชิกชาวจีนเท่านั้น คืออนุญาตให้นำเงินบำรุงออกมาใช้ได้ตามแต่การตกลงของสมาชิก ส่วนสมาชิกชาวต่างประเทศไม่ได้รับประโยชน์จากข้อนี้เลย ในระยะเริ่มแรกการจัดตั้งโรงสีใหญ่ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาคงมีโรงสีเข้าเป็นสมาชิกเกือบหมด

ก่งซีได้ทำหน้าที่ในการกำหนดกติกาการค้าร่วมกันและคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิก ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2441(1898) ก่งซีได้ยื่นเรื่องขอให้รัฐบาลช่วยเหลือจับผู้ร้ายที่ลักข้าวขาวซึ่งเป็นข้าวที่มีราคาสูงด้วยว่าเป็นข้าวที่ขึ้นมามีบทบาทแทนข้าวกล้อง นับตั้งแต่ทศวรรษ 2440 ข้าวชนิดนี้จึงถูกลักลอบขโมยจากเรือมิระกันมาก การถูกขโมยข้าวนี้ทำให้สมาชิกของก่งซีต้องสูญเสีย

ผลประโยชน์ไปมาก กงซีขอให้รัฐบาลช่วยสอดแนมจับกุมผู้ลักขโมย นอกจากนี้กงซียังประกาศให้รางวัลแก่ผู้ที่สามารถรู้เห็นหรือบอกข่าวผู้ลักขโมยได้²⁹

กงซียังมีบทบาทในการกีดกันคนนอกกลุ่มธุรกิจออกจากการแข่งขันด้วย หลวงจิตรจำนงวานิช (ถมยา) พ่อค้าข้าวรายใหญ่ที่เติบโตขึ้นในทศวรรษ 2450 (1907-1916) และสามารถบุกเบิกการการค้าข้าวในกรุงเทพฯ ได้ถึงร้อยละ 40 ใน ระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ต้องล้มละลายไปในเวลาอันรวดเร็วคือประมาณปี พ.ศ. 2456 (1913) ด้วยวิกฤตการณ์การค้าข้าว หลวงจิตรจำนงวานิชได้เล่าถึงกงสีโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ ว่ามีบทบาทสำคัญในการกำหนดราคาข้าวและการกดราคาข้าวเปลือก เนื่องจากหลวงจิตรจำนงวานิชไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกงสีโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ ดังนั้นสมาชิกจึงไม่ยอมรับฝากข้าวของหลวงจิตรจำนงวานิชไปขายที่ฮ่องกง และสิงคโปร์ซึ่งพ่อค้าพวกนี้มีร้านอยู่ถึงแม้ว่าพวกเขาจะได้รับค่าคอมมิชชั่นจากการฝากขายก็ตาม หลวงจิตรจำนงวานิชมีความเห็นว่าพวกสมาชิกกงสีโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ อิจฉาเขาเรื่องการค้า การกระทำของสมาชิกกงสีแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การค้าของหลวงจิตรจำนงวานิชเกิดปัญหาและนำไปสู่การล้มละลาย³⁰

การรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคมของพ่อค้าชาวจีนมีมากแต่ไหนนั้นไม่มีข้อมูลระบุได้ชัดเจน แต่คาดว่าพ่อค้าชาวจีนที่ทำการค้าในเมืองไทยคงนำวัฒนธรรมการจัดตั้งองค์กรจากประเทศจีนเข้ามาจัดตั้งกันอย่างแพร่หลายดังปรากฏในปี พ.ศ. 2451 (1908) ชาวจีนได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทเดินเรือของตนเอง ชื่อบริษัทเรือเมลิจีนสยามทูน จำกัด ปรากฏว่า บริษัทดำเนินอยู่ได้ไม่นานก็ต้องประสบกับการขาดทุนอย่างหนัก เนื่องจากไม่อาจแข่งขันกับบริษัทนอร์ดเยอรมันลอยด์สตรีมชิพ (The North German Lloyd Steamship Company) ได้ ในปี พ.ศ. 2453 (1910) บรรดาพ่อค้าต่าง ๆ ได้ร่วมกันเป็นกลุ่มเคลื่อนไหว เพื่อให้ชาวจีนหันกลับมาใช้บริการของบริษัทเรือเมลิจีนสยามทูนอันได้แก่ พ่อค้าผู้ประกอบการอาชีพโรงรับจำนำ โรงโพงก๊วน พ่อค้าที่ตำบลวัดสามจีน สามเสน บ้านหม้อ ตำบลตลาดใหม่ สะพานเหล็ก สำเพ็ง และโรงรถลาก³¹ การรวมตัวของพ่อค้าเหล่านี้คือสมาคมการค้านั่นเอง

²⁹ ปราบธนา โภเมน, “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 89-90.

³⁰ หจข., ร.6 ค. 15/6 คำกราบบังคมทูลของหลวงจิตรจำนงวานิช (5 พ.ศ. 2457).

³¹ หจข., ร.6 น. 4.7/10 ความเห็นของหลวงธรณีเรื่องหนังสือพิมพ์จีน

พ่อค้าโรงรับจำนำได้มีข้อตกลงว่าถ้าผู้ทำกิจการโรงรับจำนำไปใช้เรือของต่างประเทศ เดินทางระหว่างไทยและจีน จะจัดการว่ากล่าวและไม่อุทธรณ์ผู้นั้น บรรดาพ่อค้าที่อยู่วัดสามจีนได้ทำข้อตกลงและบังคับใช้ดังนี้³²

1. เมื่อพวกพ้องหรือลูกจ้างในร้านใด จะกลับไปเมืองจีน ตัวเจ้าของร้านต้องจัดซื้อตั๋วโดยสารจากบริษัทเรือเมลจีนสยามให้ ผู้ซัดขึ้นไม่ประพฤติตามข้อบังคับนี้ต้องถูกปรับเป็นเงิน 5 บาท
2. จีนใหม่หรือจีนเก่าก็ดี ถ้าเพิ่งมาจากเมืองจีน จะมาขออาศัยอยู่ในบ้านใด ต้องมีใบสำคัญให้ปรากฏว่าได้โดยสารเรือเมลจีนสยาม แม้ไม่มีใบสำคัญจะปรับ 5 บาท
3. ถ้าจีนใหม่มิได้โดยสารเรือจีนมา และไม่มีเงินที่จะให้ค่าปรับจะไม่ยอมให้อาศัยอยู่ในบ้าน
4. ผู้ที่โง่เขลาไม่รู้จักรักการผิดชอบ และมีได้โดยสารเรือบริษัทจีนมากก็ต้องถูกปรับ 5 บาท จึงจะยอมให้พักอาศัยในบ้านได้

เนื่องจากชาวจีนที่อพยพเข้ามาจำนวนหนึ่งทำมาหากินกับชาติตะวันตกและรับวัฒนธรรมของตะวันตก พวกนี้จึงคิดจัดตั้งสมาคมหรือสโมสรโดยรับรูปแบบของตะวันตก ดังปรากฏว่าเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2446 (1903) นายหลิวฮะจี้ได้ยื่นเรื่องขอจดทะเบียนสโมสรคอมปราโดร์แอนดิสตีวีโดร์ต่อกระทรวงนครบาล จุดมุ่งหมายในการจัดตั้งคือต้องการใช้สโมสรแห่งนี้เป็นที่ปรึกษากิจการการค้าต่าง ๆ ได้แก่ คอมปราโดร์ ผู้ทำการรับเหมาก่อสร้าง ผู้ทำธุรกิจเครื่องจักรกล ตลอดจนถึงนายกฤลีท่าเรือ ลักษณะรูปแบบการจัดตั้งสโมสรเป็นแบบตะวันตก มีการแบ่งสมาชิกออกเป็นประเภท ฟูลเมมเบอร์ (Full Member) และออดิเนารีเมมเบอร์ (Ordinary Member) สมาชิกคนสำคัญได้แก่ นายเลียงโจซัน เป็นเจ้าของกิจการโรงสีและรับเหมาก่อสร้าง นายเซียวเกงหลิน เป็นคอมปราโดร์บริษัทวินด์เซอร์ เป็นต้น ไม่ปรากฏว่าทางราชการอนุมัติให้มีการจัดตั้ง แต่สโมสรก็ได้จัดให้มีการประชุมสมาชิกซึ่ง

³² เรื่องเดียวกัน.

คงเป็นการดำเนินการโดยไม่ได้รับอนุญาต³³ การที่สโมสรมันจัดตั้งโดยขอจดทะเบียนกับรัฐนับเป็นลักษณะที่ต่างกับพ่อค้าชาวจีนทั่วไปที่จะจัดตั้งโดยไม่สนใจรัฐ

ในวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2448 (1905) นายสุนกิมฮวด หรือนายโกศล สุนตระกูล ได้ยื่นเรื่องต่อกระทรวงนครบาลเพื่อขอจดทะเบียนสมาคมชื่อน้ำเหมงบริษัท โดยแจ้งว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นที่ประชุมของพ่อค้าไหหลำ แรงผลักดันของการจัดตั้งสมาคมมาจากการเมืองภายในประเทศจีน กล่าวคือ ภายหลังจากปฏิรูป 100 วัน ของคังหู่เว่ย ในปี พ.ศ. 2441 (1898) ชาวไหหลำในไทยบางกลุ่มจึงคิดก่อตั้งสมาคมขึ้นมา โดยสมาคมแห่งนี้ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. 116 อย่างถูกต้องในปี พ.ศ. 2448 (1905) สาเหตุที่รัฐอนุญาตให้จดทะเบียนเนื่องจากรัฐเห็นประโยชน์ให้องค์กรนี้ดำเนินงานทางสังคมมากกว่าทางการค้า ในระยะนี้ชาวจีนไหหลำได้ก่อเหตุทำตัวเป็นอั้งยี่อันธพาล ช่มชู้กรรโชกชาวจีนไหหลำด้วยกัน รัฐจึงคิดให้องค์กรนี้ทำหน้าที่แก้ปัญหา และสมาคมเองก็แสดงบทบาทของตนทางสังคมมากกว่าทางการค้า³⁴

เจ้าพระยามรราชได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสมาคมจีนที่จัดตั้งในยุคนั้นว่า³⁵

“การสมาคมของชาวจีนตามที่ได้สังเกตมา จะเป็นสโมสรมันก็ตาม การค้าขายก็ตาม ที่สุดจนสมาคมอั้งยี่ที่ได้เคยเห็นมาแล้ว ผู้เป็นหัวหน้ามักจะเอาเปรียบและหากำไรในการสมาคม นั้น ๆ โดยอุบายการคดโกงมากกว่าที่ทำให้โดยสุจริต ถ้าเป็นสมาคมสำหรับการกุศลหรือที่ช่วยกันโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ เช่น สมาคม โรงพยาบาล และสมาคมช่วยจุงลั้ง ทำไปได้หน่อยก็มักไปเนือย ๆ ถ้าเป็นสมาคมที่แสวงหาผลประโยชน์ คนมากไม่รู้เท่าก็เสียทีคนน้อยที่เป็นหัวหน้า ถ้าเป็นเชิงที่จะแย่งชิงผลประโยชน์กันได้ในสมาคมนั้น เป็นที่ใคร ๆ ก็แย่งไม่ถึงสัต์ยต่อสมาคม ยกตัวอย่างดังเมื่อตั้งสมาคมกตราคาเข้า (ผู้เขียน : ข้าว) สมาคมอยู่ไม่ได้เท่าใดก็แตกด้วยผลประโยชน์กัน ตกลงว่าสมาคมจีนที่ตั้งขึ้นไม่ว่าด้วยประการใด ๆ มักจะเป็นไปชั่วคราว ไม่ใคร่ตลอด...”

³³ ปราบธนา โภเมน, “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488,” หน้า 91-93.

³⁴ ปราบธนา โภเมน, “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488,” หน้า 81-85.

³⁵ หจข., ร.6 น. 25/4 เรื่องจัดการปกครองจีน.

สมาคมการค้าบางแห่งคงเป็นลักษณะที่เจ้าพระยามรชาทกล่าว คือตั้งขึ้นชั่วคราว และล้มเลิกไปเนื่องจากการแย่งชิงผลประโยชน์กันระหว่างสมาคมและผู้นำของสมาคม แต่บางแห่งก็ คงดำเนินต่อไปเพราะสมาคมเอื้อประโยชน์ทางการค้า ในยุคต้นของการจัดตั้งสมาคมของพ่อค้านี้จะ พบว่า สมาคมยังคงดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ทางการค้าเป็นหลัก สมาคมใหญ่อย่างกงสีโรงสีกลไฟ กรุงเทพฯ ก็มีกติกาตามแบบสมาคมของชาวจีนในประเทศจีนดั้งเดิม สมาคมการค้าของชาวจีนจึงเป็น องค์การของชุมชนชาวจีนอย่างอิสระตามแบบวัฒนธรรมจีน

2. สมาคมและสภาหอการค้าของพ่อค้าชาวจีนในไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2457-พ.ศ. 2482(1914-1939)

ในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2457 (1914) รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติ สมาคมในราชกิจจานุเบกษา พระราชบัญญัตินี้ได้ระบุโทษของสมาคมที่จัดตั้งแล้วไม่มาจดทะเบียน ด้วย ดังนั้นสมาคมของชาวจีนที่ดำเนินการอย่างเป็นอิสระทั้งหลายจึงได้นำสมาคมของตนมาจดทะเบียนกับรัฐ³⁶ การที่รัฐเห็นความจำเป็นที่ต้องออกพระราชบัญญัติฉบับนี้เนื่องมาจากเห็นว่า ชาวจีน ได้มีการเคลื่อนไหวจัดตั้งสมาคมกันมาก และสมาคมในลักษณะเช่นนี้ก่อความสงบเรียบร้อยของ บ้านเมืองมาก ดังนั้น พระราชบัญญัติว่าด้วยอัยย ร.ศ. 116 จึงไม่สามารถใช้กับสมาคมประเภทนี้ได้

ในระหว่าง พ.ศ. 2457 (1914) ถึง พ.ศ. 2482 (1939) สมาคมชาวจีนได้จัดตั้งและ มาจดทะเบียนกับรัฐเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจพบว่าเฉพาะสมาคมที่เอื้อประโยชน์ทางการค้ามี อยู่ราว 60-80 สมาคม และปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนจัดตั้งสมาคมกันมากมีดังนี้

ประการแรก เกิดจากการขยายตัวทางการค้าทั้งสินค้าส่งออกและสินค้านำเข้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457) (1914) เมื่อเกิดสงครามโลกทั่วโลก ต่างเร่งกันสะสมสินค้า ที่เป็นยุทธปัจจัยอันส่งผลให้ความต้องการสินค้าต่าง ๆ ในตลาดโลกสูงมาก และข้าวก็เป็นสินค้าตัวหนึ่งที่มีความต้องการในตลาดโลกสูง ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2461 (1918) ปริมาณความต้องการข้าวในตลาดโลกก็ยังคงสูงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญมาจาก ความสำเร็จของการผลิตแบบไร่ขนาดใหญ่ (Plantation) และการทำเหมืองแร่ในซีลอน มาลายา หมู่

³⁶ ปราวธนา โกเมน, "สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488.", หน้า 240-241.

เกาะอินเดียตะวันออก และฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ความล้มเหลวในการผลิตข้าวของจังหวัดต่าง ๆ ในตอนใต้ของจีนก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความต้องการข้าวในตลาดโลกสูง การขยายตัวของการผลิตและการส่งข้าวออกนี้ไม่ใช่มีแต่เฉพาะประเทศไทยเท่านั้น พม่าและอินโดจีนก็เข้าร่วมการผลิตข้าวเพื่อส่งออกด้วย³⁷ พร้อมกับการขยายตัวของการส่งออกข้าวและการนำสินค้าเข้าประเทศก็เช่นกัน โดยเฉพาะผ้ามีการนำเข้าสูงอย่างต่อเนื่อง การนำเข้าผ้าเพิ่มขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นี้เองที่ส่งผลต่อการสลายตัวของอุตสาหกรรมทอผ้าอย่างรุนแรง สินค้าผ้าที่นำเข้านี้มีทั้งผ้าของยุโรปและญี่ปุ่น นับตั้งแต่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ประเทศยุโรปต้องติดพันอยู่กับสงครามสินค้าผ้าของญี่ปุ่นจึงมีโอกาเข้ามาในตลาดของไทย และเพิ่มบทบาทมากขึ้นจนแซงหน้าสินค้าผ้าของอังกฤษได้สำเร็จก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2482 (1939)³⁸ นอกจากผ้าแล้วสินค้าอื่น ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันยังเพิ่มมากขึ้นด้วย สินค้าเหล่านี้ได้แก่ ไม้ขีดไฟ บุหรี่ น้ำมันก๊าด เครื่องเวชภัณฑ์ เครื่องจักรกล ขนมอบัง กออบ เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร เป็นต้น

ประการที่สอง เกิดการขยายตัวทางการผลิตสินค้าหัตถกรรมในเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยต่อเนื่องจากการขยายตัวด้านการผลิตเพื่อส่งออก ชนบทได้ละทิ้งการผลิตแบบเดิมที่ผลิตเพื่อบริโภคภายในชุมชนและครัวเรือนหันมาซื้อสินค้าจากตลาดมากขึ้น สินค้าที่นำเข้าไม่อาจตอบสนองความต้องการของชนบทได้ทั้งหมด จึงเกิดการผลิตขึ้นภายในเพื่อตอบสนองทั้งชุมชนในเมืองและชนบทด้วย ดังเราจะเห็นว่ามีการเพิ่มขึ้นของโรงงานหัตถกรรมเล็ก ๆ และวิชาชีพใหม่ ๆ ในสังคมไทยทำให้มีพ่อค้าเพิ่มจำนวนขึ้น สมาคมที่รวมตัวกันก็เพิ่มขึ้นด้วย

ประการที่สาม การรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมของชาวยุโรป ช่วยกระตุ้นให้พ่อค้าชาวจีนตระหนักถึงความสำคัญในการรวมตัวจัดตั้งสมาคมมากขึ้น เนื่องจากพ่อค้ายุโรปและพ่อค้าชาวจีนมีทั้งการร่วมมือและแข่งขันกันในทางธุรกิจ ในปี พ.ศ. 2452 (1909) พ่อค้ายุโรปได้จัดตั้งสมาคมพ่อ

³⁷A. J. H. Latham, "Market and Development in Africa and Asia," in *The Market in History*, edited by B.L. Anderson and A.J.H. Latham (Australia : Crom Helm, 1986) , p. 215.

³⁸พรณี บัวเล็ก, ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึง 2 (พ.ศ. 2457-2488) (รายงานการวิจัยได้รับการสนับสนุนทุนโดยมูลนิธิ Sumitomo Foundation, 2539), หน้า 4-7.

ค่านำเข้าแห่งกรุงสยาม (The Siam Importers Association) เพื่อเป็นที่ตกลงของพ่อค้านำเข้าในเรื่อง ชนิดสินค้าและราคา สมาชิกเริ่มแรกมีจำนวน 21 ราย ได้แก่ บริษัทดิทแฮมแอนด์โก บริษัทอีสต์เอเชียติก บริษัทวินด์เซอร์ เป็นต้น³⁹ ต่อมาในปี พ.ศ. 2456 (1913) พ่อค้ายุโรปได้รวมตัวกันจัดตั้งสภาการค้า นานาชาติกรุงเทพฯ (Bangkok International Chamber of Commerce) สมาชิกเมื่อเริ่มก่อตั้งมี 59 ราย โดยสมาชิกเหล่านี้มาจากทุกสาขาธุรกิจทั้งทางการเงิน ธนาคาร ประกันภัย การค้า การเดินเรือ ธุรกิจน้ำมัน ป่าไม้ เหมืองแร่ สำนักงานกฎหมาย อันได้แก่ ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ ธนาคารชาร์เตอร์ ธนาคารอินโดไชน่า บริษัทอาระกัน บริษัทเอเชียติกปิโตรเลียม บริษัทบอมเบย์เบอร์มา บริษัทบอร์เนียว บริษัทดิทแฮม บริษัทวินด์เซอร์ บริษัทปีกริมแอนด์โก บริษัทหลุยส์ ตี เลียวโนเวนส์ บริษัทแลตนด์รูดอย (นิวยอร์ก) บริษัทสยามสตรีมนาวิกेशन และสำนักงานกฎหมายติลเลอร์ก็กบินส์ เป็นต้น⁴⁰ สภาการค้าแห่งนี้มีบทบาทเป็นที่ตกลงทางการค้าของชาวต่างประเทศในไทย สภานี้จึงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ในปี พ.ศ. 2457 (1914) พ่อค้าชาวตะวันตกได้ตั้งสมาคมประกันอัคคีภัย กรุงเทพฯ (The Fire Insurance Association of Bangkok) ซึ่งมีสมาชิก ได้แก่ บริษัทบอร์เนียว บริษัทวินด์เซอร์ บริษัทมาควัลด์ และบริษัทอาระกัน⁴¹

ทั้งสมาคมพ่อค้านำเข้าแห่งกรุงสยาม สภาการค้านานาชาติกรุงเทพฯ และสมาคมประกันอัคคีภัยกรุงเทพฯ ที่ก่อตั้งนี้ ล้วนแสดงให้เห็นถึงการเข้ามามีบทบาททางธุรกิจเพิ่มขึ้นของพ่อค้าชาวตะวันตก และเป็นการใช้ประโยชน์จากองค์กรเพื่อส่งเสริมและพิทักษ์ผลประโยชน์ของกลุ่มตน การตั้งสมาคมของพ่อค้าเหล่านี้จึงทำให้พ่อค้าชาวจีนตื่นตัวและร่วมกันจัดตั้งสมาคมเพิ่มขึ้นเช่นกัน

ประการที่สี่ การเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศจีน มีบทบาทสำคัญที่ทำให้พ่อค้าชาวจีนรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคม รวมทั้งความรู้สึกชาตินิยมที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมซึ่งเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในประเทศจีน นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2450 เป็นต้นมา คือในปลายราชวงศ์ชิงรัฐบาลได้ส่งเสริมให้ชาวจีนหันเหเลวรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคมและสภาการค้าเพื่อให้สมาคมและสภาการค้าเหล่านี้สนับสนุนตน ขณะเดียวกันฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาลคือฝ่ายปฏิวัติก็หาแรงสนับสนุนจาก

³⁹ หจช., กค. 0301.1.28/3 The Siam Importers Association 1909.

⁴⁰ หจช., กค. 0301.1.28/5 Bangkok International Chamber of Commerce 1913.

⁴¹ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), เพิ่มสมาคมประกันอัคคีภัย กรุงเทพฯ.

ชาวจีนโพ้นทะเลเช่นกัน และใช้ประโยชน์จากองค์กรของชาวจีนในที่ต่าง ๆ เป็นตัวสนับสนุน⁴² องค์กรทั้งหลายเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็คือองค์กรจัดตั้งของพวกพ่อค้า หลังจากการปฏิบัติของ ดร. ชุนยัดเซน ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2454 (1911) สมาคมการค้าต่าง ๆ โดยเฉพาะสภาหอการค้าในเมืองต่าง ๆ ของจีนได้แสดงบทบาทสำคัญในการเข้าร่วมทางการเมือง⁴³ หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2461) (1918) ถือเป็นยุคทองของชนชั้นกรรมกรในประเทศจีน สมาคมและสภาการค้าได้เข้าไปมีบทบาทในการเคลื่อนไหวประชาธิปไตย อาทิ สภาการค้าของเมืองเซี่ยงไฮ้⁴⁴ องค์กรการค้าต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจต่อต้านต่างชาติ ดังเช่นการบอยคอต (Boycott) หลายครั้งที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ความสำคัญที่จะมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหาในจีนและความรู้สึกต่อต้านอำนาจของจักรวรรดินิยมที่เข้าไปคุกคามประเทศจีน ได้มีส่วนผลักดันให้พ่อค้าตั้งสมาคมขึ้นมาหลายแห่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1

การที่ชาวจีนได้จัดตั้งสมาคมในทางการเมืองและเศรษฐกิจขึ้นมาทำให้รัฐบาลไทยเริ่มหวาดระแวง พระราชบัญญัติสมาคม ปี พ.ศ. 2457 (1914) ได้ให้อำนาจรัฐบาลในการบอยคอตเลิกสมาคมได้ ถ้ารัฐบาลเห็นว่าการดำเนินการเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสาธารณชนและสมาชิกหรือผู้จัดการสมาคมทำผิดกฎหมาย⁴⁵ การที่พระราชบัญญัติสมาคมให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเช่นนี้ ทำให้การเคลื่อนไหวทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของสมาคมและสภาการค้าของชาวจีนในไทยต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง ซึ่งแตกต่างจากองค์กรเหล่านี้ในประเทศจีนที่ดำเนินการอย่างเปิดเผย สมาคมการค้าและสภาหอการค้าในประเทศไทยได้พัฒนาและเพิ่มบทบาททั้งทางเศรษฐกิจและทางการเมืองนับแต่หลัง พ.ศ. 2457 (1914) เป็นต้นมา

⁴² ปรรารถนา โกเมน, "สมาคมชาวจีนกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488," หน้า 246.

⁴³ Bergere Maric-Claire, *The Golden Age of The Chinese Bourgeoisie 1911-1931*, Translated by Janet Lloyd (Great Britain : Cambridge University Press), p. 135.

⁴⁴ Ibid., p. 223-225.

⁴⁵ ปรรารถนา โกเมน, "สมาคมชาวจีนกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488," หน้า 246.

2.1. สมาคมของพ่อค้าชาวจีน

เนื่องจากการค้าและชุมชนการค้าของชาวจีนขยายตัวในไทยมากขึ้น พ่อค้าชาวจีนได้จัดตั้งสมาคมหลายลักษณะในการช่วยดำเนินธุรกิจให้กับกลุ่มของตน สมาคมที่จัดตั้งได้แก่ สมาคมแห่งตระกูล ที่ช่วยเหลือในการค้าและอาชีพให้แก่ผู้ที่อยู่ในแ่งตระกูลเดียวกัน สมาคมท้องถิ่น ช่วยเหลือในการค้าและอาชีพให้แก่ผู้ที่มีบ้านเกิดแห่งเดียวกันในประเทศจีน สมาคมอาชีพซึ่งจะเป็นทั้งสมาคมของพ่อค้าและสมาคมของพวกช่างฝีมือต่าง ๆ ที่พัฒนาไปสู่อาชีพเฉพาะมากขึ้น สมาคมอาชีพนี้จะมีบทบาทต่อเศรษฐกิจมากที่สุดเนื่องจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจที่แท้จริงไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือในลักษณะเครือญาติเท่านั้น และยังมีมาตรการในทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนต่อมวลสมาชิกด้วย สมาคมอาชีพของพ่อค้าจะมีบทบาทต่อเศรษฐกิจในระยะนี้มากที่สุด ในส่วนของช่างฝีมือและพวกที่ทำงานหัตถกรรมต่าง ๆ ยังมีการรวมตัวไม่มากและองค์กรก็ยังไม่เข้มแข็ง สมาคมอาชีพของชาวจีนเป็นองค์กรระดับพื้นฐานที่รวมตัวของนักธุรกิจชาวจีน

ไม่ว่าสมาคมแห่งตระกูล สมาคมท้องถิ่น สมาคมพ่อค้า สมาคมอาชีพของทั้งพ่อค้าและช่างฝีมือ กลุ่มผู้ที่มีบทบาท และคณะกรรมการในการดำเนินงานสมาคมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจที่ต้องการจะช่วยเหลือการทำมาหากินให้แก่สมาชิก ในบางสมาคมแม้ว่าการจตุตถประสงค์ต่อกองตำรวจสันติบาล กรมตำรวจจะเป็นวัตถุประสงค์ทางสังคมแต่ในการปฏิบัติที่เป็นจริงจะถูกใช้เพื่อช่วยเหลือ ในด้านการทำมาหากินให้แก่บรรดาสมาชิกเป็นจุดประสงค์เบื้องต้น สมาคมต่าง ๆ เหล่านี้มีการจัดตั้งจำนวนมากในระยะนี้ บางสมาคมไม่ได้จดทะเบียนจัดตั้งกับทางการเนื่องจากการดำเนินงานอย่างอิสระ และเกรงว่าเมื่อยื่นขอจดทะเบียนแล้วทางการจะไม่อนุญาตให้จัดตั้ง โดยเฉพาะสมาคมอาชีพของพ่อค้ากลัวว่าจะเกิดการผูกขาดและกีดราคาการซื้อขายขึ้นในตลาด จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน สมาคมที่จัดตั้งอย่างลับ ๆ นี้ได้หันกลับมาจดทะเบียนกับทางการภายหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ในปี พ.ศ. 2489 (1946) รัฐบาลจีนมีนโยบายให้สมาคมเหล่านี้ดำเนินการอย่างถูกต้องกับทางการไทย และหวังว่าจะใช้องค์กรจัดตั้งเหล่านี้ในทางการเมืองของประเทศจีนต่อไป ทางรัฐบาลไทยก็เปิดโอกาสให้ชาวจีนจดทะเบียน เนื่องจากประเทศจีนอยู่ในฐานะผู้ชนะสงครามที่รัฐบาลไทยต้องเกรงใจ สมาคมเหล่านี้จึงได้เข้าขอจดทะเบียนกับทางการในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2489-2490 (1946-1947) สมาคมต่าง ๆ เท่าที่สำรวจได้มากเอกสารทั้งทางราชการและประวัติสมาคม มีดังนี้

กองตำรวจสันติบาล กรมตำรวจจะเป็นวัตถุประสงค์ทางสังคมแต่ในการปฏิบัติที่เป็นจริงจะถูกใช้เพื่อช่วยเหลือ ในด้านการทำมาหากินให้แก่บรรดาสมาชิกเป็นจุดประสงค์เบื้องต้น สมาคมต่าง ๆ เหล่านี้มีการจัดตั้งจำนวนมากในระยะนี้ บางสมาคมไม่ได้จดทะเบียนจัดตั้งกับทางการเนื่องจากต้องการดำเนินงานอย่างอิสระ และเกรงว่าเมื่อยื่นขอจดทะเบียนแล้วทางการจะไม่อนุญาตให้จัดตั้ง โดยเฉพาะสมาคมอาชีพของพ่อค้ากลัวว่าจะเกิดการผูกขาดและกีดราคาการค้าซื้อขายขึ้นในตลาด จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน สมาคมที่จัดตั้งอย่างลับ ๆ นี้ได้หันกลับมาจดทะเบียนกับทางการภายหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ในปี พ.ศ. 2489 (1946) รัฐบาลจีนมีนโยบายให้สมาคมเหล่านี้ดำเนินการอย่างถูกต้องกับทางการไทย และหวังว่าจะใช้องค์กรจัดตั้งเหล่านี้ในทางการเมืองของประเทศจีนต่อไป ทางรัฐบาลไทยก็เปิดโอกาสให้ชาวจีนจดทะเบียน เนื่องจากประเทศจีนอยู่ในฐานะผู้ชนะสงครามที่รัฐบาลไทยต้องเกรงใจ สมาคมเหล่านี้จึงได้เข้าขอจดทะเบียนกับทางการในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2489-2490 (1946-1947) สมาคมต่าง ๆ เท่าที่สำรวจได้มากเอกสารทั้งทางราชการและประวัติสมาคม มีดังนี้

ตารางที่ 23 สมาคมและสภาการค้าของชาวจีนในประเทศไทย(พ.ศ.2457-2490)

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมชาวเถาเกากงเก็ก ต่อมาเปลี่ยนเป็นเฮียงลัก ซัวและสมาคมวิเทศ พาณิชย์	เป็นที่ประชุมพ่อค้า แต่จิวในบริเวณลำเพ็ง ทรงวาด ราชวงศ์ที่ จำหน่ายสินค้าจากท่า เรือชาวเถา ในปี พ.ศ.2472 ได้เพิ่มท่า เรือฮ่องกงและสิงคโปร์ ด้วย	2400(1867) 2457*(1914)	สมาคมนี้เป็นสมาคมที่เก่าแก่ที่สุด ของชาวจีนในประเทศไทย
สมาคมโรงสีหรือกงสีโรงสี กลไฟกรุงเทพฯ	เป็นที่ประชุมของโรงสี ในการกำหนดราคา ข้าวเปลือก	2439(1896)	สมาคมนี้น่าจะเป็นแห่งเดียวกับ สมาคมฮวยลั้งกงเก็กไม่ได้จด ทะเบียน
กงเก็กฮวยจันไฉ้ง	ที่ประชุมของพ่อค้าที่ทำ การค้าอยู่บริเวณท่า เรือฮวยจันไฉ้ง	ก่อน2450 (1907)	ท่าเรือฮวยจันไฉ้งเป็นท่าเรือกล ไฟอยู่ฝั่งธนบุรี พ่อค้าที่ทำการค้า ที่ทำเรือนี้เป็นพ่อค้าใหญ่ มี สมาชิกประมาณ 50 คนเศษ
สมาคมโรงรับจำนำ	ที่ประชุมตกลงกันใน เรื่องธุรกิจของพ่อค้าโรง รับจำนำ	ก่อน2450 (1907)	สมาคมนี้ไม่ได้จัดตั้งเป็นทางการ จนหลัง wwII
สโมสรพานิชฮ่องกง	ที่ประชุมของพ่อค้าที่ทำ การค้ากับฮ่องกง	2450(1907)	สมาชิกเป็นพ่อค้าส่งสินค้าเข้า จากฮ่องกง
สโมสรจินางกูร	เป็นที่ประชุมปรึกษา หารือแลกเปลี่ยนความ รู้ระหว่างพ่อค้า	2452(1909) 2457*(1914)	สมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สโมสรพาณิชย์จีน(เชียงใหม่)	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าจีนและทำหน้าที่ปกครองชุมชนจีนในประเทศไทยเช่นเดียวกับกงสุล	2453(1910) 2457*(1914)	สโมสรแห่งนี้ฐานะเป็นองค์การปกครองมากกว่าการค้า
สมาคมบัววันฮัวฮงก๊กเก็ก	เป็นที่ประชุมของพวกพ่อค้าในกรุงเทพฯ สำหรับตั้งราคาสินค้า ถ้าผู้ใดขัดขึ้นจะต้องถูกปรับ	2457(1914)	สมาคมนี้ไม่จดทะเบียนในปีพ.ศ. 2458 สมาคมนี้ทำการบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นสมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่
สโมสรพาณิชย์การฝรั่งเศสและจีนในกรุงเทพฯ	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าจีนที่อยู่บังคับของฝรั่งเศส	2453(1910) 2460*(1917)	สโมสรแห่งนี้ไม่มีบทบาทของการค้าจริง
สมาคมผู้เคี้ยว (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสโมสรนครหลวง)	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าเพื่อใช้แลกเปลี่ยนความรู้การค้าขาย	2457*(1914)	สมาชิกมีทั้งพ่อค้าและคอมปราโดร์
สมาคมจีนฮกเกี้ยน	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าจีนฮกเกี้ยนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในการค้าขายซึ่งกันและกัน	2457*(1914)	พ่อค้าจีนฮกเกี้ยนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในเศรษฐกิจไทยในสมัยรัชกาลที่ 5
ฮัวฮงก๊กซี้ข้าวเปลือก	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าข้าวเปลือกที่ซื้อข้าวให้โรงสี กำหนดราคาและวิธีการซื้อข้าวที่มาจากต่างจังหวัดทั้งทางเรือและรถไฟ	2458*(1915)	ล้มไปในปีที่จัดตั้งเนื่องจากสมาชิกแก่งแย่งกันซื้อข้าว
สตรีทบอนไซนิสแอสโซซิเอชัน	เพื่ออุดหนุนช่วยเหลือทางด้านอาชีพและการค้าของผู้ที่เกิดในดินแดน สิงคโปร์	2458*(1915)	สมาชิกเป็นจีนบ่าบ่าที่ยึดอาชีพเป็นคอมปราโดร์และเสมียนบริษัทฝรั่ง

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมน้ำเม็งเชียงปู้ห้วยซ้อ (แปลว่าพานิชการสโมสรของ ชาติไหหลำ)	เป็นที่ประชุมของพ่อค้า ไหหลำและผู้หาเลี้ยงชีพใน การรับจ้าง	2460*(1917)	สมาชิกเป็นชาวไหหลำ
สมาคมประกันภัยจีน	เพื่อช่วยเหลือธุรกิจประ กันภัยของชาวจีนในกรุง สยาม	2460(1917) 2470*(1927)	
สมาคมบีเชียงกงซ้อ	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าที่ซื้อ ข้าวสารจากต่างจังหวัด	2461(1918) 2471*(1928)	สมาคมนี้ในระยะแรกไม่มี บทบาท เนื่องการแก่งแย่ง กันของพ่อค้าบทบาทจะ เพิ่มขึ้นหลังปี พ.ศ. 2472
สมาคมไตรมาส	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าแลกเปลี่ยน ความรู้ทางการค้า	2463*(1920)	สมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่และ คอมปราโดร์
สมาคมสตรีสไนส์บริติชยู เนียน	เป็นที่ประชุมของจีนบ้านำที่ เกิดในสหมาลายู	2465*(1922)	สมาชิกเป็นจีนบ้านำใน มาลายูมีอาชีพเป็นเสมียน และคอมปราโดร์บริษัทฝรั่ง
สมาคมกงเจอะอ้วยกู่	เป็นที่ประชุมของพวกช่าง ไม้และเครื่องเรือนที่อพยพ มาจากมณฑลลกซุและกง เจอะ	2467*(1924)	
สมาคมจีนเชียงไต้	ส่งเสริมอาชีพของชาวจีนเชี ยงไต้ด้านทำเครื่องไม้และ ช่วยเหลือกันทุกด้าน	2468(1925)	สมาชิกเป็นช่างไม้อยู่แถว วัดสระเกศ
สมาคมโรงสีไฟแห่งกรุง	เป็นที่ประชุมของเจ้าของ โรงสีในการค้า	2468(1925) 2477*(1934)	สมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่ใน กรุงเทพฯ ส่งข้าวไปขาย ต่างประเทศ

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมจีนแคะ	เพื่อช่วยเหลือและเสริมอาชีพให้แก่จีนแคะ	2470*(1927)	สมาคมนี้ช่วยเหลือทุกเรื่องรวมทั้งเรื่องการทำมาหากินและการค้า ตระกูล "ลำซำ" มีบทบาทนำ
สมาคมพ่อค้าผ้าแห่งประเทศไทย	เป็นที่รวมตัวของพ่อค้าผ้าชาวจีน	2471(1928) 2489*(1946)	จัดตั้งเพื่อบอยcottสินค้าผ้าญี่ปุ่นในเหตุการณ์ฉีหนานปี พ.ศ. 2471
สมาคมแพทย์จีนในสยาม	เพื่อบำรุงความรู้ทางแพทยศาสตร์ตามแบบจีน	2474*(1931)	สมาชิกเป็นเจ้าของร้านขายยาและแพทย์จีน
สมาคมลูกโต๊ะ	เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในระหว่างพ่อค้ากวางตุ้ง	2475*(1932)	สมาชิกเป็นพ่อค้าจีนกวางตุ้ง
สมาคมเลียงฮัว	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าขายยาจีนทั้งกำหนดการนำเข้าและราคาขาย	2475*(1932)	ยาจีนที่นำเข้าจากฮ่องกงและสิงคโปร์จะต้องผ่านสมาคมนี้เพื่อจำหน่ายในประเทศ
งั้นขึ้นเก็กกงซ้อ	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าที่ธุรกิจโพยก๊วนเพื่อกำหนดอัตราเงินเหรียญจีนกับสยามให้เป็นราคาเดียวกัน	2475*(1932)	สมาชิกเป็นเจ้าของร้านโพยก๊วน
สมาคมพ่อค้าปลาเค็ม	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าปลาเค็มในตลาดสำเพ็ง	2475(1932)	สมาคมนี้ยื่นขอจดทะเบียนแต่ทางการไม่รับจด กลัวว่าจะสร้างการผูกขาด ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมฝ้ายหิน	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าขายสินค้าจากประเทศญี่ปุ่นซึ่งตั้งอยู่แถบถนนทรงวาด	2461(1918) 2477*(1934)	สมาชิกเป็นจีนและเจ้าของห้างค้าขายในสำนักงานเป็นความลับในระยะแรก
สมาคมรถลากมีหน้า	เป็นที่ประชุมของเจ้าของกิจการรถลากเพื่อหามาตรการในการดำเนินธุรกิจร่วมกันเช่น ราคา ค่าเช่ารถ	ก่อนปี 2460 (1917) 2478*(1935)	สมาชิกส่วนใหญ่เป็นจีนแต่เจ้าเจ้าของรถลาก
สมาคมการก่อสร้างแห่งสยาม (หรือสมาคมการช่างแห่งสยาม)	เป็นที่ประชุมของผู้รับเหมาก่อสร้างชาวจีน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ในการก่อสร้าง	2476*(1933)	สมาคมนี้ตั้งอยู่ที่ตลาดเก่าเยาวราช
สมาคมแพทย์จีนแผนปัจจุบัน	เป็นที่ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ของแพทย์จีนที่ทำการรักษาตามแผนปัจจุบัน ทั้งจัดอุปกรณ์และหนังสือไว้ให้สมาชิกอ่าน	2477*(1934)	สมาชิกเป็นแพทย์จีน
สมาคมตงเซียมลี้อิวเสีย (ต่อมาเปลี่ยนเป็นตงไถลี้อิวเสีย)	เป็นที่ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ในการค้าขายซึ่งกันและกัน	2478*(1935)	กิจกรรมของสมาคมนี้ไม่ชัดเจนพ่อค้าชาวฮกเกี้ยนเป็นสมาชิกจำนวนมาก
สมาคมกงเพ็งฮุนเจียบ	เป็นที่ประชุมของพ่อค้ายาสูบเพื่อกำหนดราคาขายยาสูบ บุหรี่ ยาสูบและยาจัด	2478*(1935)	สมาชิกเป็นพ่อค้ายาสูบในท้องที่จักรวรรดิแคว้นบพิตรพิมุขเล็กสมาคมไปปี 2484
สมาคมกว่องสิ่วห่วยกุน	เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่เป็นเงินกวางตั้งในทุกเรื่อง	2479*(1936)	สมาชิกเป็นเจ้าของห้างร้านและโรงงานที่เป็นเงินกวางตั้ง

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจด ทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมแต่ใจแห่งกรุงสยาม	เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่เป็น จีนแต่ใจในทุกเรื่อง	2479*(1936)	สมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่เชื้อ สายจีนแต่ใจ
สมาคมธนาคารจีนแห่งกรุง สยาม	เพื่อพิจารณาปัญหาทั้งปวง เกี่ยวกับดำเนินธุรกิจ ธนาคารของชาวจีนใน ประเทศไทย	2479(1936)	สมาชิกเป็นพ่อค้าใหญ่ที่ทำ ธุรกิจค้าข้าวและเงินตรา
สมาคมพ่อค้าข้าวไปมาลาญ	เป็นที่ประชุมของพ่อค้า ข้าวสารที่ส่งข้าวไปขายใน มาลาญ	2481(1938)	สมาชิกเป็นพ่อค้าส่งออกราย ใหญ่ที่มีผลประโยชน์ทางการ ค้าดินแดนมาลาญ
สมาคมไ้ว้กิมแห่งประเทศไทย	เพื่อเป็นที่ประชุมของพ่อค้า เครื่องเหล็กแถวเชียงกง และเจริญกรุง	ก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาคมนี้ตั้งมาก่อนปี 2480 แต่ไม่ได้จดทะเบียนหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดรัฐ บาลจีนสนับสนุนให้จด ทะเบียนเป็นทางการ
สมาคมฮั่วเคี้ยวเตี เชียง แห่งประเทศไทย	เพื่อเป็นที่ประชุมของพ่อค้า ไบชาไม่ให้แข่งขันยื้อแย่ง ในการขายไม่ให้ทำลายผล ประโยชน์ของพ่อค้าไบชา ด้วยกัน	ก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	"....."
สมาคมทอผ้าจีนแห่ง ประเทศไทย	เพื่อสร้างความสามัคคีของ เจ้าของโรงงานทอผ้าจีน ด้วยกันทั้งหมด 16 โรง	ก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	"....."
สมาคมฮั่วเคี้ยวลิ้นหวกแห่ง ประเทศไทย	เพื่อเป็นที่ประชุมของช่าง ตัดผมจีนในประเทศไทย	ก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	"....."

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมเพชรทองชาวจีนแห่งประเทศไทย	เพื่อควบคุมการค้าเพชรทอง กำหนดราคาซื้อขาย	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาชิกเป็นพ่อค้าเพชรทอง แถวบ้านหม้อ สะพานหัน วัดสามจีน และสะพานเหล็ก
สมาคมกงฝั่งสูงเจี๊ยะแห่งประเทศไทย	เพื่อรักษากลประโยชน์การค้ายาเส้นตั้งราคาซื้อขายจากชาวไร่ กำหนดราคาที่จะขายในท้องตลาด	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาชิกเป็นพ่อค้ายาฉุนยาจัด ทำการค้าอยู่แถวหน้าวัดบพิตรพิมุข
สมาคมจิวแต่จิว	เพื่อส่งเสริมศิลปะจิวแต่จิว	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	
สมาคมการพิมพ์แห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของผู้ประกอบกิจการโรงพิมพ์ หรือผู้ทำการค้าเกี่ยวกับการพิมพ์ เช่นการเย็บสมุดฯ	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาชิกเป็นเจ้าของโรงพิมพ์จีนต่าง ๆ
สมาคมฮูเคี้ยวจูเจี๊ยะแห่งประเทศไทย	เพื่อที่ประชุมของพ่อค้าเจียรนัยเพชรพลอย กำหนดราคาซื้อขายสินค้าประเภทนี้	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาชิกเป็นพ่อค้าพลอยอยู่แถวตลาดน้อย
สมาคมพ่อค้าผลิตภัณฑ์ปูนซีเมนต์แห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมพ่อค้าปูนซีเมนต์	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	
สมาคมนายช่างเงินทองรูปพรรณชาวจีน	เพื่อกำหนดราคาซื้อขายทองคำรูปพรรณในตลาด	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)	สมาชิกเป็นนายช่างทองคำ ทำทองรูปพรรณ
สมาคมฮูเอี๊ยะแห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคแถวลำเพ็ญ	จัดตั้งก่อนปี 2480 (1937) 2489*(1946)*	สมาชิกเป็นพ่อค้าขายสินค้าเบ็ดเตล็ดในลำเพ็ญ

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมหนังสัตว์จีน แห่งประเทศไทย	เพื่อควบคุมการค้าหนังสัตว์ กำหนดราคาซื้อขายหนัง สัตว์	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	สมาชิกเป็นเจ้าของโรงฟอก หนังและร้านค้าหนังสัตว์
สมาคมพ่อค้าจำหน่าย เครื่องกระป๋องและสิ่ง อุปกรณ์อาหารแห่ง ประเทศไทย	เพื่อสร้างความสามัคคีใน หมู่พ่อค้าที่จำหน่ายเครื่อง กระป๋องและส่งอุปกรณ์ อาหาร กำหนดราคาขายสัน ค้า	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	สมาชิกเป็นพ่อค้าจำหน่าย อาหารนำเข้าในเขตลำเพ็ญ และเป็นคอมปราโดร์ขาย อาหารประป๋องของบริษัท ต่างประเทศ
สมาคมพ่อค้าผ้าแห่ง ประเทศไทย (หรือ สมาคมแช่ไปวแห่ง ประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าผ้า แถวพหุรัดและลำเพ็ญ เพื่อ กำหนดราคาซื้อขายผ้า	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	
สมาคมโรงเลื่อยจักร แห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของเจ้าของโรง เลื่อยที่ทำการผลิตไม้ออก จำหน่ายกำหนดราคาขาย ไม้	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	
สมาคมพ่อค้าไม้แห่ง ประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของเจ้าของ ร้านขายไม้กำหนดราคาซื้อ ขายในตลาด	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	
สมาคมทิ้งเงียบกง หวย	เป็นที่ประชุมของบรรดาห้าง ร้านที่ทำการค้ำน้ำตาล เพื่อ กำหนดราคาซื้อขาย	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	สมาชิกเป็นพ่อค้ำน้ำตาล แถวท่าเตียนและมหานาค

ชื่อสมาคม	วัตถุประสงค์	ปีจัดตั้ง ปีจดทะเบียน*	หมายเหตุ
สมาคมอาชีพรองเท้าแห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของเจ้าของร้านรองเท้า	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	ที่ตั้งสมาคมอยู่บริเวณสี่กั๊กพระยาศรี
สมาคมสามัคคีท่าเตียน	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าท่าเตียนที่ขายของแห้งและปลาสด	2489*	ที่ตั้งสมาคมอยู่บริเวณสี่กั๊กพระยาศรี
สมาคมโพลีทวนแห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของเจ้าของร้านโพลีทวน	2490*	
สมาคมพ่อค้าสุราชาวจีนแห่งประเทศไทย	เป็นที่ประชุมของพ่อค้าสุราชาวจีน เพื่อความสามัคคีและแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกัน	จัดตั้งก่อนปี 2480 2489*	สมาชิกเป็นพ่อค้าราชวงศ์ สัมพันธวงศ์

ที่มา : กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม) แฟ้มสมาคมต่าง ๆ ประวัติสมาคมต่าง ๆ และเอกสารที่สำรวจได้จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สมาคมต่าง ๆ ของชาวจีนที่จัดตั้งขึ้นมาเกือบธุรกิจของตนมีเป็นจำนวนมาก ในการศึกษานี้ขอนำเสนอเฉพาะสมาคมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่สำคัญ 3 สาขา คือ การค้าข้าว การส่งสินค้าเข้าและการเงินและการประกันภัย มีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1. สมาคมที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการค้าข้าว

การค้าข้าวเป็นสาขาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยโดยตรง เมื่อมีการจดทะเบียนจัดตั้งสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว รัฐบาลจะเข้มงวดเป็นพิเศษ สมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ แม้จะตั้งมาก่อนหน้านั้นแล้วแต่เมื่อจดทะเบียนจัดตั้งเป็นทางการ รัฐบาลจะปฏิเสธเนื่องจากกลัวพวกเจ้าของโรงสีจะใช้สมาคมเป็นที่รวมตัวกันกดราคาข้าวซึ่งจะทำให้ชาวนาเดือดร้อน แต่ถึงแม้ไม่มีสมาคมจัดตั้งอย่างเป็นทางการพวกเจ้าของโรงสีก็ประชุมกันอยู่แล้ว เพื่อกำหนดราคาข้าว ซึ่งในเรื่องนี้ทางรัฐบาลก็รู้ดีและเห็นว่าการที่ไม่อนุญาตให้เจ้าของโรงสีจดทะเบียนสมาคมทำให้พวกนี้กระทำการไม่ถนัด เพราะ

ด้วยอำนาจการบังคับผู้ฝ่าฝืนและการกระทำแม้จะมีบ้างก็อยู่ในวงแคบและเรรวน หากรัฐบาลอนุญาต พวกเจ้าของโรงสีจะทำการถนัดมือ และเท่ากับรัฐบาลส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำความเดือดร้อนเสียหายแก่ชาวนาตลอดจนผู้ติดต่อกับโรงสี⁴⁶

ประมาณปี พ.ศ. 2468 (1925) พ่อค้าข้าวเจ้าของโรงสีได้จัดตั้งสมาคมโรงสีไฟ กรุงเทพฯ ขึ้นและได้ทำการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ปี พ.ศ. 2474 (1931) ต่อการแก้ไขวิกฤตการณ์ข้าว แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าพ่อค้าใช้สมาคมเพื่อแก้ปัญหาทางธุรกิจของตนเอง วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สืบเนื่องมาจากการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นทั่วโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 (1929) พวกพ่อค้าโรงสีไม่อาจทนภาวะขาดทุนในธุรกิจค้าข้าวได้อีกต่อไป จึงได้ร่วมมือกันในการแก้ปัญหา ซึ่งโดยปกติแล้วธุรกิจโรงสีนั้น พ่อค้าไม่สามารถรวมตัวได้เหนียวแน่นและใช้กติกาของสมาคมบังคับสมาชิกได้ เนื่องจากธุรกิจนี้พ่อค้าแข่งขันกันสูงข้อตกลงต่าง ๆ จึงใช้ไม่ได้ผล แต่เมื่อเกิดปัญหาทางการค้า พ่อค้าก็ได้ร่วมมือกันแก้ปัญหา

สโมสรโรงสีไฟกรุงเทพฯ ได้ร่างกติกาทำการค้าในภาวะคับขันทางเศรษฐกิจเพื่อให้พ่อค้าหยุดแข่งขันกันชั่วคราว โดยแบ่งกลุ่มพ่อค้าออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มพ่อค้าที่ยังคงทำการซื้อขายต่อไป กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่หยุดทำการซื้อขายชั่วคราว ทั้ง 2 กลุ่มนี้จะได้รับผลประโยชน์จากกติกาการค้าที่ร่างขึ้นมาใหม่ ทำให้ภาวะการแข่งขันลดน้อยลงและความเสียหายที่จะเกิดกับพ่อค้าทั้งหมดก็น้อยลงด้วย ระเบียบปฏิบัติของพ่อค้ากลุ่มที่ 1 ที่ยังคงดำเนินการซื้อขายต่อไป มีดังนี้⁴⁷

---

⁴⁶ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทย

⁴⁷ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคมกรมตำรวจสันติบาล กอง), แฟ้มสมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทย, คำแปลจากหนังสือพิมพ์กัวมิตยิดโปอ ฉบับวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2474

1. โรงสีที่ทำการสีข้าวและซื้อข้าวตามเคย ในเกวียนหนึ่ง ๆ ต้องชักเงินไว้ช่วยเหลือผู้ที่หยุดสีข้าวเป็นจำนวนเงินที่ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องตกลงกันเป็นที่แน่นอนแล้วจะบิดพลิ้วอย่างไรมิได้
2. พวกที่ทำการค้าขายข้าวตามเคยจะต้องวางเงินมัดจำจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ป้องกันการทุจริตในภายหลัง ถ้ามีการโกงกันขึ้นจะได้รับเงินจำนวนนี้เสีย
3. พวกที่ทำการขายตามเคยนั้น ถ้าอยู่ในกำหนดที่อนุญาตให้ทำการขายจะมีอำนาจที่จะขึ้นราคาข้าวได้ ถ้าการค้าขายกลับดีขึ้นและบอกเลิกความจำนองโดยยังไม่ครบกำหนดเวลาตามที่ตกลงไว้จะทำการค้าขายข้าวอีกไม่ได้
4. พวกที่ทำการค้าขายข้าวตามเคย ในวันหนึ่งซื้อข้าวก็เกวียนก็ตามต้องส่งเงินบำรุงมอบให้แก่เหรียญกษาปณ์ของคณะตามจำนวนที่กำหนดไว้ จะติดค้างไม่ได้เป็นอันขาด ถ้าผิดสัญญาจะต้องรีบเงินค่ามัดจำ
5. พวกที่ทำการค้าขายข้าวตามเคยนั้น ถ้าสบโอกาสได้กำไรมากอาจถูกเรียไรตามลำดับเพื่อช่วยเหลือผู้ที่หยุดทำการสีข้าวเป็นพิเศษทั้งนี้เป็นการสำคัญของผู้ทั้งสองจะบิดพลิ้วไม่ได้หากบิดพลิ้วจะต้องรีบเงินมัดจำ
6. ถ้าพวกที่ทำการค้าขายข้าว ปรากฏว่าไม่มีกำไรจะถอนชื่อโดยไม่ทำการค้าขายต่อไปก็ได้แต่ต้องบอกให้คณะทราบล่วงหน้าก่อนสามวัน

สำหรับกติกาของกลุ่มที่ 2 ที่หยุดการสีข้าวมีดังนี้⁴⁸

1. พวกที่หยุดทำการสีข้าวนั้นต้องทำบัญชีรายจ่ายยื่นต่อคณะกรรมการให้ทราบก่อนสามวัน เช่นค่าเช่าโรงสีกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เมื่อได้สอบสวนเป็นที่เชื่อได้จึงอนุญาตให้หยุดได้ ถ้ายังไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการจะหยุดแต่โดยลำพังมิได้ ถ้าหยุดเองคณะจะไม่รับผิดชอบ

---

⁴⁸กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมพาณิชย์เงินแห่งประเทศไทย, คำแปลจากหนังสือพิมพ์กัวมิตติยิตปอ ฉบับวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2474

2. จำนวนโรงสีที่คณะได้อนุญาตให้หยุดทำการสีข้าวได้นั้น มีสิทธิ์ที่จะได้รับประโยชน์ดังต่อไปนี้คือ เงินเดือนของผู้จัดการกับคนซื้อข้าวและเงินเดือนแขกยาม ทางคณะกรรมการออกแทนให้
3. พวกที่ได้รับอนุญาตให้หยุดทำการสีข้าวมีหน้าที่ดังต่อไปนี้
  - ก. ห้ามมิให้ทำการสีข้าวตามกำหนดเวลา ถ้าตลาดการค้าขายดีขึ้นจะทำการสีข้าวตามเคยไม่ได้ ถ้าขัดขึ้นก็จะรับเงินค่าวางมัดจำนั้นเสีย
  - ข. ต้องวางเงินค่ามัดจำตามจำนวนที่กำหนด
  - ค. ผู้จัดการกับคนซื้อข้าว นั้นคณะมีอำนาจที่จะใช้ให้ทำงานได้ โดยใช้ให้ไปทำการสำรวจตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เปิดทำการค้าขายจะขัดขึ้นมิได้ ถ้าขัดขึ้นจะงดจ่ายเงินเดือนที่คณะได้จ่ายให้นั้นเสีย

กติกาค้อบังคับของทั้ง 2 กลุ่มนี้ ทางสมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ ได้กำหนดให้ใช้ภายใน 3 เดือน โรงสีต่าง ๆ มีสิทธิขอแก้ไขระเบียบ และโรงสีทั้ง 2 กลุ่มเป็นผู้กำหนดจำนวนเงินมัดจำโดยสโมสรจะนำเงินดังกล่าวไปฝากธนาคารไว้ เมื่อเลิกสัญญาแล้วจะคืนเงินจำนวนนี้ให้⁴⁹

การที่พ่อค้าใช้สมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ เป็นที่ตกลงกติกาทหารการค้าที่เข้มงวดนี้เกิดขึ้นในสภาพที่การค้าข้าวของไทยถึงขั้นวิกฤตจนนายทุนเจ้าของโรงสีใหญ่ถึงกับล้มละลายไปหลายราย พระยาศราศัยพิพัฒน์ได้บรรยายสถานการณ์การค้าในปี พ.ศ. 2474 (1931) ได้ว่า ความตกต่ำแห่งเศรษฐกิจทั่วโลกเป็นผลกระทบกระเทือนมาถึงความเป็นอยู่ในสยามไม่มากนักน้อย และเป็นเหตุให้ข้าวอันเป็นสินค้าสำคัญยิ่งของเราต้องตกต่ำลง ตามปกติข้าวสารอย่างหนึ่งที่หนึ่งของเราเคยจำหน่ายได้ราคาไม่ต่ำกว่าหาบละ 9 บาท เดียวนี้ราคาเพียง 5 บาทเศษ ข้าวเปลือกนาสวนเคยขายได้เกวียนละ 90 บาท คงเหลือเพียงเกวียนละ 50 บาท ราคาข้าวทั้งสองอย่างได้ตกลงมาเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่

---

⁴⁹ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมพาณิชย์เงินแห่งประเทศไทย, คำแปลจากหนังสือพิมพ์กัวมิตยิตป้อ ฉบับวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2474

น่าใจหายอยู่เป็นอันมาก⁵⁰ ในเหตุการณ์ครั้งนี้สโมสรโรงสีได้แสดงบทบาทในการเข้าแก้ไขปัญหาให้กลุ่มเจ้าของโรงสีได้อย่างดี ถึงแม้ว่าสมาคมจะยังไม่ได้จดทะเบียนดำเนินการอย่างเปิดเผยกับรัฐบาลก็ตาม

เจ้าของโรงสีซึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่รวมตัวกันอยู่ในสโมสรพาณิชย์จีนอยู่แล้ว เมื่อเกิดปัญหาทางการค้าพวกนี้ก็จะใช้สโมสรพาณิชย์จีนเป็นที่ประชุม และเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาการค้าข้าวในนามของสโมสรพาณิชย์จีน สโมสรพาณิชย์จีนนั้นจะแบ่งโครงสร้างการทำงานออกเป็น 4 แผนกด้วยกัน คือ แผนกข้าว แผนกน้ำตาล แผนกผ้า และแผนกน้ำมัน ดังนั้นพวกโรงสีจึงเข้าร่วมเป็นกรรมการอยู่ในแผนกข้าวของสโมสรพาณิชย์จีน สมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ ได้รับอนุมัติให้จดทะเบียนกับทางการในปี พ.ศ. 2477 (1934) หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว และนโยบายของรัฐบาลใหม่อนุมัติให้เจ้าของโรงสีจดทะเบียนสมาคมได้ ผู้ยื่นขอจดทะเบียนคือผู้นำในกิจการโรงสีกลไฟ 3 คน คือ นายม้าเสียบคุณ (บุลกุล) นายตันชีวเม้ง (หวังหลี) และนายไล่เตียกชวน (บุลสุข)⁵¹

รายนามคณะกรรมการสมาคมโรงสีกลไฟแห่งกรุงสยาม ซึ่งปรากฏในปี พ.ศ. 2478 (1935) มีดังนี้

ชื่อ	ห้าง
1. นายตันชีวตัน	โรงสีตันหวังหลี
2. นายอู่ ฉะเดิมชิต	โรงสีไฟเล่าแข่งฮวด
3. นายนิ่มชีวหยุด	โรงสีไฟนิ่มทองเส็ง
4. นายลูชิวเคย	โรงสีไฟย่งหย่วนหลง และย่งเฮงหลง
5. นายจิวยังจิง	โรงสีไฟเซียงเฮงตั้ง

⁵⁰ พระยาตราศัยพิพัฒน์, ชีวิตของประเทศ (กรุงเทพฯ : บริษัท 222 วิภาวดี จำกัด, 2538), หน้า 50-51.

⁵¹ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมโรงสีกลไฟ กรุงเทพฯ.

6. นายโควอิมกั้ง	โรงสีไฟงวนไถ่
7. นายโค้วยูนชีว	โรงสีอู่เชียงไถ่
8. นายหลิเบน	มีโรงสีไฟ 2 โรง
9. นายแต่ก๊กมัน	โรงสีไฟเซ่งซุนหลิ
- และมีหุ้นส่วนอยู่ในธนาคารเซ่งซุนหลิ

พ่อค้าข้าวอีกกลุ่มที่พยายามรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคม คือสมาคมของพ่อค้าข้าวเปลือกที่ชื่อว่า “ฮั่วฮงกงซีข้าวเปลือก”⁵² สมาคมแห่งนี้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งกับทางการเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 (1915) สมาคมนี้คงมีอายุเก่าแก่พอ ๆ กับสมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ ซึ่งเรียกว่าฮวยลั้งกงเก็ก ผู้ยื่นขอจดทะเบียนคือ จินซุ่นหลิ เช้าบ้านเรือนอยู่หน้าวัดตะเคียน (วัดมหาพฤฒาราม) ริมคลองผดุงกรุงเกษม ทำการค้าข้าวเปลือกมาหลายปี มีเรือบรรทุกข้าวเปลือกอยู่ 5 ลำ โดยจะซื้อข้าวเปลือกที่สถานีรถไฟ และบรรทุกไปขายแก่โรงสีกลไฟต่างๆ นอกจากนี้ยังเข้าหุ้นกับเงินเลียงสุนเช่าโรงสีกลไฟที่ตำบลสามเสนทำการสีข้าวอีกแห่งหนึ่งด้วย

สมาคมฮั่วฮงกงซีเข้าเปลือก เป็นที่ประชุมของพ่อค้าข้าวที่เรียกว่าเรือถ่าย วัตถุประสงค์ในการรวมตัวคือเป็นที่ประชุมตั้งราคาข้าวเปลือกซึ่งพวกนี้จะซื้อจากผู้ให้นำข้าวบรรทุกรถไฟลงมา สมาชิกของสมาคมมีเพียง 16 คน ซึ่งไม่มาก สมาคมแห่งนี้จึงยังไม่มีอำนาจในการกดราคาข้าวมากนัก นอกจากนี้พวกพ่อค้าข้าวยังคงแก่งแย่งกันในการซื้อข้าว การรวมกันเพื่อตั้งราคาข้าวของพ่อค้าเรือถ่ายพวกนี้เป็นเช่นเดียวกับพวกเจ้าของโรงสี พวกสมาชิกของสมาคมมักแตกแยกกัน ราคาข้าวที่ตกลงไว้จึงไม่เป็นที่แน่นอน

เนื่องจากสมาคมแห่งนี้เป็นสมาคมขนาดเล็กและเข้าใจว่า คงจะมีมานานแล้ว ลักษณะข้อบังคับของสมาคมจึงมีกติกาค้าในแบบของชาวจีนที่ทำกันจริง ๆ ในขณะนั้น โดยถือเป็นจารีตปฏิบัติทางการค้า ดังจะสรุปได้ดังนี้⁵³

⁵² กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมฮั่วฮงกงซีเข้าเปลือก

⁵³ เรื่องเดียวกัน

1. การตรวจข้าวเปลือกของสมาชิกที่สถานีรถไฟให้ตรวจเสมอปากถึงห้ามมิให้เอาเปรียบผู้ขาย
2. ในการซื้อแลขายข้าวเปลือกต้องซื้อขายตามราคาที่สูงขึ้นหรือลง ตามธรรมดา
3. ห้ามมิให้สมาชิกใดประมูลข้าวเปลือกหรือประมูลถึงซึ่งเป็นการแย่งซื้อแย่งขายซึ่งกันและกัน
4. ข้อห้ามตามข้อ 3 นั้น จะไม่ให้เป็นการถึงกับกวดราคาข้าวให้เป็นการเดือดร้อนกับผู้ขายข้าวเป็นอันขาด
5. ห้ามมิให้ผู้ขนข้าวเปลือกเอาตัวที่ใช้ต่างคะแนนปักไว้ในที่ใด ๆ นอกจากปากถึงเมื่อผู้ใดกระทำผิด คณะสมาชิกจะได้ประชุมว่ากล่าวกันต่อไป
6. บรรดาเรือข้าวของสมาชิกเมื่อจะเข้าออกตามท่าให้ออกตามระเบียบห้ามมิให้แก่งแย่งกัน

จากข้อบังคับ 6 ข้อ เราจะพบว่าข้อบังคับเหล่านี้เป็นกติกากการค้าข้าวของชาวจีนอย่างแท้จริง โดยมีเรื่องของระเบียบการซื้อขายและการปฏิบัติสำหรับพ่อค้าร่วมกัน สมาคมแห่งนี้ตั้งได้ 4 เดือนก็ล้มลง จีนชนวนผู้ก่อตั้ง ได้ชี้แจงว่าเป็นเพราะการค้าข้าวเปลือกในขณะนั้นขาดทุน

พ่อค้าข้าวที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งคือ พ่อค้าข้าวสาร (บั้งหรือหยงฮั้ง) พ่อค้ากลุ่มนี้คือ สมาคมบั้งเชียงก้อ หรือสมาคมพ่อค้าข้าว สมาคมแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาว่าก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2461 (1918) โดยมีนายโงเพ็กก้า เจ้าของร้านขายข้าวสารชื่อ “งวงเซ่งปี้ล่ง” เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ในระยะแรกสมาคมแห่งนี้ เป็นที่รวมตัวของพ่อค้าข้าวสาร “ยี่บิว” ต่อมาภายหลังโรงสีข้าวได้ขยายตัวเข้าไปในต่างจังหวัดตามแหล่งปลูกข้าวต่าง ๆ ข้าวจำนวนหนึ่งจึงถูกสีในต่างจังหวัดแล้วส่งเข้ามาฝากขายที่กรุงเทพฯ พ่อค้ากลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันเรียกว่า “บั้งฮั้ง” คือเป็นตัวแทนจำหน่ายข้าวของโรงสีในต่างจังหวัด โดยที่ “บั้งฮั้ง” จะได้เปอร์เซ็นต์จากโรงสีต่างจังหวัด ทำหน้าที่เป็นนายหน้าขายข้าวสมาชิกของสมาคมในระยะเริ่มแรกจะประกอบด้วยพ่อค้าข้าว 2 กลุ่ม คือ พวกยี่บิวและพวกบั้งฮั้ง พ่อค้าทั้ง 2 กลุ่มนี้ทำธุรกิจต่างกันจึงมักโต้แย้งกัน ในระหว่างการประชุมเสมอเพื่อแก่งแย่งผลประโยชน์ส่วนตน สมาชิกของกลุ่มบั้งฮั้งประกอบด้วยร้านเกียฮะ หน้าเซงเฮง และซุนไถ่ จึงได้แยกตัวออกมาและได้ตั้ง

สมาคมใหม่ชื่อ “บี๊ฮังกงหวย” โดยมีนายตั้งกิมเล้ง เจ้าของร้านเคี่ยมเสงกี (เคี่ยมศิริ) เป็นผู้นำ สมาคมนี้จัดตั้งในปี พ.ศ. 2467 (1924)⁵⁴

ต่อมาในปี พ.ศ. 2470 (1927) กลุ่มพ่อค้าข้าว “บี๊ฮังกงหวย” ได้กลับเข้ามาใช้สมาคมบี๊ฮังกงซ้อดำเนินการ เนื่องจากสมาคมซบเซาลงและกลุ่มบี๊ฮังกงหวยก็ประสบปัญหาการจดทะเบียน สมาคมบี๊ฮังกงซ้อได้ยื่นขอจดทะเบียนสมาคมต่อทางการเมือง 27 ตุลาคม พ.ศ. 2470 (1927) และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการในปี พ.ศ. 2471 (1928) สมาคมนี้อยู่ภายใต้การนำของนายตั้งกิมเล้ง (เคี่ยมศิริ) ผู้นำในกลุ่ม “บี๊ฮังกงหวย” ภายหลังการโอนสมาคม⁵⁵ สมาคมแห่งนี้ได้กลายเป็นสมาคมที่รวมตัวของพ่อค้าข้าวที่สำคัญของไทยในขณะนี้ เพราะในระบอบนี้การสีข้าวส่งออกซึ่งมีอย่างคึกคักในโรงสีที่ตั้งอยู่ส่วนกลางและริมแม่น้ำเจ้าพระยาจะลดลง ข้าวที่ส่งออกถูกสีในต่างจังหวัดและพ่อค้าคนกลางจะตั้งโรงสีขึ้นในต่างจังหวัด แล้วจึงค่อยส่งมาขายที่กรุงเทพฯ และพ่อค้าคนกลางต่างจังหวัดนี้จะกลายเป็นกลุ่มใหม่ที่ได้กุมข้าวตั้งแต่ต้นทางในต่างจังหวัด เจ้าของโรงสีในต่างจังหวัดจะติดต่อให้พ่อค้ากลุ่ม “บี๊ฮังกงหวย” ที่ตั้งร้านค้าอยู่บนถนนทรงวาดเป็นผู้จำหน่ายข้าว และส่งออกข้าวไปยังต่างประเทศ พ่อค้ากลุ่มบี๊ฮังที่อยู่ในสมาคมบี๊ฮังกงซ้อจึงได้กลายเป็นกลุ่มที่ควบคุมข้าวแทนกลุ่มเจ้าของโรงสีใหญ่ในภาคกลางและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในเวลาต่อมา

รายชื่อกรรมการของสมาคมบี๊ฮังกงหวย จากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2472 (1929) มีดังนี้⁵⁶

ชื่อ	ห้าง	ตำแหน่ง
1. นายกังงันป็น	เคี่ยมเซ่งจัน	ประธานกรรมการ
2. นายนิมเอกชวน	บัวนฮงเส็ง	ผู้ช่วยประธานกรรมการ
3. นายเล่าฮัวไ้	เล่าเซียงฮวด	เหรัญญิก

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน

⁵⁵ ประวัติสมาคมจีนในประเทศไทย, หน้า 53.

⁵⁶ กรมตำรวจสันติบาลกองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม) เพิ่มสมาคม บี๊ฮังกงซ้อ.

4. นายพั่วแปะฮึง	เคียมซิงเฮง	กรรมการที่ปรึกษา
5. นายแต้เคียมเซง	กิมเซ่งฮง	กรรมการที่ปรึกษา
6. นายจื่อกุยฮวง	ย่งเซ่งฮง	กรรมการที่ปรึกษา
7. นายจี้หมกย้ง	เกียฮวด	กรรมการที่ปรึกษา
8. นายจี้ซุ่นเอี้ยว	เกียฮะ	กรรมการที่ปรึกษา
9. นายตันฮุ้นง้า	ตันล้ง	กรรมการที่ปรึกษา
10. นายนิ่มแจ้ซัว	คูนง้วน	กรรมการที่ปรึกษา
11. นายเอกเตี้ยง	ซุ่นไถ่	กรรมการที่ปรึกษา
12. นายอึ้งเตียวปอ	อันฟองเหลาไมฮง	กรรมการที่ปรึกษา
13. นายฮัวจือน้ำ	ย่งไท่ฮะ	กรรมการที่ปรึกษา
14. นายเล่าก๊กไล่	ชินซันฮง	กรรมการที่ปรึกษา
15. นายอึ้งเม้งเกา	น้ำเซ่งฮวด	กรรมการที่ปรึกษา

กลุ่มพ่อค้าชาวพวกนี้ต่อมาได้พัฒนาได้เป็นพ่อค้าใหญ่และคุมการส่งออกข้าวของไทยทั้งหมด พ่อค้าพวกนี้จะกุมข้าวได้มากกว่ากลุ่มเจ้าของโรงสีที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้ทำการสีข้าวเองเพียงแต่รับฝากขายจากเจ้าของโรงสีในต่างจังหวัดซึ่งมีอยู่มาก ข้าวที่ส่งมาจากต่างจังหวัดก็ไม่ส่งมาในรูปข้าวเปลือกอีกต่อไป เนื่องจากการส่งเป็นข้าวสารนั้นเบาว่าการส่งในรูปของข้าวเปลือก ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งลดลง สมาชิกในสมาคมนี้หลายคนจะเป็นผู้ก่อตั้งธนาคารสมัยใหม่ อาทิ ธนาคารกรุงเทพภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ธนาคารที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้จะเข้าไปมีบทบาทในทางการเงินแทนธนาคารจีนแบบเก่าของพวกเขาของโรงสี

ในวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 (1937) บรรดาพ่อค้าชาวทั้งที่เป็นสมาชิกในกลุ่มโรงสีและพ่อค้าชาวสารปีชียงกงซ้อไต้ยี่นเรื่องขอจดทะเบียนเป็นสมาคมพ่อค้าชาวไทยในมาลาญ⁵⁷ ผู้ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการผลักดันให้เกิดการจัดตั้งสมาคมนี้คือ นายตั้งลิบปิง ผู้จัดการการห้างหวังหลีและผู้

⁵⁷ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แห่งสมาคมพ่อค้าชาวไทยมาลาญ.

นำในกลุ่มโรงสีกลไฟ และนายกิมฮั้ว เคียงศิริ เจ้าของและผู้จัดการห้างเคียนเซ่งจัน และเป็นผู้นำในกลุ่มพ่อค้าข้าวสาร

ในการขอจดทะเบียนจัดตั้งกับทางการของสมาคมนี้ได้รับการปฏิเสธ เนื่องจากตั้งชื่อก่อนกับสมาคมที่มีอยู่ นายกิมฮั้ว เคียงศิริ ผู้จัดตั้งจึงได้ทำจดหมายชี้แจงวัตถุประสงค์ของสมาคมดังนี้

1. พ่อค้าที่รวมตัวจัดตั้งสมาคมแห่งนี้คือพวกซื้อแทนที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า buying commission agents ผิดกับพวกสมาคมบีเซียงกงซ้อ (สมาคมพ่อค้าข้าวสาร) ซึ่งเป็นผู้ขายแทน selling commission agents บีเซียงกงซ้อขายแทนพวกโรงสีที่อยู่ตามบ้านนอก ส่วนพวกสมาคมพ่อค้าข้าวไทยมาลาญเป็นผู้ซื้อแทนพ่อค้าข้าวตามเมืองต่าง ๆ ในแหลมมาลาญ โดยเหตุผลในวัตถุประสงค์ของพ่อค้าทั้ง 2 จำพวกนี้ มีความตรงกันข้ามกันถึงรวมกันไม่ได้

2. เนื่องด้วยพ่อค้าข้าวสารตามเมืองต่าง ๆ ในแหลมมาลาญทุกแห่งมีสมาคมเป็นปีกแผ่น เมื่อมีการติดต่อได้เถียงกัน ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายหรือการงานอื่น ๆ ในส่วนตัวหรือส่วนรวม เขามักจะใช้สมาคมขึ้นข่มขู่เป็นการบังคับหรือต่อสู้อันพ่อค้าข้าวไทยต้องจำนนต่อสิ่งที่เขาปรารถนาทุกประการ เป็นต้นว่าเมื่อเขาซื้อข้าวแล้ว เวลาส่งไปเมืองเขา ประจวบกับตลาดลงซึ่งทำให้เขาขาดทุน เขาก็มักหาเรื่องว่าข้าวผิดตัวอย่าง แหกไปบ้าง สีมัวไปบ้าง แล้วก็ข่มขู่ว่าพ่อค้าไทยจะยอมตัดราคา ปัญหาพวกนี้ทำให้พ่อค้าข้าวไทยได้รับความเสียหายทางธุรกิจ ในบางครั้งค่าใช้จ่ายในสมาคมพ่อค้าของพ่อค้ามาลาญก็ยังมาบีบบังคับให้พ่อค้าไทยออกให้อีก เรื่องนี้เกิดขึ้นที่เมืองมัว (อยู่ใกล้ ๆ กับสิงคโปร์) ในเวลานั้น แม้พ่อค้าไทยจะเห็นว่าถูกข่มขู่ แต่ก็ไม่มีใครกล้าปฏิเสธ เพราะกลัวว่าเป็นข้อที่ทำให้เขาโกรธเคืองพาลไม่ซื้อข้าวของพ่อค้าไทย ปัญหาลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน

3. การที่ต่างคนต่างค้าข้าวสารกับมาลาญ ระเบียบการค้าก็ไม่อยู่ในระดับเดียวกัน อันเป็นเหตุให้เสียเปรียบทั้งในส่วนของราคาและปริมาณ โดยเขาอาจจะกดราคาและปริมาณเอาตามใจชอบ

ด้วยสาเหตุทั้ง 3 ประการที่กล่าวมานี้ พ่อค้าผู้ค้าข้าวกับมาลาญจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสมาคม ทางราชการได้เห็นความจำเป็นตามที่นายгимอั้ย เคียงศิริ ได้ชี้แจงมา จึงอนุมัติให้จัดตั้งสมาคมได้ แต่สมาคมนี้ดำเนินกิจการได้ไม่นานก็หมดบทบาทไปในปี พ.ศ. 2483 (1940) สาเหตุอาจจะเนื่องมาจากนับแต่ปี พ.ศ. 2481 (1938) เป็นต้นมา การค้าข้าวเป็นธุรกิจผูกขาดของรัฐ ฝ่ายเอกชนแม้ว่าจะได้รับอนุญาตให้ทำได้แต่ก็ไม่สะดวกต่อการส่งออก และเมื่อญี่ปุ่นบุกในปี พ.ศ. 2484 (1941) การค้าข้าวระหว่างไทยกับมาลาญก็ถูกควบคุมโดยญี่ปุ่น รายชื่อกรรมการของสมาคมแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2483 (1940) มีดังนี้

ชื่อ	ห้าง	ตำแหน่ง
1. นายเต็กโอ้ว แซ่เบ๊	เบ็งเอี่ยมเส็ง	นายก
2. นายเอี้ยง้อ แซ่ตัน	เติกฮงไถ่	เลขานุการ
3. นายจินคี่ แซ่อึ้ง	จินหงวน	เหรัญญิก
4. นายเซียวฮุ้น แซ่แต้	เลียงเส็ง	ผู้ตรวจบัญชี
5. นายหยง แซ่จิง	ฮังฟงไมฮอง	กรรมการ
6. นายก๊กฮิม แซ่จั่ว	ผู้จัดการบริษัท ส่งเสริมพืชกรรมไทย	กรรมการ
7. นายซุ่นเอี้ยน แซ่ตัน	หวังหลี	กรรมการ
8. นายเป็กน้ำ แซ่จั่ว	จ้วนฮง	กรรมการ
9. นายเจี้ยฮื่อ แซ่อึ้ง	ย่งลี้จ้วน	กรรมการ
10. นายจื่อปั้ง แซ่ไคว	ย่งเฮงหลี	กรรมการ

พ่อค้าข้าวได้พยายามรวมตัวกันทุกระดับ สมาคมของพ่อค้าชาวจีนที่คุมธุรกิจการค้าข้าวในระยะนี้ที่โดดเด่น 3 สมาคม คือ โรงสีกลไฟกรุงเทพฯ บีเซียงกงซ้อ (พ่อค้าข้าว) และพ่อค้าข้าวไทยมาลาญ อย่างไรก็ตาม พวกพ่อค้าข้าวยังไม่สามารถรวมตัวกันเหนียวแน่น เพราะมักจะมีความขัดแย้งทางธุรกิจเสมอ

2.1.2. สมาคมที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการส่งสินค้าเข้า

สมาคมชิวเถาเกากงเก็ก เป็นสมาคมที่สำคัญของพ่อค้าชาวจีนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการส่งสินค้าเข้า และเท่าที่พบหลักฐาน สมาคมนี้เป็นสมาคมการค้าของพ่อค้าชาวจีนในในกรุงเทพฯ ที่เก่าแก่ที่สุด ดังที่กล่าวไว้แล้วในข้างต้น สมาคมนี้ได้ยื่นจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2457 (1914) ในระยะแรกพ่อค้าในสมาคมนี้จะส่งสินค้าจากเมืองชิวเถาเป็นหลัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 (1929) สมาคมได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมเฮียงลักซ์ฮัว (The Hongkong Singapore Swatow Association) สมาคมนี้ทำการค้าเกี่ยวกับเมืองท่าฮ่องกง สิงคโปร์ และชิวเถา การที่เปลี่ยนชื่อสมาคมแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของพ่อค้าชาวจีนที่ได้เป็นผู้นำเข้าสินค้าเองมากขึ้น ก่อนหน้านั้นพ่อค้าชาวจีนต้องรับสินค้าจากห้างใหญ่ของฝรั่งมาขายอีกทีหนึ่ง และที่นำเข้าเองได้โดยตรงส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ผลิตโดยชาวจีนด้วยกันจากเมืองชิวเถาหรือจากฮ่องกง

ในระยะนี้ฮ่องกงและสิงคโปร์ได้เป็นเมืองท่าที่มีสินค้าจากทั่วยุโรปและเอเชีย ญี่ปุ่นเป็นชาติสำคัญที่นำสินค้ามาจำหน่ายมาก สินค้าญี่ปุ่นที่จำหน่ายในประเทศไทยในตอนนั้นก็มียี่ห้อ

บริษัทญี่ปุ่นนำเข้าเอง และที่จำหน่ายอยู่ในฮ่องกงและสิงคโปร์โดยพ่อค้าชาวจีนเป็นผู้นำเข้ามา เหตุที่สินค้าญี่ปุ่นต้องจำหน่ายผ่านท่าเรือที่ฮ่องกงและสิงคโปร์เพื่อหลีกเลี่ยงการต่อต้านของชาวจีนในไทย ซึ่งขณะนั้นเกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น เมื่อนำเข้าสินค้าญี่ปุ่นจะถูกตบแต่งและกลบเกลื่อนแหล่งผลิตเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่เมืองท่าทั้ง 2 แห่ง ในปลายทศวรรษ 2460 (1922-1926) พ่อค้าในสมาคมนี้ สามารถสร้างสายสัมพันธ์ทางการค้ากับพ่อค้าชาวฮ่องกงและสิงคโปร์ได้ การซื้อสินค้าจากท่าเรือฮ่องกงและสิงคโปร์จึงทวีความสำคัญในหมู่พ่อค้าชาวจีนในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2468 (1925) สมาคมได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมเฮียงลักซ์ฮัว และจดทะเบียนชื่อใหม่ต่อทางการในปี พ.ศ. 2472 (1929)⁵⁸

⁵⁸ ประวัติสมาคมจีนในประเทศไทย หน้า 57-58.

บทบาทของสมาคมนี้ได้พัฒนาไปตามบทบาทของพ่อค้าชาวจีนที่สามารถนำเข้าสินค้าจากโรงงานอุตสาหกรรมได้มากขึ้น สมาชิกในสมาคมไม่ใช่เป็นเพียงพ่อค้าเล็ก ๆ เหมือนในอดีต บุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาสมาคมคือ นายจั่วลักซื่อ ผู้จัดการธนาคารตันเบ็งซุน ที่ตั้งอยู่บริเวณทำนักราชวงศ์ เขาได้ก้าวมาเป็นอุปนายกของสมาคมในปี พ.ศ. 2469 (1926) และต่อมาได้เป็นประธานของสมาคมถึง 3 สมัย คือระหว่าง พ.ศ. 2472 (1929) ถึง พ.ศ. 2480 (1937) ในระยะนี้ถือว่าสมาคมมีความเจริญรุ่งเรืองมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นสมาคมที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพฯ ในสมัยนั้น สมาคมดำเนินการค้าเองโดยมีเรือกลไฟที่จะขนส่งสินค้าให้สมาชิกถึง 3 ลำ ซึ่งพร้อมที่จะขนส่งสินค้าเข้าและออกโดยมีเส้นทางเดินเรือไปชัวเถา ฮ่องกง และสิงคโปร์⁵⁹ บทบาทของนายจั่วลักซื่อหมดจากสมาคมโดยไม่ทราบสาเหตุแน่ชัดว่าเกิดจากอะไร แต่มีข้อสังเกตว่าบทบาทของนายจั่วลักซื่อในฐานะเป็นผู้จัดการธนาคารตันเบ็งซุนก็หมดไปด้วย โดยที่ธนาคารตันเบ็งซุนของเขาได้รับการจดทะเบียน เขาลาออกจากการเป็นกรรมการเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2480 (1938) พร้อมกับตั้งทายาทของตระกูลตันเบ็งซุนขึ้นมาบริหารแทน⁶⁰

ในปี พ.ศ. 2481 (1938) สมาคมได้เปลี่ยนผู้นำใหม่เป็นนายเกไ้ แซ่ตั้ง เจ้าของร้านง่วนไท่เฮง นายเกไ้ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานในสมาคมแห่งนี้จนถึงปี พ.ศ. 2492 (1940) รายชื่อกรรมการของสมาคมที่ปรากฏในปี พ.ศ. 2481 (1938) มีดังนี้⁶¹

ชื่อ	ห้าง
1. นายเกไ้ แซ่ตั้ง	ง่วนไท่เฮง
2. นายยู่เล้ง แซ่เฮ้ง	ชินเซียง
3. นายโฮ้วซัน แซ่จั่ว	ย่งหมง
4. นายเองจู้ แซ่ตั้ง	ชินเซียง

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน

⁶⁰ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), เพิ่มสมาคมเฮียงลักซัว.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน

5. นายลักชีอ แซ่ฉั่ว	เบงกตันเบ็งซุน
6. นายยุ่ยนับ แซ่แห	เซ่งฮงไถ่
7. นายอ็อคคุ่น แซ่ตั้ง	เคี้ยงหลี่
8. นายก๊ิบซำ แซ่ตั้ง	ยู่ลั้ง
9. นายบักเอ๊ก แซ่ฉั่ว	ก๊กเตียงเฮียง
10. นายยู่จ๊ก แซ่กิม	จ๊ิบเซ่งเฮง
11. นายจั้งเลียง แซ่ซิม	กิมลี้
12. นายม่วยลั้ง แซ่нім	เฮียงเซ่งจั้น
13. นายเจียงเฮง แซ่ตั้ง	ท่งฮงหลี่
14. นางง่วนจิว แซ่งุ่ย	ลี้เส็งจั้น
15. นายจินตี แซ่คิม	จ๊ิบฮั่วเซ่ง

ทั้ง 15 ห้างที่เป็นสมาชิกนี้เป็นห้างที่สำคัญในการส่งสินค้าเข้าและจำหน่ายสินค้าในบริเวณลำห้วยบนถนนทรงวาดและราชวงศ์ พ่อค้าทั้งหมดเป็นจีนแต่จิว สมาคมนี้คงมีอยู่ถึงปัจจุบันซึ่งเรารู้จักในนามของสมาคมวิเทศพาณิชย์จีนกรุงเทพฯ สมาคมนี้พัฒนาบทบาทในการเป็นผู้นำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคไปพร้อมกับการเพิ่มบทบาทของสินค้านำเข้าสินค้าทั้งในเมืองและชนบท

สมาคมที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับสินค้านำเข้าที่สำคัญอีกสมาคมหนึ่งคือสมาคมฝ้ายหิน สมาคมนี้จดทะเบียนเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2477 (1934) เป็นที่รวมตัวของพ่อค้าที่ส่งสินค้ามาจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งตั้งอยู่บนถนนทรงวาดกับราชวงศ์ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีสมาชิกอยู่ 11-12 ห้างรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อหารือเรื่องการค้าขาย สมาคมตั้งมา 16 ปีก่อนหน้าจดทะเบียนคือในราว พ.ศ. 2460 (1917) โดยการรวมตัวกันครั้งแรกนั้นไม่มีสถานที่ตั้งของสมาคม อาศัยการประชุมตามห้างร้านของสมาชิก การดำเนินการของสมาคมไม่เปิดเผย พวกกรรมการและสมาชิกของสมาคมโดยมากเป็นจีนแคะ พวกจีนแต่จิวนี้ ก็มีบ้างแต่น้อย ทั้งนี้สมาชิกจะเป็นกลุ่มที่ส่งสินค้าจากญี่ปุ่นเข้ามาขาย สมาคมนี้มีการประชุมเดือนหนึ่ง 3-4 ครั้ง เป็นการหารือเรื่องการค้าบางครั้งเมื่อเสร็จการประชุมแล้วก็มีภารกิจเลี้ยงกันก็ทำอย่างเรียบง่าย ๆ ไม่เปิดเผย การจดทะเบียนครั้งนี้ก็เพื่อให้กิจการของสมาคมดำเนิน

การอย่างเปิดเผย⁶² ผู้นำของสมาคมนี้คือห้างไต้ฟ้า ซึ่งเป็นห้างจำหน่ายสินค้าจากต่างประเทศห้างใหญ่ที่สุดห้างหนึ่งของกรุงเทพฯ ในขณะนั้น ห้างไต้ฟ้าเป็นห้างสรรพสินค้าทันสมัยยุคแรกของกรุงเทพฯ ที่จำหน่ายสินค้าของชาติตะวันตกและตะวันออก

กรรมการบริหารของสมาคมฝ้ายหินในปี พ.ศ. 2478 มีดังนี้⁶³

ชื่อ	ห้าง	ตำแหน่ง
1. นางเต็น แซ่เลี้ยง	ไต้ฟ้า	นายก
2. นายจยหลิน	ไต้ฟ้า	อุปนายก
3. นายทัดหมื่น แซ่จอง	เทียนเซียง	เลขานุการ
4. นายฝุงฮิน แซ่หลิม	จิ้นเอียงสไตร์	เหรัญญิก
5. นายสง่า เลิศพาณิช	ไต้ฟ้า	กรรมการ
6. นายว่อง แซ่ยุง	ฮ้อฮงไถ่	กรรมการ
7. นายมีกวง แซ่แท่น	มีกวง	กรรมการ

สมาชิกของสมาคมคือ ห้างไต้ฟ้า ห้างฮ้อฮงไถ่ ห้างมีกวง ห้างเต็งกวงหลง ห้างเทียนเซียง ห้างจิ้นเอียงสไตร์ ห้างเด็กหัวหลง ห้างมินแซ ห้างจิ้นแย่น และห้างยูนเซ็นหล่ง การที่สมาคมจัดตั้งมานานแล้ว แต่กิจกรรมของสมาคมมีลักษณะลึกลับไม่เปิดเผย ส่วนสำคัญน่าจะมาจากความหวาดกลัวต่อการถูกต่อต้านจากพ่อค้าในชุมชนจีนที่จะบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นอยู่อย่างต่อเนื่อง และใน พ.ศ. 2477 (1934) ที่ต้องมาขอจดทะเบียนสมาคมก็อาจจะเป็นด้วยว่าต้องการขอความคุ้มครองจากรัฐ และในระยะนั้นสินค้าญี่ปุ่นก็เพิ่มบทบาทมากแล้วในสังคมไทย สมาคมนี้จึงไม่ต้องการดำเนินงานอย่างปิดลับอีกต่อไป การรวมตัวของพ่อค้าในสมาคมแห่งนี้ทำให้เห็นถึงการเติบโตของพ่อค้าชาวจีนในการขายสินค้าญี่ปุ่นได้อย่างดี

⁶² กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมฝ้ายหิน.

⁶³ เรื่องเดียวกัน

การรวมกลุ่มของพ่อค้านำเข้าค่อนข้างเหนียวแน่น สมาคมเฮียงลักซ์วุ้นนั้นนับว่าเป็นการรวมตัวของสมาคมที่ใหญ่ที่สุดโดยมีพ่อค้าเป็นกลุ่มแต่จี๋ว ส่วนสมาคมฝ่าหยินพ่อค้าเป็นจีนแคะและทำกิจการนำเข้าสินค้าญี่ปุ่นเท่านั้นทั้ง 2 สมาคมนี้มีส่วนสร้างให้สำเพ็งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้านำเข้า ซึ่งเป็นตลาดขายส่งที่ใหญ่ที่สุดของไทย สินค้าจากตลาดขายส่งนี้จะถูกไปวางขายในที่ต่าง ๆ ของประเทศ

2.1.3. สมาคมที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการเงินและการประกันภัย

กิจการทางการเงินของชาวจีนที่เก่าแก่ที่สุดในไทยคือ โหยก๊วนการฝากเงินพร้อมจดหมายกลับประเทศจีน จากหลักฐานในอดีตจะพบว่าพ่อค้าเหล่านี้มีการรวมตัวกันเสมอ ๆ ในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2450 (1907-1912) แล้ว ดังเช่นกรณีการรณรงค์ให้ชาวจีนมาใช้เรือของบริษัทเรือเมล์จีนสยามทุน ดังที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว การจดทะเบียนสมาคมอย่างเป็นทางการมีเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2475 (1933) พ่อค้าที่ทำธุรกิจร้านโหยก๊วนได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมขึ้นขึ้นเก็กกงซัว

กรรมการของสมาคมชุดแรกมีดังนี้⁶⁴

ชื่อ	ห้าง	ตำแหน่ง
1. นายตันเหาะกิว	โง้วไทอัน	ประธานกรรมการ
2. นายเจียงจื่ออำ	กวางซุ่นหลี	รองประธานกรรมการ
3. นายตันหุ่บีด	เซ่งซุ่นหลีจิ้นกี	กรรมการจัดการ
4. นายหล่อซุ่นฮุย	ท่งฮวดหลี	กรรมการจัดการ
5. นายแต้เซียงปั้ง	ซินฮะฮุน	กรรมการจัดการ
6. นายโควเซี้ยยก	ฮั่วฮะเซี้ยง	กรรมการจัดการ
7. นายจั้งชง	จันกิมกี	กรรมการจัดการ

⁶⁴ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมขึ้นขึ้นเก็กกงซัว

8. นายจิ๋วหนุ่นปอ	เฮียบเซ่งเฮง	กรรมการจัดการ
9. นายตันฮั่นจิว	ตันเป็งซุน	กรรมการจัดการ
10. นายโควจุยซัว	ไห่ป่วนเซียง	กรรมการกำกับการ
11. นายเตี้ยจิวฮั้ง	เซียงเซไถ่	กรรมการกำกับการ
12. นายตันฮ้อตัก	ตันเฮียบสุน	กรรมการกำกับการ
13. นายแต้กู่ซำ	ไห่กี้	กรรมการกำกับการ
14. นายแบ่เคียวซัว	ยงจิงฮวด	กรรมการกำกับการ

พวกพ่อค้าเหล่านี้เป็นเจ้าของร้านโหยก๊วนที่สำคัญในขณะนั้นนอกจากธุรกิจโหยก๊วนแล้วบางร้านยังดำเนินธุรกิจอื่นด้วย อาทิ ห้างกวางซุ่นหลี่ เป็นกลุ่มโรงสีใหญ่และดำเนินกิจการธนาคารด้วย จุดมุ่งหมายในการรวมตัวจัดตั้งเป็นสมาคมก็เพื่อประชุมกำหนดราคาเงินเหรียญจีนกับเงินบาทสยามที่รับฝากส่งไปประเทศจีนให้เป็นราคาเดียวกันทุกร้าน แม้ยังไม่มีขอร้องจดทะเบียนสมาคม สมาคมนี้ก็มีการดำเนินการอย่างลับ ๆ ในการกำหนดราคาเงิน การที่ทางการอนุมัติให้จัดตั้งได้เนื่องจากเห็นว่าไม่ได้ก่อความเดือดร้อนให้กับประชาชน ซึ่งก่อนที่สมาคมแห่งนี้จะขอจดทะเบียนมีพ่อค้าปลาเค็ม ข้าว และผ้า มาขอจดทะเบียน แต่ทางการไม่อนุมัติเนื่องจากเห็นว่าจะทำให้ความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน⁶⁵

ธุรกิจประกันภัยของชาวจีนดำเนินมาตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 แล้วแต่ยังไม่เจริญ ภายหลังจากสงครามโลกสิ้นสุดแล้วการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น บริษัทประกันภัยจากฮ่องกงได้เข้ามาเปิดกิจการในประเทศไทยถึง 7 บริษัท และมีบริษัทของชาวจีนในประเทศไทยอีก 3 บริษัทได้รวมกันจัดตั้งสมาคมขึ้น⁶⁶⁽⁶⁶⁾ การที่บริษัทประกันภัยฮ่องกงเข้ามาเปิดบริษัทประกันภัยมากในระยะนี้เนื่องจากพ่อค้าชาวจีนในประเทศไทยมีสายสัมพันธ์ทั้งทางธุรกิจและทางเครือญาติกับพ่อค้าชาวจีนใน

⁶⁵ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมจีนขึ้นเก๊กกงซัว.

⁶⁶ ประวัติสมาคมจีนในประเทศไทย. หน้า 75-76.

ฮ่องกงและในตอนใต้ของประเทศจีน สมาคมประกันภัยเงินแห่งกรุงสยามได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2475 (1932) โดยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของสมาคมได้ 6 ประการคือ⁶⁷

1. เพื่อพิจารณาปัญหาทั้งปวงซึ่งกระทบกระทั่งถึงการประกันภัยทุกประเภทในกรุงสยาม
2. เพื่อส่งเสริมประโยชน์ทั่วไปในการประกันภัยทุกชนิดในกรุงสยาม
3. เพื่อคิดอ่านแก้ไขเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันภัยอันสมาชิกของสมาคมเป็นผู้ออกให้ดียิ่งขึ้น
4. เพื่อรวบรวมและเผยแพร่สถิติ และเรื่องราวอื่น ๆ เกี่ยวกับการประกันภัย
5. เพื่อรับตั้งอนุญาโตตุลาการพิจารณาข้อพิพาทใด ๆ เกี่ยวกับการเรียกร้องภายในกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งสมาชิกสมาคมเป็นผู้ออก
6. เพื่อกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวกับหรือซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่วัตถุประสงค์ข้างบนนี้

สมาคมผู้จัดตั้งของสมาคมประกันภัยเงินแห่งกรุงสยามในปี พ.ศ. 2475 (1932) มี 9 บริษัทดังนี้⁶⁸

ชื่อ	บริษัท
นายหล่ามกันเชียง	ประกันภัยลุ่นไต้
นายแต่แก้งฮุ้น	ประกันภัยเงินเชียง
นายโคนทอง	ประกันภัยเงินเส็ง
นายลีปักลุน	ประกันภัยเชียงไฮ้
นายอึ้งมินยู	ประกันภัยเชียงอัน

⁶⁷ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมประกันภัยเงินแห่งกรุงสยาม

⁶⁸ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสมาคมประกันภัยเงินแห่งกรุงสยาม

นายจ้งเจียงมู่	ประกันภัยเตี้ยอันเป่าเสียม
นายอั้งเคนซิง	ประกันภัยเซ่งเจียงหลี
นายลิมยิมจิว	ประกันภัยย่งอัน
นายเล่าจ้งผิน	ประกันภัยวิงฮอน

สมาคมธนาคารจีนแห่งกรุงสยามจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2479 (1936) สมาคมนี้ จัดตั้งขึ้นในเวลาที่รัฐบาลมีนโยบายควบคุมธนาคารของจีนในการส่งเงินไปยังประเทศจีน สาเหตุสำคัญในการจดทะเบียนสมาคมนี้น่าจะมาจากความต้องการรวมตัวเพื่อช่วยเหลือกันแก้ไขปัญหาของนายธนาคารชาวจีนที่มีอยู่ในขณะนั้นและการที่ธนาคารจีนถูกบังคับจากรัฐ การจัดตั้งสมาคมอย่างไม่เป็นทางการคงมีมาก่อนหน้านี้นานแล้ว รายชื่อคณะกรรมการในปี พ.ศ. 2480 (1937) มีดังนี้⁶⁹

ชื่อ	บริษัท
1. นายเตี้ยวตุ แซ่ฮู	ธนาคารเลียวย่งเฮง จำกัด
2. นายซั้งเยียง แซ่ม้า	ธนาคารโอเวอร์ซีแบงกิง คอปเรชั่น จำกัด
3. นายเต้าแซ แซ่ตัน	ธนาคารซีไฮทง จำกัด
4. นายลักซื่อ แซ่จิว	ธนาคารตันเป็งซุน จำกัด
5. นายเต็กเซียง แซ่แต้	ธนาคารซุ่นฮกเสง จำกัด
6. นายเง้ออำ แซ่เจี้ย	ธนาคารกวางซุ่นหลี จำกัด
7. นายลิปปิน แซ่ตัน	ธนาคารหวังหลี จำกัด
8. นายซื่อเต้า แซ่ตัน	ธนาคารไท่ซิว จำกัด
9. นายก๊กเซียง แซ่ลิม	ธนาคารเซ่งซุ่นหลี จำกัด
10. นายเทียนกิด แซ่ลิม	ธนาคารกวางตุ้ง จำกัด

⁶⁹ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมธนาคารจีนแห่งกรุงสยาม.

สมาคมนี้ไม่มีกิจกรรมมากนัก จำนวนคณะกรรมการซึ่งมาจากสมาชิกทั้งหมดของสมาคมลดจำนวนลงเหลือ 7 คน ใน พ.ศ. 2481 (1938) และไม่ปรากฏกิจกรรมการประชุมของสมาคมอีก ใน พ.ศ. 2489 (1946) มีกรรมการ 4 คน สมาคมได้จดทะเบียนล้มเลิกไปเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2491 (1948) การที่สมาคมไม่มีบทบาททั้ง ๆ ที่เป็นสมาคมที่สำคัญในกรดำเนินธุรกิจของนายทุน เป็นเพราะรัฐบาลมีนโยบายควบคุมกิจการทางธนาคารของชาวจีนมาตลอด นับแต่มีวิกฤตการณ์ธนาคารจีนล้มละลายในปี พ.ศ. 2456 (1913) เมื่อคณะราษฎรขึ้นบริหารประเทศใน พ.ศ. 2475 (1932) นโยบายควบคุมธุรกิจประเภทนี้เข้มงวดมากขึ้น จนใน พ.ศ. 2481 (1938) ภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้ออกกฎหมายควบคุมกิจการของธนาคาร

สมาคมที่ดำเนินธุรกิจด้านการเงินของชาวจีนในระยะนี้ สมาคมประกันภัยเงินแห่งกรุงสยามถือว่าเป็นสมาคมที่ใหญ่ที่สุด มีกิจกรรมอย่างสืบเนื่อง การที่สมาคมนี้สามารถแสดงบทบาทได้มากกว่าสมาคมอื่นอาจจะเป็นเพราะว่ารัฐบาลไม่เห็นว่าการประกันภัยจะเป็นปัญหาต่อสังคมไทยได้ ต่างจากพวกสมาคมโพยก๊วนและสมาคมธนาคารจีนซึ่งมีกิจกรรมค่อนข้างจะส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องของการโอนเงินกลับประเทศจีนรัฐบาลเพิ่งเล็งในเรื่องนี้มากเพราะมีส่วนทำให้ทุนภายในประเทศลดน้อยลงอันจะส่งผลให้สังคมไทยไม่พัฒนา

2.2 สภาหอการค้า

การจัดตั้งสภาหอการค้าของชาวจีนในไทยเป็นนโยบายของราชสำนักซึ่งที่ต้องการจะหาอำนาจในการปกครองชาวจีนที่ออกไปทำมาหากินอยู่นอกประเทศ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวจีนเหล่านี้เป็นกำลังให้แก่รัฐบาลจีน หรืออย่างน้อยก็จะได้ช่วยเรียกรายออกเงินช่วยราชการในเมืองจีน การจัดตั้งเป็น “ตงเบ็งฮุย” หรือ สภาหอการค้า (chamber of commerce) เป็นอุบายที่จะทำให้รัฐบาลชิงเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการปกครองชุมชนจีนที่อยู่ต่างแดนได้ โดยสภาหอการค้าจะรับตราตั้งจากเสนาบดีกระทรวงเกษตรเมืองจีน ให้มีอำนาจเปรียบเทียบคดีที่เกิดขึ้นในระหว่างผู้ที่อยู่ในสยาม และมีอำนาจออกหนังสือเดินทางแก่บรรดาจีนที่จะกลับไปประเทศจีน และถ้าไปถูกเจ้าเมืองกรมการคดีได้ความเดือดร้อน ก็ให้สยามแห่งนี้ร้องเรียนไปยังเสนาบดีกระทรวงเกษตรเมืองปักกิ่งได้ การจัดตั้งสภาหอการค้าเช่นนี้ได้ตั้งขึ้นก่อนที่สิงคโปร์ใน พ.ศ. 2448 (1905) ต่อจากนั้นก็เข้ามาเคลื่อนไหวจัดตั้งในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2452 (1909) แต่รัฐบาลไม่อนุมัติให้จัดตั้งเนื่องจากรัฐบาลไทยเกรงการก่อความไม่สงบวุ่น

ววยภายในชาติ จึงได้ยับยั้งการจัดตั้งไป พอดีทางประเทศจีนเกิดความวุ่นวายพวกก๊กมินตั๋งโค่นล้มการปกครองของราชวงศ์ชิง หลังจากได้อำนาจแล้วพวกก๊กมินตั๋งยังคงคิดที่จะปกครองชาวจีนที่อยู่ต่างประเทศเช่นเดียวกับรัฐบาลชิงแต่มีวิธีการที่ต่างกัน โดยให้สภาหอการค้าที่จัดตั้งขึ้นนี้เป็นสมาชิกของสโมสรพ่อค้าที่เซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นสโมสรที่รัฐบาลสนับสนุนให้พ่อค้าจัดตั้งขึ้น ที่ประชุมพ่อค้าที่เมืองเซี่ยงไฮ้จะเป็นที่ปรึกษาทุกข์สุขของจีนที่อยู่ต่างประเทศและเป็นผู้นำคดีที่เกี่ยวข้อง กับจีนที่ไปอยู่ต่างประเทศเสนอและร้องขอต่อรัฐบาลสาธารณรัฐจีน นโยบายของรัฐบาลจีนคือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมกลางขึ้นในดินแดนต่างประเทศที่มีจีนอาศัยอยู่⁷⁰ การจัดตั้งสภาหอการค้าเพื่อให้เป็นสโมสรกลางของชาวจีนที่อยู่ต่างแดนเป็นแรงผลักดันมาจากรัฐบาลในประเทศจีนทั้งรัฐบาลชิงและรัฐบาลก๊กมินตั๋งที่เห็นประโยชน์จากชาวจีนที่อยู่ต่างแดน

ในปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2450 (1907) ราชสำนักชิงได้ส่งคณะข้าหลวงจากปักกิ่ง 10 คน มีหัวหน้าคณะคือ “เอี้ยซื่อคี่” ตำแหน่งปลัดทูลฉลองกระทรวงเกษตรหรือพาณิชย์กรรมเข้ามาสำรวจสภาพการค้าของชาวจีนในไทยพร้อมทั้งกระตุ้นพ่อค้าให้คิดจัดตั้งที่ประชุมการค้า เพื่อทำการติดต่อกับประเทศจีน คือถ้ามีการอันใดในเรื่องการค้าขายก็ให้บอกข่าวถึงกัน หรือถ้ามีความขัดข้องอันใด กงเก็ก(ที่ประชุมการค้าขาย)ในกรุงปักกิ่งจะได้กล่าวขอร้องกับรัฐบาลจีนให้ช่วยอุดหนุน การดำเนินการนี้เพื่อจัดตั้งสภาหอการค้านั่นเอง พ่อค้าจีนในไทยในระยะนั้นตื่นเต้นกับการมาของข้าราชการผู้นี้มีมากและให้การต้อนรับเป็นอย่างดี กลุ่มพ่อค้าจีนรายใหญ่ในไทยขณะนั้นได้มีการรวมตัวในรูปสมาคมแล้ว คือ กงเก็กฮวยจุ่นไต้้งเป็นที่ประชุมของพ่อค้าที่ทำการค้า อยู่บริเวณท่าเรือกลไฟฮวยจุ่นไต้้งทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (ฝั่งธนบุรี) พ่อค้าที่ทำการค้าบริเวณนี้เป็นพ่อค้ารายใหญ่และเป็นเจ้าภาษีอากรด้วย ประกอบด้วยสมาชิก 50 กว่าคน ในจำนวนนี้มี พระยาภักดีภักทรากกร พระยาบริบูรณฯ หลวงไมตรี หลวงโสภณ พระมนตรี จินไคฮ้อฯ พ่อค้าเหล่านี้แม้จะมีการรวมตัวก่อนหน้านี้นี้ แต่การจัดตั้งสมาคมกงเก็กฮวยจุ่นไต้้งยังเป็นแค่ที่ประชุมของพ่อค้าจีนในไทยไม่สามารถเชื่อมโยงกับราชสำนักชิงได้ ดังนั้นความคิดที่จะเชื่อมโยงพ่อค้าจีนในไทยเข้ากับราชสำนักชิงจึงเป็นความคิดที่พ่อค้าจีนในไทยขณะนั้นให้ความสนใจมาก พ่อค้าใหญ่ที่มีบทบาทในการต้อนรับสำคัญ คือ จินล่าข้าหัวหน้า

⁷⁰ หจช. 56น. 25/69 บันทึกกลับเรื่องสโมสรจีน

สมาคมภาษาจีนแคะ และจื๊อ⁷¹ เป็นเจ้าภาษาการค้าหลายอย่าง จีนไคฮ้อและจีนฮกเกี้ยนจีนกวางตุ้งกับตันเรือได้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวก่อตั้งสโมสรในระยะแรกนับแต่ปี พ.ศ. 2451 (1908) โดยเลียนแบบการจัดตั้งสโมสรพ่อค้าจีนในสิงคโปร์แต่การจัดตั้งไม่สำเร็จเพราะทางราชการไทยพยายามถ่วงเรื่องไว้⁷²

ในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2452 (1909) พวกจีนทั้งหมด 11 คนนำโดยกอกฮุยเจียะ (ห้างวงวนฮวดเส็ง) หลวงโสภณเพชรรัตน์ (ห้างกินเซ่งหลี) และตันล่งคฺย (ห้างฮ่วงหลี) เล่าเจียมบิว (ห้างบ้วนฮง) ชิน เต๊ะเซง (ห้างเล่าบ้วนเซ็ง) ตังเยียะจ้อ (ห้างบ้วนเซ่งฮุน) ตังเท่งโปไคฮ้อ (ห้างไฮ้เฮง) เลี้ยงฮุ้นเงินงเซียงฮุน (ห้างย้งเฮง) เตียพวนเอง (ห้างวงวนเจียเฮง) โหงล่ำซำ (ห้างกวงวงวนลั้ง) และปังฮัวซี (ห้างกวงลี้ลั้ง) ได้ยื่นเรื่องต่อเจ้าพระยามหาเสนาบดีกระทรวงนครบาลขอจัดตั้งสยามพานิชจีนสโมสร มีชื่อภาษาจีนว่า เซียมลื้อเคี้ยวเซียงบุงจหวย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาผลประโยชน์การค้าขายในเมืองสยาม และสำหรับที่จะเก็บรวบรวมชาวคราวจัดวางระเบียบซึ่งเกี่ยวข้องกับแก่การค้ากับตั้งอนุญาตตุลาการ ซึ่งขาดคดีปัญหาเรื่องการค้าขายต่าง ๆ ที่มีผู้นำมาขอให้วินิจฉัยและแจ้งข้อความซึ่งเป็นคุณประโยชน์กับสาธารณชนให้เจ้าพนักงานทราบ สมาชิกจะต้องเป็นจีนทั้งสิ้น ได้แก่ บรรดาพ่อค้าจีน นายห้างแบงค์ เจ้าของเรือกลไฟ เอเยนต์ลูกค้าและผู้อื่น ๆ ที่ประกอบการหาเลี้ยงชีพโดยการค้าขาย ในข้อบังคับที่ 22 ของสมาคมยังห้ามไม่ให้ผู้เข้าเป็นสมาชิกประชุมปรึกษานัดหมายอย่างใด ในเรื่องการค้าขายต่าง ๆ ของประเทศหนึ่งประเทศใด และในข้อบังคับที่ 23 ได้ห้ามให้สมาชิกผู้ใดปรึกษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดซึ่งเกี่ยวข้องกับแก่การปกครองบ้านเมือง⁷³ การสร้างข้อบังคับว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการค้าและการเมืองก็เพื่อให้ทางการฝ่ายไทยเห็นว่าการจัดตั้งสโมสรแห่งนี้มีเจตนาเพื่อการค้าอย่างแท้จริง

⁷¹ หจข. ร5น.8.1/464 ชุนนางจีนเข้ามาสืบการค้าขายในกรุงเทพฯ และพวกพ่อค้าจีนทำการรับรอง พ.ย. – ธ.ค. ร.ศ. 126.

⁷² หจข. ร5น.8.7/11 เรื่องขออนุญาตตั้งสโมสร

⁷³ เรื่องเดียวกัน

ในการเคลื่อนไหวเพื่อให้จัดตั้งสโมสรพาณิชย์จีนในครั้งนี้นับบรรดาขุนนางไทยไม่เห็นด้วย เช่นเจ้าพระยาอมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล ซึ่งปัญหาสำคัญคือ กลัวว่าจะเป็นองค์กรที่เข้ายุ่งเกี่ยวทางการเมืองและเกรงว่าพวกจีนจะรวมตัวกันมีอำนาจมากเกินกว่าทางการไทยจะเข้าควบคุมได้ ในความเห็นของบรรดาขุนนาง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นด้วยกับพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาลว่าถึงแม้จะตั้งสโมสรพาณิชย์ขึ้นก็ไม่สามารถป้องกันการทุจริตของพ่อค้าได้ และไม่เป็นประโยชน์แก่การค้าเพราะในการค้าพ่อค้าที่วิธีการป้องกันและมีกติกาทางการค้าตกลงเรื่องหนี้สินกันอยู่แล้ว⁷⁴ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกล่าวถึงปัญหาการค้าของชาวจีนในขณะนั้น หากพิจารณาให้ดีก็มีความลำบากจริงเนื่องจากมีชาวจีนเข้าทำการค้ามากขึ้น แต่เดิมนั้นเมื่อชาวจีนยังไม่มาก ทางราชการได้ตั้งพระยาโชฎีกกราชเศรษฐีให้มีศาลกรมท่าซ้ายสำหรับว่าความที่โจทก์ และจำเลยเป็นจีนทั้งสองฝ่ายวิวาทกันด้วยเรื่องการค้าขายและบัญชี ลักษณะการดำเนินการก็คือเรียกพ่อค่านายห้างหรือผู้ที่รับหนังสือมาว่ากล่าวได้สวนชำระแล้วพิพากษาไกล่เกลี่ยให้ ซึ่งก็เป็นที่พอใจของพวกจีน แต่ถ้าพวกพระยาโชฎีกมีความสามารถไม่พอหรือไม่เป็นที่นับถือเชื่อฟังของพวกจีนทั่วไป ก็ต้องหันไปขึ้นศาลไทยซึ่งก็ต้องเป็นความกันยืดยาวและไม่ตรงกับจุดประสงค์เดิม ครั้นเมื่อจีนมากขึ้นการจะหาพระยาโชฎีกก็ยากขึ้น ศาลกรมท่าซ้ายจึงไม่มีในสมัยที่พระยาโชฎีกกราชเศรษฐีไม่มีอำนาจและพวกจีนก็เกาะกะสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ก็ได้ตั้งหัวหน้าสำหรับเปรียบเทียบความ เป็นหลายพวกหลายเหล่าแต่ก็ไม่ได้ผลดีซ้ำยังชวนให้เป็นเหตุวิวาทกันอีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าสภาพที่ไร้องค์กรในการพิจารณาคดีการค้าของพวกพ่อค้าจีนนี้เป็นช่องโหว่ให้คิดตั้งสโมสรเพื่อจะระงับความที่เกิดขึ้นเล็กน้อย ๆ ในระหว่างกัน การที่ไม่อนุญาตให้ตั้งสโมสรนั้นเป็นการถูกต้องแต่ต้องคิดหาวิธีการปกครองแก้ไขข้อบกพร่อง ด้วย⁷⁵ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในความคิดเรื่องการค้าของจีนในขณะนั้นว่าควรมีแนวทางอย่างไร เรื่องการค้าของจีนนี้กลายเป็นเรื่องที่เป็นปัญหามากในช่วงปลายของรัชกาล เหตุการณ์หนึ่งซึ่งแสดงถึงปัญหาชาวจีนคือ ในวันที่

⁷⁴เพิ่มเติม. หนังสือของพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง ปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 22 สิงหาคม ร.ศ. 128

⁷⁵เพิ่มเติม. สายพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 5 ถึงเจ้าพระยาอมราช ลงวันที่ 23 กันยายน ร.ศ. 128

1 มิถุนายน พ.ศ.2453 (1910) ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการครองราชย์ของพระองค์ พวกชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยได้ก่อการประท้วงครั้งใหญ่เนื่องจากไม่พอใจที่รัฐบาลเรียกเก็บเงินจากชาวจีนคนละ 6 บาท เป็นเงินค่าผูกปิ่น อัตรานี้เป็นอัตราเดียวกับชาวไทยที่ต้องเสียเงินค่ารัฐชูปราการ 6 บาทเช่นกันซึ่งก่อนหน้านี้ชาวจีนเสียค่าผูกปิ่นในราคาที่สูงกว่ามาก ชาวจีนได้ทำการประท้วงโดยการก่อความวุ่นวายตามท้องถนน และสถานที่ต่างๆ ปิดร้านไม่ซื้อไม่ขาย รัฐบาลได้ทำการปราบปรามผู้ประท้วงอย่างเด็ดขาดโดยใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามการจลาจล จีนสงหรือหยกฮอง ถูกระบุว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังสำคัญในเหตุการณ์ครั้งนี้⁷⁶

ในปี พ.ศ. 2453 (1910) จีนสง หรือ พระอนุวัตราชนิยมได้ยื่นเรื่องขอจัดตั้งสโมสรในลักษณะเดียวกับสโมสรพาดิชยจีน ชื่อสโมสรพาดิชยการฝรั่งเศสแลเงินในกรุงสยามโดยมีราชทูตฝรั่งเศสเป็นผู้ขออนุมัติให้ ทางฝ่ายไทยก็ได้อนุมัติให้จัดตั้งได้โดยไม่ต้องจดทะเบียน โดยกำชับให้ดำเนินการอย่าให้ผิดกฎหมายหรือกระทำในลักษณะที่เป็นอั้งยี่ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนความคิดนี้ เนื่องจากเห็นว่าแม้ไม่อนุญาตพวกนี้ก็จัดตั้งอยู่แล้ว และถ้าทางการอนุญาตจะเป็นผลดี คือ ถ้าพวกนี้ทำผิดกฎหมายก็ใช้กฎหมายลงโทษได้ทำที่ที่รัฐบาลไทยควรใช้ต่อสมาคมเหล่านี้คือ หนึ่งอดทน (tolerance) แต่ไม่ใช่ให้พวกนี้เข้าใจง่ายอมรู้เห็นด้วย (recognition) โดยอย่างใดอย่างหนึ่ง⁷⁷ หลังจากได้อนุมัติให้สโมสรแห่งนี้จัดตั้งได้แล้ว ทางฝ่ายไทยเกรงว่าพวกพ่อค้าชาวจีนจะพูดกันว่าสโมสรพาดิชยจีนที่จีนไค้อมาขออนุมัติจัดตั้งก่อนแต่ไม่สำเร็จ แต่พวกในบังคับฝรั่งเศสได้อาศัยอำนาจราชทูตฝรั่งเศสมาขอทีหลังกลับได้ก่อน จึงได้เรียกพวกของจีนไค้อ มาเจรจาและอนุมัติให้จัดตั้งได้ ในเรื่องการขอจัดตั้งสโมสรพาดิชยจีนหรือเชียงหวายในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีลายพระราชหัตถเลขา มาจากพระราชวังบ้านปืนถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2453 (1910) ว่าพระองค์พร้อมไปกับกรมหลวง

⁷⁶ พรณี บัวเล็ก กุศลสารกรณประวัติศาสตร์แรงงานไทย กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์เมืองโบราณ 2524, หน้า 97-99.

⁷⁷ หจช. ร5น.8.7/27 หนังสือของพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระเทวะวงษ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ มีมายังเจ้าพระยายมราชเสนาบดีกระทรวงนครบาล ลงวันที่ 30 สิงหาคม ร.ศ. 129.

นเรศวรฤทธิ์และกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เห็นว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ และมีพระราชดำริในส่วนสำคัญดังนี้⁷⁸

“.....ถ้าจะห้ามไม่ให้ตั้ง มั่นยืนตั้งจะจับกุมกันที่ไหนหวาดไหว ถ้าเจ้าพระยายมราช เชื่อว่าอั้งยี่ไม่มีอยู่ในเวลานี้ ถึงเราไม่อนุญาตมันก็ตั้ง ข้อสำคัญนั้นอยู่ที่เราจะให้อำนาจมันฤาไม่ให้ ถ้า มันจะตั้งอย่างอวยจุ่นโล้ง ซึ่งเปนกงสีอันตั้งมาช้านาน รู้ทั่วกันแล้วเช่นนี้ก็ไม่มีอันตรายอันใด อย่างโรงพยาบาลจีนก็ได้เคยห้ามปรามไม่ให้พูดโปลิติก เวลาจะประชุมเราก็กำกับตรวจตราห้ามได้ การที่จะทำ ขึ้นใหม่เดี๋ยวนี้ ที่ให้เห็นอะอะตึงตังมาก.เพราะเลือกเอาตัวคนสำคัญๆเข้าไปในโบโดต หมด หวังจะเอาน้ำหนักให้ได้อนุญาตเปิดทางมีอำนาจว่าอวยจุ่นโล้งแลโรงพยาบาลจีน จะได้พูดการงานด้วยได้ในระหว่างจีนแลรัฐบาลเราด้วยทั้งสองฝ่ายซึ่งมีอย่างเดียวกับที่เราจะไม่ยอม ก็ต้องดันไม่ยอม จะยอมได้เพียงการค้าขายแลการสงเคราะห์กันแลกันเช่นโรงพยาบาลแลอวยจุ่นโล้ง ถ้าหากว่าเดินเกินนั้นขึ้นไป ห้ามไม่ยอมเป็นอันขาด มาพูดก็ไม่ฟัง”

ท่าทีของทางการต่อการจัดตั้งเชียงหวายอ่อนลงโดยอนุมัติให้จัดตั้งได้แต่ไม่รับจดทะเบียนและต้องดำเนินการที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง พวกพ่อค้าจีนได้จัดให้มีการเลือกกรรมการบริหารเชียงหวายในวัน 6 กันยายน พ.ศ. 2453 (1910) โดยมี กอฮุยเจี๊ยะ เจ้าของห้างง่วนฮวดเล็ง (แม่ล้อม) เป็นผู้นำสำคัญในการเลือกตั้งกรรมการ ข้อบังคับของเชียงหวายในเรื่องกรรมการระบุไว้ว่าให้เลือกคณะกรรมการบริหารทั้งหมด 52 คน ประกอบด้วย นายก 1 คน อุปนายก 1 คน ผู้ช่วย 10 คน กรรมการ 40 คน การคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นกรรมการนั้น จะใช้ระบบการลงคะแนนคัดเลือกชิงตำแหน่งกรรมการและประธานกรรมการ เพื่อให้สมาคมแห่งนี้เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของจีนทุกภาษา สมาคมได้กำหนดให้กรรมการมาจากกลุ่มภาษาที่มีสมาชิกน้อยคือ กลุ่มภาษาแคะ ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และไหหลำ กลุ่มภาษาละ 2 คน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้กรรมการมาจากกลุ่มภาษาแต่จีวทั้งหมด เนื่องจากจีนกลุ่มภาษาแต่จีวเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของเชียงหวาย

⁷⁸ หจข. ร.5น.8.7/33 จินขออนุญาตตั้งสโมสรพระราชหัตถเลขาดังถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 4 กันยายน ร.ศ. 129

ตารางที่ 24 กรรมการ 10 คน แรกของสมาคมพาณิชย์จีนที่เลือกวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2453 ⁷⁹(1910)

ชื่อ	เจ้าของห้าง	คะแนน
กอสวยเจียะ	ง่วนฮวดเส็ง	334
ตันเฮาะซัน	ฮ่วงหลี่	258
ซิมเงี้ยลัก	เล่าบัวนเส็ง	274
เตียเกียนซำหรือหลวงโสภณฯ	กิมเซ่งหลี่	274
ตันไฮซิว (จินไคฮ้อ)	ไฮเอ็ง	266
ตันเยียงก้อ	บัวนเซ่งเซียง	248
ล่าวเป็งกั้ง	บัวนเฮง	228
ตันฮันซัน	เซียงกี	199
เก้อลันเถ็ง	ฮวงหลี่	194
เตียจันเค็ง	ง่วนเจียงเส็ง	192

กรรมการที่มาจากกลุ่มภาษาจีนกลุ่มน้อย 4 ภาษาละ 2 คน มีดังนี้

จีนแคะ   เก้อลั้งเส็ง (ห้างฮวงหลี่) และ โจจ้อหน่า (ห้างกวงง่วนหลง)
จีนกวางตุ้ง   บั้งอิดเต็ง (ห้างกวงหลี่หลง) และ เตียก้อเหม็ง (ห้างฮัวเส็ง)
จีนไหหลำ   ฮุนตักเต็ง (ห้างซุนฮัว) และ ไชวไต้ฮง (ห้างเค่งเซียงหลี่)
จีนฮกเกี้ยน   อั้งฮัวฮ้อ (ห้างกวงเต็กเส็ง) และ ตันจี้เฮียน (ห้างเซียงกี)⁸⁰

ในการจัดตั้งสมาคมพาณิชย์จีนนี้ เจ้าพระยามรราช (เป็นจีน) ใ้เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยได้ให้ทัศนะว่า สมาคมเหล่านี้รัฐบาลจีนให้ตราตั้งและให้สโมสรรับธุระเกี่ยวกับคนที่ไปมาค้าขายกับเมืองจีน และ

⁷⁹ หจข. ร.5น. 8.7/32 จีนขอตั้งสโมสร (22 ส.ค. - 7 ก.ย. ร.ศ. 129)

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

ให้มีอำนาจขึ้นไปถึงกระทรวงเกษตรในกรุงปักกิ่งได้ รัฐบาลจีนได้อุดหนุนให้สมาคมเหล่านี้เป็นเอเยนต์ชักจูงชาวจีนที่อยู่ต่างประเทศให้มีความนิยมซื้อผลิตภัณฑ์ต่อรัฐบาลจีนและเป็นกำลังของรัฐบาลจีนอยู่ในเมืองนั้น ๆ เจ้าพระยามรราชเห็นว่าสมาคมประเภทนี้เป็นที่น่ารังเกียจของรัฐบาลผู้ปกครองในประเทศนั้น ๆ และสมาคมก็กลายเป็นแหล่งหาประโยชน์ที่สำคัญของหัวหน้า อีกทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกได้รับประโยชน์ไม่คุ้ม สมาคมที่นายกอฮุยเจียะจัดตั้งขึ้นนี้คงมีสภาพไม่ต่างจากสโมสรจีนในสตรีตเลตเตอลเมนต์ คือเพียงพออยู่ได้ไม่นานก็แข็งไป⁸¹ การที่รัฐบาลไทยมีทัศนคติในแง่ลบกับการจัดตั้งสโมสรแห่งนี้ ทำให้สมาคมต้องระมัดระวังบทบาทในแง่การเมืองและการค้าอย่างยิ่ง

สมาคมพาณิชย์จีนได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2457 (1914) เมื่อทางการได้ออกพระราชบัญญัติสมาคม อนุมัติให้มีการจัดตั้งสมาคมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ผู้ที่รับบทบาทในการดำเนินการครั้งนี้คือจีนไคฮ้อ (เท่งปอ) นายกสโมสรในขณะนั้น ตลอดระยะเวลานับตั้งแต่จัดตั้งสมาคมพาณิชย์จีนนับตั้งแต่ พ.ศ. 2453 (1910) เป็นต้นมาผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกจะเป็นพ่อค้าที่ได้รับการยกย่องสูงสุด ในชุมชนการค้าและชุมชนจีนที่สโมสรเล่นบทบาทในการเป็นผู้นำด้วย ผู้นำเหล่านี้ได้แก่นายกอฮุยเจียะ นายตันไคฮ้อ นายตันลิบบิว พระยาประดินันท์ภูมिरัตน์ นายม้าเสียบคุณ นายตันซิวเม้ง และนายเหี้ยกวงเอี่ยม

ตารางที่ 25 รายชื่อและกิจการของผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีน ระหว่าง พ.ศ. 2453-2488(1910-1945)

ชื่อ	พ.ศ.	ห้าง	ประเภทธุรกิจสำคัญ
หลวงภักดีภักทรากร (กอฮุยเจียะ)	2453-55	จ่วนฮวดเสง	ข้าว
นายตันไคฮ้อ (เท่งปอ)	2455-57	ไฮเฮ็ง	เจ้าภาษีสุรา
นายตันลิบบิว	2457-58	ฮ่วงหลี	ข้าว
หลวงภักดีภักทรากร (กอฮุยเจียะ)	2458-60	จ่วนฮวดเสง	ข้าว
หลวงภักดีภักทรากร (กอฮุยเจียะ)	2460-62	จ่วนฮวดเสง	ข้าว
หลวงภักดีภักทรากร (กอฮุยเจียะ)	2462-64	จ่วนฮวดเสง	ข้าว

⁸¹ หจช. ร.6น. 25/4 เรื่องการปกครองจีน.

หลวงภักดีภัทรากร (กอสุยเจียะ)	2464-66	ง่วนฮวดเสง	ข้าว
พระยาประดิษฐ์ภูมิรัตน์ (เลี้ยวเชียงสุน)	2466-68	เลี้ยวยงเฮง	ข้าว, ประกันภัย, ธนาคาร
นายจิวเต๊ะฮุย	2468-70	ยงเฮงหลง	
นายอึ้งเค็งซิว	2470-72	ธนาคารกวางตุ้ง	ผู้จัดการธนาคารสาขา
นายม้าเลียบคุน	2472-75	จินเสง	ข้าว, ประกันภัย, ธนาคาร
นายตันซิวเม้ง	2475-79	ฮ่วงหลี่	ข้าว, ประกันภัย, ธนาคาร
นายเหี้ยกวงเอี่ยม	2479-82	กวางซุ่นหลี่	ข้าว, ธนาคาร
นายตันซิวเม้ง	2485-88	ฮ่วงหลี่	ข้าว, ประกันภัย, ธนาคาร

ที่มา : กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม). แฟ้มสมาคมพาณิชย์
จีนแห่งประเทศไทย

ถึงแม้ว่าสโมสรรพาณิชย์จีนจะมีแรงผลักดันในการจัดตั้งมาจากภายนอกคือ ประเทศจีนแต่สโมสรรแห่งนี้ก็เป็นประโยชน์แก่พ่อค้าอย่างมาก โดยเฉพาะในธุรกิจการค้าข้าวซึ่งพ่อค้ายังรวมตัวกันในรูปแบบสมาคม ไม่สำเร็จ สโมสรรพาณิชย์ซึ่งเป็นที่รวมตัวของพ่อค้ารายใหญ่และโดยมากก็จะทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับการค้าข้าว พ่อค้าจึงมักใสสโมสรรพาณิชย์จีนเป็นที่ตกลงเรื่องเกี่ยวกับการค้าข้าวอยู่เสมอ เช่นในปี พ.ศ. 2456 (1913) บรรดาโรงสีได้นัดประชุมกันที่เชียงหวายตกลงกัน เรื่องวิธีที่จะซื้อข้าวจากพวกเรือข้าวเพื่อให้เป็นราคาเดียวกัน เนื่องจากพวกโรงสีต่างก็แย่งกันซื้อข้าว ทำให้ราคาที่ซื้อต่างกัน ถึงที่ใช้ตัวงในการซื้อข้าวก็มีขนาดต่างกันด้วย การแย่งกันซื้อแย่งกันขาย ทำให้บรรดาเรือข้าวเกิดความลังเลขายบ้างไม่ขายบ้าง เพราะคิดว่าอาจจะขายได้แพงจากโรงสีโน้นโรงสีนี้ ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการซื้อขายทั้ง 2 ฝ่าย พ่อค้าได้มาประชุมที่เชียงหวายเพื่อจะกำหนดราคาซื้อข้าวให้เป็นราคาเดียวกัน และใช้ถ่วงในการตวงขนาดเดียวกัน

สโมสรรพาณิชย์จีนนอกจากจะเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของกลุ่มพ่อค้าใหญ่ชาวจีนแล้วยังสะท้อนทัศนะทางการเมืองเกี่ยวข้องกับประเทศจีนได้อย่างดีด้วย สโมสรรพาณิชย์จีนมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนรัฐบาลที่เป็นทางการของจีนอยู่เสมอ ในระยะแรกของการจัดตั้งเชียงหวายสนับสนุนรัฐบาลชิง ต่อมาเมื่อดร.ซุนยัตเซนผู้นำฝ่ายก๊กมินตั๋งทำการปฏิวัติโค่นล้มรัฐบาลชิงสำเร็จในปี พ.ศ. 2454

(1911) จัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐปกครองประเทศจีน เชียงหวยก็ได้เปลี่ยนท่าทีมาสนับสนุนรัฐบาลใหม่ ในระยะนี้ทัศนะทางการเมืองของชุมชนจีนค่อนข้างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือสนับสนุนรัฐบาลใหม่ที่นำโดยดร.ซุนยัตเซ็น ทั้งสโมสรพาณิชย์จีนและสโมสรจีนที่เป็นสาขาของก๊กมินตั๋งในไทยมีนายเซียวสุดเส็ง สิบญูเวียง เป็นผู้นำได้ลดการแข่งขันและขัดแย้งทางการเมืองลงและหันกลับมาร่วมมือกันในการดำเนินกิจการทั้งที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยและประเทศจีน หลังจากปฏิวัติได้ไม่นานความขัดแย้งระหว่างหยวนซื่อชายและซุนยัตเซ็นก็เกิดขึ้น หยวนซื่อไชสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่ปักกิ่งได้ ท่าทีของสโมสรพาณิชย์จีนก็เปลี่ยนมาสนับสนุนหยวนซื่อไช เนื่องจากรัฐบาลที่เป็นทางการเท่านั้นที่สามารถอำนวยความสะดวกประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นสมาชิกเชียงหวยได้ เช่น การจัดตั้งสถานกงสุลเพื่อให้ความคุ้มครองทางการค้า หรือการอำนวยความสะดวกให้แก่พ่อค้าจีนในกรุงเทพฯ เมื่อมีการติดต่อทางการค้ากับเมืองท่าสำคัญของจีนเช่นซัวเถา กวางตุ้ง บทบาทของเชียงหวยจึงออกมาในลักษณะสนับสนุนรัฐบาลหยวนซื่อชาย ดังเช่นในปี พ.ศ. 2457 (1914) และ พ.ศ. 2458 (1915) ได้ช่วยขายใบกู้เงินของรัฐบาลจีนในไทย การที่เชียงหวยมีท่าทีในการสนับสนุนรัฐบาลจีนก็เนื่องจากพื้นฐานความคิดของผู้นำเชียงหวยส่วนใหญ่เป็นอนุรักษนิยม การสนับสนุนรัฐบาลที่เป็นทางการจะอำนวยความสะดวกทางการเมืองและเศรษฐกิจแก่กลุ่มของตนยิ่งกว่าสนับสนุนก๊กมินตั๋ง ซึ่งต้องเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่นอกประเทศเป็นส่วนใหญ่

นอกจากการทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางติดต่อระหว่างรัฐบาลจีนและชุมชนจีนในไทยแล้ว เชียงหวยยังพยายามทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาคดีของพ่อค้าจีนด้วย ดังเช่นในปี พ.ศ. 2460 (1917) เชียงหวยได้พิจารณาคดีจีนสง่าและจีนโชวฮักเซงที่มีปัญหาหนี้สินกัน จีนสง่านั้นได้เป็นหนี้สินจีนโชว ฮักเซงซึ่งเป็นสมาชิกของเชียงหวย เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นขึ้นในประเทศจีนและศาลที่อำเภอเตี้ยอันได้สั่งยึดทรัพย์จีนสง่าผู้นั้น แต่จีนสง่านั้นยินยอมผ่อนชำระหนี้ให้ต่อมาได้บิดพริ้วที่จะชำระตามสัญญา จีนโชวฮักเซงและจีนสง่าได้เดินทางมาหากินในเมืองไทย จีนโชวฮักเซงจึงได้ขอร้องให้นายกอฮุยเจียะและนายตันหลุยคุย นายกและอุปนายกส่งหนังสือในนามของสโมสรเชียงหวยไปถึงนายอำเภอเตี้ยอันขอให้ยึดทรัพย์ของจีนสง่าที่อยู่ในจีนเป็นการชดใช้หนี้แก่นายโชวฮักเซง การเข้าแทรกแซงคดีนี้ของเชียงหวยได้รับการวิจารณ์ว่าใช้อำนาจเกินเลยจนกลายเป็นศาลพิเศษตัดสินคดีชาวจีนที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก เพราะจีนสง่านั้นไม่ได้เป็นสมาชิกของเชียงหวย เจ้าพระยามรราช เสนาบดีกระทรวงนครบาลก็เห็นว่าเชียงหวยทำตัวเป็นศาลใช้อำนาจเกินขอบเขต นอกจากนี้คดีนี้ก็เกิดนอกพระราชอาณาจักรและคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่ายก็ได้ยินยอมให้เชียงหวยพิจารณาคดี เจ้าพระยามรราชได้ดำเนินการ

กระทำของเชียงใหม่แต่ยังไม่ลงโทษรุนแรงเนื่องจากเป็นความผิดครั้งแรก⁸² การพยายามที่จะทำหน้าที่เป็นองค์กรสูงสุดในการพิจารณาคดีของชาวจีนเช่นเดียวกับศาลกงสุลของประเทศอื่น ๆ จึงยุติลงพร้อมกับบทบาทด้านอื่นก็หมดไปเหลือแต่เพียงบทบาทในด้านการให้ข่าวสารทางการค้า

ในทศวรรษ 2470 (1927-1936) เป็นต้นมาเชียงใหม่ได้มีการปรับปรุงให้เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะสมัยการนำของ นายมา บุญกุล หรือม้าเลียบคน ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมโรงสีไฟด้วย นายมา บุญกุลได้สร้างบทบาทหน้าในเชียงใหม่ไปพร้อม ๆ กับสมาคมโรงสีไฟ ดังเช่นการเคลื่อนไหวของสมาคมโรงสีไฟในปี พ.ศ. 2474 (1931) ดังที่กล่าวมาแล้วในการเคลื่อนไหวของสมาคมโรงสีไฟกรุงเทพฯ ผู้นำที่ทำให้เชียงใหม่มีบทบาทสูงมากขึ้นในขณะนี้คือ นายตันซิวเม้ง หวังหลี่ ซึ่งขึ้นดำรงตำแหน่งนายกในปี พ.ศ. 2475 (1932) นายตันซิวเม้งได้รับแต่งตั้งจากรัฐบาลที่นานกิง ให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงพาณิชย์จีน ดังนั้นเชียงใหม่จึงมีสถานภาพคล้ายกงสุลจีนในไทย นายตันซิวเม้งได้รับสิทธิในการสละหลังบัญชีสินค้าตามแห่งกำเนิดซึ่งตามปกติผู้ที่ทำหน้าที่นี้คือ กงสุลหรือทูตเท่านั้น การที่ฐานะของนายกเชียงใหม่สูงขึ้นในช่วง พ.ศ. 2475 (1932) เนื่องจากรัฐบาลจีนมีความพยายามที่จะเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลไทย โดยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2471 (1928) เป็นต้นมารัฐบาลจีนได้ส่งผู้แทนรัฐบาลจีนมากรุงเทพฯ หลายคนเพื่อขอแต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์ (commissioner) ประจำกรุงเทพฯ แต่ไม่สำเร็จ

ต่อมาภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 (1932) รัฐบาลจีนได้เปลี่ยนแปลงท่าทีใหม่โดยขอแต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์ให้มีหน้าที่เฉพาะเกี่ยวกับการค้าเท่านั้น ไม่มีฐานะเป็นผู้แทนฝ่ายทูตหรือกงสุล รัฐบาลไทยได้ยินยอมตามที่รัฐบาลจีนขอร้องเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะประเทศจีนกำลังเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทยขณะนั้น รัฐบาลจีนได้เลือกนายตันซิวเม้งนายกเชียงใหม่ให้เป็นข้าหลวงพาณิชย์ประจำกรุงเทพฯ ทำหน้าที่สละหลังบัญชีสินค้าที่ส่งไปยังประเทศจีน ฐานะของเชียงใหม่จึงโดดเด่นขึ้นด้วยเช่นกัน นายตันซิวเม้งพยายามยกฐานะเชียงใหม่ให้เป็นสถานกงสุล โดยการขออนุญาตออกหนังสือเดินทางให้แก่ชาวจีนที่จะกลับประเทศจีน โดยอ้างว่าหนังสือเดินทางเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับให้แสดงตัวเมื่อถูกสอบสวนจากรัฐบาลจีน คำขอดังกล่าวนี้รัฐบาล

⁸² เรื่องเดียวกัน

ไทยปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า การที่ข้าหลวงพาณิชย์มาทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นการผิดหลักการระหว่างประเทศ และยังเป็นตัวอย่างไม่งามในภายหน้า นอกจากนี้สำหรับคนจีนที่เดินทางออกนอกราชอาณาจักรกระทรวงต่างประเทศก็ได้ออก Emergency Certificate ให้แล้ว สโมสรพาณิชย์จีนจะรับหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนจีนและรัฐบาลไทย ในขณะที่สมาคม จะจัดการเฉพาะเรื่องกิจการของชุมชนเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2475 (1932) รัฐบาลได้มีนโยบายที่จะเก็บภาษีเพิ่มขึ้นจากธนาคารแลกเงิน ซึ่งเป็นธนาคารที่ชาวจีนดำเนินการอยู่และทำธุรกิจประเภทส่งเงินออกจากประเทศ หรือที่เรียกว่า "โพยก๊วน" นายตันซิวมั่งได้ร้องเรียนกับทางรัฐบาลให้ลดภาษีลงมิฉะนั้นธนาคารของชาวจีนจะดำเนินกิจการต่อไปไม่ได้⁸³ แต่รัฐบาลก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายในเรื่องนี้ มีผลให้ธนาคารของชาวจีนลดจำนวนลงเรื่อย ๆ จนเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงมีการจัดตั้งธนาคารของชาวจีนขึ้นมาใหม่หลายแห่ง

ในยุคสมัยที่นายเหี้ยกวงเอี่ยม (เอี้ยมสุริย์) ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2479 -2482 (1936-1939) เป็นช่วงที่เซี่ยงหยงมีบทบาทมาก แต่จะเป็นบทบาททางด้านการเมืองมากกว่าเศรษฐกิจ นายเหี้ยกวงเอี่ยมได้ใช้สมาคมแห่งนี้ปลุกกระแสมความรักชาติจีน และให้การสนับสนุนในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศจีน การทำหน้าที่ของสมาคมทางด้านการปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของพ่อค้าจีนดูไม่โดดเด่นเท่าที่ควร นอกจากนี้รัฐบาลใหม่โดยคณะราษฎรก็มีนโยบายอย่างชัดเจนที่จะลดบทบาทของชาวจีนในเศรษฐกิจไทย การเคลื่อนไหวเรื่องต่าง ๆ เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของพ่อค้าจีนจึงไม่อาจทำได้และไม่ประสบความสำเร็จ

สมาคมพาณิชย์จีนแม้จะมีจุดเริ่มต้นจากการเมืองระหว่างประเทศ รัฐบาลจีนต้องการสร้างสโมสรแห่งนี้ให้ทำหน้าที่เหมือนกงสุลจีนเป็นตัวแทนของรัฐบาลจีน ปลุกกระแสความตื่นตัวในเรื่องของชาตินิยมจีนขึ้นมาในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย แต่นอกจากปัจจัยภายนอกแล้ว ความจำเป็นภายในชุมชนการค้าจีนในไทยก็มีเช่นกัน ความจำเป็นที่จะต้องมืองค์กรขนาดใหญ่เพื่อพิทักษ์ผล

⁸³ หจข. (2) สร. 0201.52/5 หนังสือของนายตันซิวมั่งนายกสมาคมพาณิชย์จีนถึงพระยามโนปกรณนิติธาดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475

ประโยชน์ของชุมชนการค้าจีนที่เข้มแข็ง สามารถเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทยได้อย่างแท้จริงด้วย และสมาคมพาณิชย์จีนก็ได้ทำหน้าที่นี้มาตลอด

องค์กรที่จัดตั้งในรูปของสภาการค้าของจีนหรือเซี่ยงหนวยอีกแห่งหนึ่งคือสโมสรพาณิชย์การฝรั่งเศสแลเงินในกรุงสยาม สโมสรแห่งนี้ดำเนินการเคลื่อนไหวโดยจัดตั้งในปี พ.ศ. 2452 (1909) และจดทะเบียนกับรัฐเมื่อ พ.ศ. 2460 (1917) จุดประสงค์ของสโมสรแห่งนี้ก็คือ ต้องการให้เป็นที่ประชุมทางการค้าของพ่อค้าชาวจีนที่อยู่ภายใต้การบังคับของฝรั่งเศส การจัดตั้งสโมสรแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนจากกงสุลฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลไทยจึงไม่ค่อยไว้วางใจในเบื้องหลังการจัดตั้งของสโมสรแห่งนี้ ลักษณะและวัตถุประสงค์ของสโมสรมีดังนี้⁸⁴

1. เป็นสมาคมที่ตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ และอยู่ภายใต้การควบคุมของสถานทูตฝรั่งเศส ณ กรุงสยาม เพื่อทำนุบำรุงสินค้าระหว่างประเทศฝรั่งเศส ประเทศราชฝรั่งเศส และประเทศสยาม เพื่อชี้แจงแนะนำ แลกเปลี่ยนความรู้วิธีการดำเนินการค้าและรายงานสินค้าขาเข้า ประกาศซื้อขายสินค้าต่าง ๆ
2. สโมสรแห่งนี้มีหน้าที่ช่วยเหลือในการตั้งบริษัทเดินเรือ บริษัทค้าขาย หัตถกรรม และวิชาช่างต่าง ๆ ช่วยในการตั้งโรงเรียนวิชาต่าง ๆ เรี่ยรายเงินไปช่วยสมาคมซึ่งเป็นธุระในการบรรเทาทุกข์เหตุต่าง ๆ
3. จัดรายงานเรื่องการค้า การเงิน ค่าระวางเรือของประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสโมสร
4. เป็นที่เปรียบเทียบคดีการวิวาทระหว่างสมาชิก เมื่อคู่วิวาทมาขอให้สโมสรจัดการเปรียบเทียบให้ สโมสรจะมอบให้กรรมการของสโมสรตั้งอนุญาโตตุลาการเปรียบเทียบให้ปรองดองกันโดยยุติธรรม สโมสรยังจะทำหน้าที่ช่วยเหลือสมาชิกจัดการธุระตามโรงศาลให้ด้วย และจัดการธุระของสมาชิกที่ต้องเกี่ยวข้องกับรัฐบาลหรือกระทรวงใด ๆ

⁸⁴ กรมตำราวจสันติบาล กองกำกับการ 3 แผนก 4 (สมาคม), แฟ้มสโมสรพาณิชย์การฝรั่งเศสแลเงินในกรุงสยาม

สโมสรแห่งนี้มี นายแต้ฮง หรือพระอนุวัตราชนิมเป็นผู้ขอจดทะเบียนคณะกรรมการชุดแรกของสโมสรในปี พ.ศ. 2460 (1917) มีนายแต้ฮงเป็นประธานกรรมการ และนายตันลิบบ๊วย หวังหลี เป็นรองประธาน⁸⁵ สโมสรแห่งนี้พยายามดำเนินบทบาทแข่งขันกับสมาคมพาณิชย์จีนแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่มีบทบาททั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง บรรดาพ่อค้าชาวจีนไม่สนใจเข้าเป็นสมาชิก รัฐบาลก็ไม่ค่อยใส่ใจสโมสรแห่งนี้ เนื่องจากสโมสรมีกงสุลฝรั่งเศสเป็นผู้สนับสนุน และรัฐบาลเองก็ไม่ไว้วางใจนายแต้ฮงประธานสโมสรแห่งนี้ซึ่งเป็นเจ้าภาษีฝิ่นและนายอากรรายใหญ่ของกรุงเทพฯ ในขณะที่นั้น อีกทั้งนายแต้ฮงยังมีพฤติกรรมเป็นอั้งยี่ด้วย โดยมีฉายาว่า "ยี่ก้อฮง" นายแต้ฮงผู้นี้ได้ยอมออกเงินอุดหนุนการจัดตั้งสโมสรแห่งนี้เบื้องต้นตั้ง 50,000 บาท⁸⁶ แต่ก็ได้รับความนิยมน้อยกว่าสมาคมพาณิชย์จีนที่มีพ่อค้าใหญ่เป็นสมาชิกและใช้องค์กรเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของพ่อค้ามากกว่า อีกทั้งรัฐบาลจีนก็ให้การสนับสนุน

3. ผู้นำสำคัญในองค์กรการค้าของชาวจีน

3.1. กอฮุยเจี๊ยะ (หลวงภักดีภัทรากร) ผู้นำห้าง่วนฮวดเส็ง

ผู้นำที่โดดเด่นมากที่สุดของสมาคมพาณิชย์จีนซึ่งถือว่าเป็นองค์กรนำสูงสุดของชุมชนการค้าจีนคือ กอฮุยเจี๊ยะหรือหลวงภักดีภัทรากร ตามหลักฐานของสมาคมพาณิชย์จีนกล่าวถึงกอฮุยเจี๊ยะว่าดำรงตำแหน่งนายกสมาคมแห่งนี้ถึง 4 สมัย และหลักฐานที่ได้จากกรมตำรวจสันติบาลพบว่าตลอดระยะเวลาที่มีการจัดตั้งสมาคมแห่งนี้ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2453-2470 (1910-1927) กอฮุยเจี๊ยะแม้ไม่อยู่ในตำแหน่งนายกสมาคมแต่ก็อยู่ในคณะกรรมการระดับสูงของสมาคมมาตลอด จึงนับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงสุดในสมาคมพาณิชย์จีนในช่วงเกือบ 20 ปีก็ว่าได้ แต่เรื่องราวของกอฮุยเจี๊ยะยังไม่มีนักวิชาการให้ความสนใจมากนัก ประวัติของท่านผู้นี้มีการกล่าวถึงน้อยมาก ทำให้ภาพของสมาคมพาณิชย์จีนหลังจากจัดตั้งมาจนถึงปี พ.ศ. 2470 (1927) ไม่ปรากฏชัดเจน การศึกษาในประวัติของผู้

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁶ หจข. ร.5น.8.7/22 กองตะเวนแผนกจีน ข่าวหนังสือพิมพ์ฮั่วเซียมซินไปวันที่ 20 มกราคม ร.

ตำแหน่งนี้จะทำให้เข้าใจสมาคมพาณิชย์จีนในฐานะเป็นองค์กรนำของชาวจีน และเป็นองค์กรเสริมความแข็งแกร่งทางธุรกิจให้กับพ่อค้าชาวจีนดีขึ้น

กอฮุยเจียะเป็นผู้สืบทอดธุรกิจของห้างง่วนฮวดเส็งซึ่งเป็นห้างสำคัญที่ดำเนินธุรกิจการค้าข้าวและโรงสีแห่งหนึ่ง ผู้ก่อตั้งห้างแห่งนี้คือกอม้าหัว ห้างกอม้าหัวหรือง่วนฮวดเส็งแห่งนี้ดำเนินกิจการโรงสี 3 แห่งด้วยกัน คือ ง่วนเซียงเส็ง ง่วนฮวดเส็ง และง่วนฮงเส็ง โรงสีทั้ง 3 แห่งนี้เป็นโรงสีขนาดใหญ่และใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย สามารถสีข้าวได้คุณภาพดีเยี่ยมเบอร์ 1 ส่งออกไปยังที่ต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกันในยุโรป และสีข้าวกลองสำหรับส่งไปยังตลาดในซีกโลกตะวันออก โรงสีทั้ง 3 ทำการสีข้าวตลอด 24 ชั่วโมงและมีการว่าจ้างคนงานถึง 1000 คน ธุรกิจการค้าข้าวของห้างขยายไปยังศูนย์การค้าสำคัญต่าง ๆ ทั่วตะวันออก และในระยะประมาณ พ.ศ. 2450(1907) ห้างได้พัฒนาการค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับชวาอย่างมาก ห้างแห่งนี้มีประวัติว่าตั้งมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 (1857) โดยนายกอม้าหัว โรงสีข้าวทั้ง 3 แห่งก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2420 (1877) และได้บริหารโดยคนในตระกูลต่อมาหลายคน กอม้าหัว ต้นตระกูล เกิดที่ตำบลชัวเถาในประเทศจีน บุตรชายคือกอกี้สูนได้รับแต่งตั้งเป็นบัณฑิตของประเทศจีนเช่นเดียวกับเขา กอม้าหัวอาศัยอยู่ในฮ่องกงเป็นส่วนใหญ่แต่ก็จะเดินทางไปเมืองท่าต่าง ๆ เพื่อแนะนำธุรกิจเป็นระยะ ๆ สมาชิกของตระกูลม้าหัวอยู่ในบังคับอังกฤษและได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชนการค้าชาวจีนในไทยตลอดนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำนักงานใหญ่ของห้างอยู่ที่ฮ่องกง ซึ่งเป็นห้างที่มีชื่อเสียงมากชื่อว่า ห้างง่วนฟัดฮง (yuen Fat Hong) มีสาขาในสิงคโปร์ ชื่อง่วนฮัวจัน สำนักงานที่กรุงเทพฯ อยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตรงกับข้ามกับเขตธุรกิจที่สำคัญที่สุดของเมืองบริเวณวัดทองนพคุณ ห้างมีสาขาอยู่ที่สำเพ็ง ชื่อว่าร้านง่วนฮัวเส็งจัน สำหรับส่งสินค้ายุโรปจากสิงคโปร์ ผู้จัดการทั่วไปของโรงสีและกิจการในกรุงเทพฯ คือ แก้วแก่ แต่จุนเคง (Teo Choon Kheng) ซึ่งเป็นชาวชัวเถาเหมือนกันเป็นผู้ดูแล⁸⁷

⁸⁷ Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, Twentieth Century Impressions of Siam : The History, People, Commerce, Industries, and Resources. (Bangkok : White Lotus, 1994),

กิจการของกอม่าหัวที่ฮ่องกงนั้นจัดตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. 2405 (1862) ่งวนพีดองเป็นห้างชั้นนำของฮ่องกงในสมัยนั้น กิจการใหญ่ของตระกูลยังคงอยู่ในชั่วเถา กิจการของตระกูลทั้งหมดถูกดูแลโดยบุตรชาย กอกี้สูนดูแลกิจการอยู่ในฮ่องกง ขณะที่น้องชายจะเดินทางไปดูแลกิจการผลประโยชน์ของบริษัทในที่ต่าง ๆ บริษัทนี้มีธุรกิจที่สำคัญอยู่กับการค้าข้าวทั้งนำเข้าและส่งออกและค้าขายสินค้าต่าง ๆ ทั่วไป บริษัทเป็นเจ้าของโรงสี ในกรุงเทพฯ และสี่ข้าวส่งมาขายยังฮ่องกง ่งวนพีดองเป็นตัวแทนของบริษัทเดินเรือ The Norddeutscher Lloyd เดินทางระหว่างกรุงเทพฯ ฮ่องกงและมีสาขาในกรุงเทพฯ กอกี้สูน เป็นผู้จัดการดูแลกิจการในฮ่องกงมีกิจการมากมายและเป็นหนึ่งในผู้นำที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนชั่วเถา กอม่าหัวบิดาเป็นบัณฑิตจีนสามารถสอบผ่านระดับสูงในภาษาจีน มีบุตรทั้งหมด 19 คน ที่ช่วยดูกิจการในที่ต่าง ๆ และยังเป็นประธานของบริษัท Man on Insurance Company และยังเป็นกรรมการในโรงพยาบาล Tung Wah Hospital ทำงานทางด้านการศึกษา

88

กอม่าหัวเหมือนกับพ่อค้าชาวจีนคนอื่น ๆ ที่สามารถสร้างเนื้อสร้างตัวจนร่ำรวยจากการค้าระหว่างสามเหลี่ยม ฮ่องกง สิงคโปร์ ชั่วเถา และการทำโรงสีส่งข้าวสารออกนอก ในระยะแรกพ่อค้าเหล่านี้เป็นสมาชิก "สมาคมชั่วเถาเกากงเก็ง" ทำการค้าระหว่างกรุงเทพฯ และชั่วเถาต่อมาในครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อฮ่องกงเปิดเป็นเมืองท่าขึ้นมาแล้ว การค้าระหว่างแต่จิ๋ว ชั่วเถากับทะเลจีนตอนใต้มีสถานีพักสินค้าครึ่งทาง บรรดาพ่อค้าชาวจีนในประเทศสยามก็ได้สร้างระบบสากลพาณิชย์แห่งเขตฮ่องกง สิงคโปร์ และชั่วเถาขึ้น ธุรกิจการค้าแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือการค้านำเข้าและส่งออกสินค้าส่งออกมีข้าวสารเป็นหลัก รองลงมาคือไม้และพืชไร่อื่น ๆ จากไทย สินค้านำเข้าที่สำคัญคือพืชไร่จากแต่จิ๋ว ชั่วเถาและเมืองท่าอื่น ๆ ของประเทศจีน การค้าสากลที่พ่อค้าชาวจีนเข้าดำเนินการนี้เกิดภายใต้การแข่งขันทางการค้ากับประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกที่ต้องการมีบทบาททางการค้าในภูมิภาคนี้ พ่อค้าชาวจีนได้เปรียบเพราะคุ้นเคยกับตลาดท้องถิ่น และตลาดชุมชนจีนในโพ้นทะเล พ่อค้าจีนเหล่านี้เข้าทำการแข่งขันทางการค้าสากลกับชาวตะวันตก โดยทำการปกป้องคุ้มครองซึ่งกันและกัน

⁸⁸ Arnold Wright and H.A. Cartwright, *Twentieth century Impressions of Hongkong : History, People, Cemmerec, Industries and Resource* (Singapore : Graham Brarh, 1990), 229.

และต่างแสวงหาสู่ทางการพัฒนาธุรกิจของตนเอง ธุรกิจของวงศ์ตระกูลแห่งก้อก็เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์การค้าเช่นนี้

ตระกูลก้อมีถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอทุ่งไ้ จังหวัดชวเกา ประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่ในชนบท ในสมัยวัยรุ่น กอมาหัวเริ่มเกิดความคิดที่ไม่พึงพอใจในสภาพชีวิตของตนจึงเดินทางด้วยเท้าเปล่าถึงเมืองกวางเจาแล้วโดยสารเรือสินค้ามายังสยาม โดยในระยะแรกเข้าทำงานในโรงขายข้าวสารยี่ห้อทองวงเส็งผู้เป็นญาติ ต่อมาได้รับมอบหมายให้ควบคุมกิจการเดินเรือทะเลด้วยการสนับสนุนจากญาติ กอมาหัวได้ตั้งห้างวงหวดเส็งและห้างวงพิตฮง (Yuen Fat Hong) ในฮ่องกง เขาทำงานด้วยความขยันขันแข็งและอดออมเป็นเวลา 20 กว่าปี อาณาจักรการค้าของตระกูลก็สามารถสร้างได้อย่างมั่นคง กอมาหัวเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการสีข้าวเรียนรู้เทคนิคในการสีข้าวจนทำให้ผลผลิตข้าวสารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สามารถขยายกิจการส่งออกไปยังต่างประเทศกว้างขวางมีห้างขายข้าวสารของตนที่สยาม ฮ่องกง สิงคโปร์ และชวเกา เขายังเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งสมาคมไ้ยอิมกวงกัวง (สมาคมแปดหัวเมือง) ในเมืองกวางเจา และเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงพยาบาลเทียนฮัวในฮ่องกงด้วย

กอสวยเจี๊ยะ (พ.ศ. 2417-2475) (1874-1932)⁸⁹ เป็นผู้สืบตระกูลรุ่นที่ 2 กอสวยเจี๊ยะเป็นบุตรชายคนที่ 7 ของกอมาหัว เมื่อวัยเด็กมีโอกาสเรียนหนังสือจีนและวัฒนธรรมจีน ด้วยครอบครัวทำการค้าจึงมีโอกาสเรียนรู้เรื่องการค้า คบหาสมาคมกับบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงสังคมทำให้มีความรู้และวิสัยทัศน์กว้างไกล กอสวยเจี๊ยะหลังจากสอบราชบัณฑิตได้ตำแหน่ง ก็หยินแห่งราชวงศ์ชิงแล้วก็เข้าสู่วงการค้า และย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่กรุงเทพฯ ช่วยดูแลกิจการให้บิดาที่ห้างวงหวดเส็ง เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทย กอสวยเจี๊ยะเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่ช่วยผลักดันงานการกุศลช่วยเหลือชุมชนจีน ในปีพ.ศ. 2446 (1923) เขาได้ร่วมกับพ่อค้าสำคัญ 5 คน ไ้วเหมียววงวน (ล่าช้า) เล่ากั๊ปั้ง (พระยาภักดีภัทรการ)

⁸⁹ เอกสารภาษาจีนเตียเอ็งฮิว "ผู้อพยพจากอำเภอทุ่งไ้ในประเทศไทย : ผลงานของตระกูลก้อและตระกูลหวังหลี่" Local Source Matterials of The Asia-Pacific Region, International Conference April 6-9,1989 Centre of Asian Studies University of Hongkong,1989,p 1-27. , มุลนิธิโรงพยาบาลเทียนฟ้า, "ประวัตินายกอสวยเจี๊ยะ" มุลนิธิโรงพยาบาลเทียนฟ้าครบรอบ 80 ปี (กรุงเทพฯ : มปท. 2526), หน้า 3. และสารานุกรมการเมืองชวเกาปี ค.ศ. 1994, หน้า 178.

เหล่าขอเมือง (พระเจริฎราชชน) แซ่เฮ้งจิวหรือว่องฮังเจา และนายเตี้ยเก็งซำ (หลวงโสมณเพชรรัตน์) สร้างโรงพยาบาลเทียนฮั่วอูยอหรือโรงพยาบาลเทียนฟ้า โรงพยาบาลแห่งนี้ถือว่าเป็นมติของการนำชุมชนจีนเข้าสู่ยุคใหม่ที่เริ่มมีการรวมตัวกัน และโรงพยาบาลแห่งนี้ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมสำคัญต่าง ๆ ของชุมชนจีนกลายเป็นองค์กรนำก่อนที่จะมีการสร้างสมาคมพาณิชย์จีนขึ้นต่อมา ในการสร้างโรงพยาบาลแห่งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้การสนับสนุนพระราชทานเงิน 2 หมื่นบาทช่วยค่าก่อสร้าง กอฮุยเจี๊ยะและโงวเหมียววง่วนบริจาคคนละ 8 พันบาท บุคคลในวงการสมาคมจีนต่าง ๆ ร่วมกันบริจาครวมเป็นเงินที่ได้รับทั้งสิ้นกว่า 1 แสนบาท กอฮุยเจี๊ยะมีบทบาทสำคัญในการร่างระเบียบบริหารโรงพยาบาลนี้ด้วยตนเอง จุดมุ่งหมายของโรงพยาบาลก็เพื่อรักษาผู้ป่วยชาวจีนที่ยากจนโดยไม่คิดเงิน ผู้บริหารสูงสุดของโรงพยาบาลมีวาระครั้งละ 1 ปี โดยผลัดเปลี่ยนตัวแทนจากกลุ่มภาษาถิ่นต่าง ๆ เข้าบริหารงานทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ชาวจีนโดยไม่เลือกชั้นและฝ่ายต่าง ๆ

ในช่วงระยะ พ.ศ. 2450-2453 (1907-1910) กอฮุยเจี๊ยะได้ร่วมกับพ่อค้าชาวจีนคนอื่น ๆ จัดตั้งสมาคมพาณิชย์จีนได้สำเร็จ องค์กรแห่งนี้ถือว่าเป็นองค์กรสูงสุดของชาวจีนเป็นองค์กรเชื่อมประสานระหว่างรัฐบาลไทยกับบรรดาพ่อค้าและชุมชนจีน ในระยะแรกระเบียบข้อบังคับของสมาคมกำหนดให้มีนายกสมาคมโดยการเลือกตั้งขึ้นดำรงตำแหน่งสมัยละ 1 ปี กอฮุยเจี๊ยะได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมติดต่อกันถึง 3 สมัย ต่อมาในสมัยที่ 4 จึงเลือกตั้งลุงช่วย (หวังหลี่) ขึ้นรับหน้าที่แทนในสมัยที่ห้า สมาคมได้เปลี่ยนข้อบังคับให้นายกสมาคมดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี นายกอฮุยเจี๊ยะได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมติดต่อกันอีก 3 สมัย คือสมัยที่ 6, 7 และ 8 เขาจึงถือว่าเป็นผู้นำชุมชนจีนที่ได้รับยกย่องสูงสุด เนื่องจากเขามีเครือข่ายทางการค้าทั้งในประเทศจีนและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ยังมีญาติพี่น้องเป็นผู้นำชุมชนอยู่ในเมืองชัวเถาด้วย

วงศ์ตระกูลแห่งกอนับว่าเป็นตระกูลที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้นำของเมืองชัวเถา กอมา่ห้วมีบุตรชายทั้งหมด 9 คน กระจายอยู่ในเมืองต่าง ๆ ทั้งในประเทศจีนและต่างประเทศ บุตรชายคนที่สองชื่อกอฮักเน้ง เป็นคนจีนโพ้นทะเลอยู่ในประเทศญี่ปุ่น กอฮักเน้งมีบุตรชายชื่อกอซังจื่อ (พ.ศ. 2421-2456) (1878-1913) เป็นหลานปู่ของกอมา่ห้วและหลานอาของกอฮุยเจี๊ยะ กอซังจื่อเป็นผู้แทนของตระกูลกอที่ประกอบธุรกิจการค้าอยู่ในถิ่นกำเนิดที่ชัวเถา ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เมืองท่าชัวเถาเป็นศูนย์กลางคมนาคมติดต่อกับฮ่องกงและเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นหลัก เนื่องจากชัวเถากับฮ่องกงมีระยะทางเดินเรือไม่ห่างไกลกันมาก สินค้าจากชัวเถาส่งใหญ่เมื่อไป

ถึงฮ่องกงก็จะแพร่กระจายไป 3 ทางคือ ทางที่ 1 เป็นทางหลักถูกส่งไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคใต้ของจีน ทางที่ 2 รองลงมา ถูกส่งไปยังตลาดสิงคโปร์และประเทศไทย ทางที่ 3 ลำดับต่อมาจึงเป็นตลาดเวียตนามและอาณานิคมฮอลันดา ในดินแดนเหล่านี้ชาวจีนอพยพส่วนมากเป็นชาวแต้จิ๋ว ซึ่งนิยมบริโภคผลผลิตจากบ้านเกิดของตนในประเทศจีน พ่อค้าที่ทำธุรกิจนำเข้าและส่งออกสินค้าพื้นเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวจีนโพ้นทะเล บรรดาห้างร้านในชั่วเวลาที่ส่งออกสินค้าพื้นเมืองให้แก่พ่อค้าชาวจีนในดินแดนโพ้นทะเลโดยทั่วไป มักจะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือคนบ้านเดียวกันจึงมีความสนิทสนมกันมากและต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กอชิงจือเป็นผู้ดูแลกิจการของตระกูลที่ชั่วเวลาได้อาศัยพื้นฐานทางการค้าของตระกูลที่มั่นคง บุกเบิกสร้างวิสาหกิจอุตสาหกรรมยุคใหม่ขึ้นที่อำเภอเท่งไ้และชั่วเวลาจนมีความเจริญรุ่งเรือง

ปี พ.ศ. 2450 (1907) กอชิงจือสร้างโรงงานทอผ้าด้วยเครื่องจักรยี่ห้อจีนสวดที่อำเภอเท่งไ้ด้านตะวันออก ในอดีตเท่งไ้เคยเป็นแหล่งหัตถกรรมผลิตผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงต่อมาผ้าพื้นเมืองถูกสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาแข่งขันจึงซบเซาลง เมื่อโรงงานจีนสวดเปิดดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรแทนการทอผ้าแบบหัตถกรรมจึงทำให้ธุรกิจทอผ้าในเมืองเท่งไ้ เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาใหม่ ผ้าจากอำเภอเท่งไ้ส่งไปจำหน่ายถึงไห่หมิง ฮกเกี้ยนและตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมมูลค่าปีละหลายล้านหยวน ในปี พ.ศ. 2451 (1908) โรงงานได้จ้างช่างเทคนิคจากญี่ปุ่น 2 คนมาถ่ายทอดเทคนิคใหม่ในการทอผ้า และยังส่งเครื่องจักรนำเข้ามาจากญี่ปุ่น ทำให้กิจการทอผ้าเจริญยิ่งขึ้นไปอีก โรงงานยังได้ติดตั้งเครื่องโทรศัพท์วางสายระหว่างเมืองเท่งไ้กับชั่วเวลาเป็นเครื่องโทรศัพท์ที่ใช้อยู่เฉพาะกิจของโรงงาน ในปี พ.ศ. 2452 (1909) โรงงานได้ลงทุนขยายกิจการโทรศัพท์เป็นระบบสายทางไกลทั่วเขตแต้จิ๋วชั่วเวลาเป็นแห่งแรก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2461 (1918) กิจการโทรศัพท์ของโรงงานก็กลายเป็นโทรศัพท์สาธารณะ และได้จัดตั้งเป็นบริษัทโทรศัพท์แยกออกมา นอกจากนี้กอชิงจือยังเป็นผู้ริเริ่มสร้างโรงงานสกัดน้ำมันด้วยเครื่องจักรโดยใช้ชื่อว่า "กิมสวด" และ "เซียงสวด" 2 โรง และยังดำเนินการถมที่ชายทะเล ขยายพื้นที่เมืองชั่วเวลาให้กว้างขวางออกไป

กอชิงจือถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นมากในการทำงานให้กับเทศบาลเมืองชั่วเวลา ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่มีประชากรอยู่ประจำอยู่เมืองประมาณ 2 แสนคนและยังมีผู้คนที่เดินทางพักชั่วคราวอีกเป็นจำนวนมาก ภาวะแวดล้อมสกปรก น้ำดื่มไม่สะอาดส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของชาวเมือง กอชิงจือจึงวางแผนสร้างโรงงานผลิตน้ำประปา ชื่อบริษัทการประปาชั่วเวลาโดยยื่นขอใบ

อนุญาตต่อพาณิชย์จังหวัดในปี พ.ศ. 2450 (1907) และเริ่มทำการก่อสร้างในปี พ.ศ. 2453 (1910) โดยลงทุนก่อสร้างเป็นเงินถึง 684,000 หยวน น้ำประปาสามารถจ่ายให้ประชาชนซื้อไปบริโภคได้ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2457 (1914) หลังจากก่อสร้างเสร็จเสียชีวิตไปแล้ว ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนี้ กอซังจือยังได้สร้างโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าชั่วคราวชื่อบริษัทการไฟฟ้าไคเม้งชั่วคราวในปี พ.ศ. 2451 (1908) และจ่ายกระแสไฟได้ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2452 (1909) การสร้างโรงงานประปาและไฟฟ้าทำให้เมืองชั่วคราวพัฒนาไปมาก ทำให้มีพ่อค้าคนจีนเข้ามาลงทุนทางด้านจัดสรรที่ดินและอาคารกันอย่างกว้างขวาง

กอซังจือนอกจากเป็นนักธุรกิจยังเป็นนักกิจกรรมทางการเมือง และสังคมที่มีชื่อเสียง เขาเป็นสมาชิกองเหมินฮ่วยของ ดร.ซุนยัตเซน และสนับสนุน ดร.ซุนยัตเซนในกรณีเมืองฮุยโจวโดยบริจาคเงิน 4 หมื่นหยวน และสนับสนุนทางลูกขึ้นสู่กรณีหวงกวางที่ชั่วคราวแต่จิวโดยทำหน้าที่ส่งกำลังบำรุงแก่กองทัพปฏิวัติ เมื่อการปฏิวัติซึ่งให้ได้รับชัยชนะ ประกาศตั้งสาธารณรัฐจีนขึ้นแล้ว ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงระหว่างระบบเก่ากับใหม่ เกิดความขัดแย้งในหมู่ผู้กุมอำนาจ มีความตึงเครียดบาดหมางกันอย่างรุนแรง กอซังจือต้องออกมาทำหน้าที่ช่วยไกล่เกลี่ยความขัดแย้งของซุนคิง 2 กลุ่ม โดยใช้เงินส่วนตัวเข้าแก้ไขสถานการณ์ในชั่วคราวให้สงบลงชั่วคราว จำนวนเงินที่ใช้ในการยุติศึกครั้งนี้มากถึง 4 แสนกว่าหยวน หลังจากนั้นไม่นานในปี พ.ศ. 2456 (1903) เขาก็ป่วยหนักกลับไปรักษาตัวที่บ้านเกิดในอำเภอท่งไต้ และสิ้นชีวิตที่นั่นในวันที่ 11 ธันวาคมปีเดียวกัน ปี พ.ศ. 2470 (1927) รัฐบาลเมืองชั่วคราวได้สร้างศาลากอซังจือขึ้นในสวนสาธารณะจางชานกงหยวนแห่งนครชั่วคราวเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแก่คนรุ่นหลัง

วงศ์ตระกูลแซ่กอนับได้ว่าเป็นเศรษฐีอันดับหนึ่งของเก้าอำเภอในจังหวัดแต้จิ๋วลูกหลานหลายคนสอบเป็นบัณฑิตของราชสำนักชิง กอฮุยเจียะก็สอบเป็นบัณฑิตตำแหน่งก๊อฮยินเมื่อราวอายุ 30 ปี พอดีราชสำนักชิงได้ยกเลิกการสอบเข้ารับราชการด้วยวิธีนี้ หันมาส่งเสริมให้มีการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อเตรียมคนเข้าสู่ระบบราชการแทน เมื่อไม่ได้เป็นขุนนางตามที่ได้มุ่งหวังไว้จึงเข้ามาช่วยดูแลกิจการค้าแทนบิดาที่แก่ชรามากแล้วในประเทศไทย เมื่อเดินทางเข้าสู่สังคมไทยเขาได้รับการยกย่องอย่างมากทั้งในด้านธุรกิจและการศึกษา การเห็นความสำคัญในการศึกษาทำให้เขาได้ร่วมกับพ่อค้าสำคัญคนอื่น ๆ ได้แก่ พระยาอนุวัตราชนิยม (แต่ตั๊ย้ง นายไค่วปี๊ดจี้ นายเซียวเกียงลั้ง และนายตั้งเหาะซัง(หวังหลี่) ก่อสร้างโรงเรียน "ผยอง" เพื่อให้การศึกษากับบุตรหลานของชาวจีนในปี พ.ศ.

2459 (1916) โรงเรียนแห่งนี้สร้างเสร็จและเปิดสอนเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2463 (1920) ในครั้งแรกชื่อว่า "โรงเรียนป้วยเอง" สอนภาษาแต้จิ๋ว มีนายหลีเด็กกอพ่อค้าข้าวรายใหญ่เป็นผู้จัดการ⁹⁰

กอฮุยเจี๊ยะมีบทบาทอยู่ในสมาคมพาณิชย์โดยเป็นนายกและกรรมการจนถึงปี พ.ศ. 2470 (1927) ต่อจากนั้นก็ไม่ได้เป็นกรรมการอีก การที่กอฮุยเจี๊ยะหมดบทบาทในสมาคมไปนี้มาจากการค้าของตระกูลทรุดโทรม จากหลักฐานปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2470 (1927) นี้ กอฮุยเจี๊ยะประสบปัญหาทางธุรกิจในเมืองไทยและต้องคำพิพากษาของศาลให้เป็นคนล้มละลายเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2472 (1929)⁹¹ โดยเขาถูกธนาคารชาเตอร์ฟ้องร้องว่าเป็นหนี้ถึง 833,456 บาท 6 สตางค์⁹² การล้มละลายและหมดบทบาทในสังคมไทยมาจากสาเหตุหลายประการ อาจารย์สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ซึ่งเป็นเครือญาติทางฝ่ายมารดาให้ข้อมูลว่านายกอฮุยเจี๊ยะได้ลงทุนร่วมกับหลีเด็กกอพ่อค้าข้าวใหญ่รายหนึ่ง ซึ่งมีปัญหาทางการค้ามากจนนำพาทรัพย์สินของวงฮวดเสงในเมืองไทยพบปัญหาไปด้วยความสัมพันธ์ของกอฮุยเจี๊ยะและหลีเด็กกอใกล้ชิดกันมากในปี พ.ศ. 2462 (1919) กอฮุยเจี๊ยะดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีน ขณะที่นายหลีเด็กกอเป็นอุปนายกสมาคมแห่งนี้ นอกจากนี้ฐานธุรกิจที่ชั่วแวกก็ประสบปัญหาไปด้วย เพราะตระกูลกอเป็นตระกูลที่มีบทบาททั้งทางสังคมและการเมืองที่นั่น ทรัพย์สินของตระกูลก็ต้องสูญเสียไปมากกับการเข้าเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการเมืองระดับท้องถิ่น อาจารย์สุลักษณ์ กล่าวถึงการล้มครั้งนี้ว่าปัญหาเกิดขึ้นพร้อมกันหลายทางทั้งทางชั่วแวก ฮองกงและเมืองไทย ในที่สุดตระกูลกอก็หมดบทบาทในการเป็นผู้นำชุมชนจีนในสังคมไทยไป นายกอฮุย

⁹⁰ โรงเรียนผยอง. หนังสือที่ระลึกในโอกาสครบรอบ 60 ปีของโรงเรียนผยอง (1920-1990) (กรุงเทพฯ : โรงเรียนผยอง, 2523), หน้า 1-5.

⁹¹ หจช. ร.7ค.13/4

⁹² สำเนาคำพิพากษาศาลฎีกา คำพิพากษาที่ 805 พ.ศ.2472 โจทย์ธนาคารชาเตอร์ฯ จำเลยห้างวงฮวดเสง นายโกโกกวาง และหลวงภักดีภัทรากร.

เจี๊ยะมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ นายโกโกกวาง เป็นบุตรชายของพระโสภณเพชรรัตน์ ตระกูลโสภณนคร แห่งห้างกิมเซ่งหลี ซึ่งหมดบทบาทไปก่อนหน้านี้⁹³

3.2. แต้ตั๊ย้ง (พระอนุวัตรราชนิยมสง เตชะวนิช) หรือยี่กฮอง

ผู้นำชุมชนจีนที่มีบทบาทอีกคนหนึ่งคือ แต้ตั๊ย้ง หรือที่คนทั่วไปเรียกว่ายี่กฮอง เนื่องจากเป็นสมาชิกสมาคมลับ ยี่กฮองผู้นี้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระอนุวัตรราชนิยม (สง เตชะวนิช) เจ้าภาชี การพนันรายสำคัญของกรุงเทพฯ ในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เขาเป็นผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งที่ก่อตั้งสโมสรพาณิชย์ฝรั่ง เศส-จีนในประเทศไทยเพื่อเป็นองค์กรดูแลทั้งทางด้านการค้าให้กับพ่อค้าชาวจีนและดูแลให้ความช่วยเหลือชุมชนจีนในประเทศไทย แม้ว่าองค์กรดังกล่าวนี้จะมีบทบาทน้อยกว่าสโมสรพาณิชย์จีนหรือเซี่ยงหยวย แต่บทบาทของยี่กฮองผู้นี้ก็โดดเด่นมากคนหนึ่งในช่วงระยะ พ.ศ. 2450 (1907) ถึง 2460 (1917)

ยี่กฮอง⁹⁴ เกิดที่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2394 (1851) บิดาชื่อ เจ้ง ชื่อเชิง มารดาชื่อ เสอ เป็นชาวอำเภอซัวเถา จังหวัดฉางโจว มณฑลกว่างตุง ทั้งบิดามารดาหนีความยากจนเดินทางมาหากินในประเทศไทยในดินแดนภาคเหนือ แต่การทำมาหากินไม่ประสบความสำเร็จจึงอพยพครอบครัวกลับถิ่นเดิมที่ประเทศจีน ขณะนั้นยี่กฮองอายุได้ 8 ขวบ มีพี่ชาย 1 คน การทำมาหากินในบ้านเกิดก็ล้มเหลวอีกเช่นเคยเนื่องจากในระยะนั้นประเทศจีนประสบภัยพิบัติบ่อยครั้ง บิดาของเขาจึงเดินทางไปหากินยังต่างแดนโดยลำพังและเสียชีวิตในระยะไม่นานต่อมา นางเสอและครอบครัวต้องอยู่ในสภาพยากจนกลายเป็นขอทาน พี่ชายของยี่กฮองเป็นเด็กเลี้ยงวัว นางเสอ จึงต้องแต่งงานใหม่เพื่อ

⁹³ สัมภาษณ์อาจารย์สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2540 ที่บ้านซอยสันติภาพ เวลา 17.00-18.30 น. และ หจข. ร.5 น.25/2.

⁹⁴ หลินฟง "เจ็งจื่อหย่ง" ชาวจีนผู้โด่งดัง : ชีวิตและยุคสมัยของท่าน ชาวจีนแต่จิ๋วในประเทศไทย และในภูมิภาคอื่นที่เฉาซัน ศูนย์จีนศึกษาสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539, หน้า 308-321.

ความอยู่รอด ยี่กอฮง ได้ออกจากครอบครัวใหม่ของมารดาเมื่ออายุ 13 ปี พ.ศ. 2406 (1863) เดินทางไปชิวเถา และอาศัยเรือเดินทะเลเดินทางมาประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2409 (1866) เมื่อเขาอายุได้ 16 ปี ได้เข้าเป็นสมาชิกสมาคมลับและเมื่ออายุกลางคนได้เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้าของสมาคมลับมีนามว่า "ยี่กอฮง" * ผู้รับตำแหน่งนี้ต้องมีเงินมากสามารถช่วยเหลือจนเจ็ดผู้อื่นเวลาจำเป็น และสามารถควบคุมชุมชนมีฐานะในสังคม ยี่กอฮงประมุขเป็นเจ้าของภาชีอากรตั้งโรงหอย แบบจีนที่เรียกว่า "หอย 36 ตัว" ในสมัยหนุ่มเขาเคยเป็นเสมียนโรงบ่อนเบี้ยให้กับเหล่าก๊ิง (พระยาภักดีภักทรากร) นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการค้าประเภทต่าง ๆ ตั้งร้านส่งสินค้าออกและนำสินค้าเข้า สร้างโรงสีและทำหนังสือพิมพ์ และยังมีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งบริษัทเรือเมลี่จีนสยาม

แม้ว่า ยี่กอฮง จะเป็นคนที่ไม่มีการศึกษาและเป็นหัวหน้าสมาคมลับอั้งยี่ แต่ก็มีความตื่นตัวในความรักชาติ และผูกพันอยู่กับแผ่นดินจีนเป็นอย่างมาก เขาได้บริจาคเงินจำนวนมากเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยและซ่อมเขื่อนป้องกันน้ำท่วมที่เมืองแต้จิ๋ว หลังจากร่ำรวยแล้วเมื่ออายุ 60 กว่าได้ก่อสร้างหมู่บ้านขนาดใหญ่ขึ้นมาใหม่ชื่อ "หมู่บ้านใหม่ฉีหยวน" ภายในหมู่บ้านมีบ้านหลายหลัง มีศาลเจ้า บ้านตากอากาศ สวนดอกไม้และโรงเรียนสมัยใหม่ด้วย การสร้างหมู่บ้านนี้เพื่อจะเลี้ยงดูมารดาผู้ชรา เนื่องจากมารดาของเขาแต่งงาน 2 ครั้ง ชาวตระกูลเดียวกันในหมู่บ้านเดิมจึงไม่ยอมให้กลับไปอยู่ เขาจึงใช้เงินมหาศาลสร้างหมู่บ้านใหม่ขึ้น เพื่อให้เห็นความยิ่งใหญ่ และยอมรับมารดาของเขา ยี่กอฮงได้แจกที่นา แจกบ้านรวมทั้งสิ่งของเงินทองและเงินไขติ ๗ ต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้คนเปลี่ยนแซ่ม้าเป็นคนแซ่เดียวกับเขา ชาวบ้านที่สมัครเข้ามาเป็นคนแซ่เจ้งโดยแขว่นโคมไฟไว้ ในสมัยนั้นคำพูดว่า "ลูกเลี้ยงยี่กอฮง" เป็นคำที่แพร่หลายในหมู่บ้านแต้จิ๋ว โรงเรียนที่ยี่กอฮงสร้างใช้เงินส่วนตัวแต่ผู้เดียวเป็นโรงเรียนปฐมชั้นสูงมีอุปกรณ์การเรียกทุกอย่าง รับนักเรียนจากอำเภอต่าง ๆ ในเขตแต้จิ๋ว โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน นักเรียนสามารถกินนอนฟรีได้ด้วย ค่าใช้จ่ายทั้งหมดยี่กอฮงเป็นผู้ออก เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2459 (1916)

ความสนใจช่วยเหลือดินแดนบรรพบุรุษทำให้ได้รับแต่งตั้งเป็น "หยงลู่ใต้ฟู" จากรัฐบาลแมนจูในปี พ.ศ. 2451 (1908) เขาได้พบกับดร.ซุนยัตเซนเมื่อมาแสดงปาฐกถาที่กรุงเทพฯ ยี่กอฮงประทับใจในคำกล่าวปาฐกถาของดร.ซุนยัตเซนในเรื่องของความรักชาติแม้จะไม่เข้าใจในการเมืองของประเทศจีน จึงได้หันมาให้เงินสนับสนุนการปฏิวัติ ต่อมาเมื่อการปฏิวัติประสบความสำเร็จและสถาปนาเป็นสาธารณรัฐจีนสำเร็จแล้ว เขาก็ยังได้ให้เงินรัฐบาลกลางที่นานกิงอีก 50,000 หยวน ยี่

ก่องเป็นผู้ที่มีพื้นฐานมาจากคนไร้การศึกษา ไม่มีความเข้าใจการเมืองในประเทศจีน และดูเหมือนเปลี่ยนแปลงท่าทีสนับสนุนกลุ่มทางการเมืองตลอดเวลา แต่สิ่งที่ทั้งรัฐบาลแมนจูและรัฐบาลสาธารณรัฐยกย่องเขาก็คือความรักในบ้านเมืองจีน ให้การสนับสนุนในสิ่งที่เขาทำได้คือ "เงิน" เพื่อให้เกิดการพัฒนาในดินแดนแห่งนี้

ในด้านบทบาทการเป็นผู้นำชุมชนจีนในไทย ในปี พ.ศ. 2445 (1902) ยี ก่องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้ง "ปอเต็กตึ้ง" ขึ้นในประเทศไทย เพื่อจัดการเรื่องงานศพให้กับชาวจีนอพยพที่ไร้ญาติ ต่อมาได้ขยายการดำเนินงานมาถึงคนไทยด้วย องค์กรแห่งนี้ได้กลายเป็นองค์กรการกุศลของชาวจีนโพ้นทะเลในไทยที่ใหญ่ที่สุด ในปี 2451 (1908) ได้ร่วมกับพ่อค้าชาวจีนคนอื่น ๆ ก่อตั้งบริษัทเรือเมลิจีนสยาม เพื่อทำลายการผูกขาดการขนส่งทางเรือของบริษัทเรือตะวันตกและเพื่อสนองตอบการค้าระหว่างจีนและไทยที่กำลังขยายตัวเพิ่มมากขึ้นทุกที แต่กิจการดำเนินไม่นานก็ต้องล้มลง เนื่องจากความขัดแย้งของกรรมการผู้บริหารและไม่สามารถแข่งขันกับทุนจากตะวันตกที่มีขนาดใหญ่กว่าได้ ในปี พ.ศ. 2453 (1910) ได้จัดตั้งสมาคมพาณิชย์ฝรั่งเศสจีนในประเทศไทย สมาคมแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนจากกงสุลฝรั่งเศสและยี ก่องเองก็ต้องการสร้างบุคลิกภาพของผู้นำแบบใหม่ที่อยู่ได้สังกัดองค์กรกฎหมายที่รัฐบาลยอมรับมากกว่าการเป็นหัวหน้าสมาคมลับที่รัฐบาลมุ่งจะปราบปราม ในปีนี้เองซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ ได้ทำการประท้วงครั้งใหญ่ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2453 (1910) เนื่องจากไม่พอใจที่รัฐบาลเรียกเก็บเงินรัฐสุปรากการจากชาวจีนคนละ 6 บาท ยี ก่องเป็นผู้นำคนสำคัญในการนำชาวจีนออกมาประท้วงในครั้งนี้ด้วย การเคลื่อนไหวในครั้งนี้มีการประสานกันระหว่างสภาหอการค้าที่เมืองชัวเถา ซึ่งมีหลวงอุดร (กิมเซ่งหลี) บิดาของหลวงโสภณเพชรรัตน์และน้องพระพิบุรณเป็นหัวหน้าอยู่ด้วย ผู้บัญชาการทหารไม่พอใจบทบาทของยี ก่องในครั้งนี้อย่างมากและเสนอให้รัชกาลที่ 5 ตัดกำลังของเขาทางเศรษฐกิจให้อ่อนลง เพื่อลดความนิยมในหมู่ชาวจีนอันจะทำให้ไม่สามารถชักจูงชาวจีนให้ก่อความวุ่นวายอีก⁹⁵

⁹⁵ หจช. ร.5น.8.7/29 พวกจีนก่อความวุ่นวายปิดร้านค้าขายแลไม่ทำการทำงานต่าง ๆ.

เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล วิจัยรณบทยาของจีนฮงหรือยีกอง หลังจากเกิดเหตุการณ์ประท้วงเรื่องเงินรัฐปรากฏว่า สองสามปีมานี้จีนฮงหวานไปรยเงินและทำบุญมาก ส่งไปสร้างอะไรต่ออะไรที่เมืองจีนให้เป็นทางก็มาก คนจีนในเมืองจีนนับถือ ในกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเป็นการชูดคลองทำถนน ทำบุญอะไรก็ตามจีนฮงทำมากกว่าใคร คนจีนในกรุงเทพฯ ก็นิยม คนไทยก็ออกจะครั่นคร้าม จีนฮงเอาเงินมากมายเหล่านี้มาจากภาษีอากรที่กำไบบ้าง ที่ยังไม่ส่งให้หลวงบ้าง เงินเหล่านี้เป็นเงินของรัฐบาลที่ให้อำนาจแก่คนอื่นมาก่อความวุ่นวายในบ้านเมืองเราเอง จีนฮงนั้นกำลังประจบฝรั่งเศส เงินของตัวมีเท่าไรก็ฝากแบงก์ฝรั่งเศสหมด เหตุที่วิวาทกับหุ้นส่วนในบริษัทเรือเมลิจีนสยามก็เรื่องต้องการย้ายเงินของบริษัทไปฝากแบงก์ฝรั่งเศส เนื่องจากเห็นว่าธนาคารจีนไม่มั่นคง และในการที่จีนฮงรับเป็นหัวหน้าสโมสรพาณิชย์จีนฝรั่งเศสที่จะตั้งเพื่ออุดหนุนการค้าขายของฝรั่งเศสนั้นก็เพื่อต้องการเอาเงินสนับสนุนจากรัฐบาลฝรั่งเศสอีกทางหนึ่ง การที่ชาวจีนประท้วงเรื่องเงินรัฐปรากฏครั้งนี้เจ็บมาก เจ็บแล้วต้องจำ วิธีการหนึ่งที่จะแก้ปัญหานี้ได้คือการคิดจัดการกับจีนฮง คือต้องคอยระวังเงินหลวงที่จีนฮงรับทำภาษียังค้างอีก และถ้าขึ้นปีใหม่ก็อย่าให้จีนฮงรับทำภาษีอะไรอีก เมื่อจีนฮงไม่ได้รับทำภาษีอากรอำนาจก็น้อยลง คราวนี้เร่งเงินหลวงที่ค้างเก่าอีก และคงไม่มีให้ จะต้องล้มละลายและกลับเมืองจีนไปในที่สุด⁹⁶ ตามทัศนะของฝ่ายรัฐบาลแล้วจีนฮงมีบทบาทมากในชุมชนจีน และบุคคลสำคัญที่นำชุมชนจีนก่อความวุ่นวาย การคิดจะปกครองชุมชนจีนให้อยู่ในความสงบต้องจัดการตัดทอนอำนาจทางการเงินของจีนฮงก่อน ในปี พ.ศ. 2459 (1907) ยีกองเป็นผู้นำในการก่อตั้งโรงเรียนเผยอิง จนเป็นโรงเรียนของชาวแต้จิ๋วแห่งแรกในประเทศไทย

ยีกอง เป็นที่รู้จักกันดีทั้งชาวจีนและไทยว่าเป็นที่ให้เงินสนับสนุนกิจการสาธารณต่าง ๆ ทั้งในประเทศจีนและให้แก่ชุมชนจีนในประเทศไทย ในการทำงานกิจกรรมทางสังคมนี้ เขาได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ออกเงินมากกว่าคนอื่น ๆ การพยายามเปลี่ยนบุคคลิกภาพจากผู้นำที่อยู่ในองค์กรลับอั้งยี่มาเป็นผู้นำในองค์กรที่ถูกกฎหมายและเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้นำแบบนักเลงมาเป็นผู้นำที่ทำงานการกุศล เป็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงบุคคลิกภาพของผู้นำชุมชนจีนที่เกิดขึ้นแบบใหม่ในช่วงทศวรรษ 2440-2450 (1897-1907) องค์กรการค้าแบบเก่าคืออั้งยี่ได้สลายตัวลง องค์กรแบบใหม่ในรูปสมาคมต่าง ๆ ได้ขึ้นมามีบทบาทแทนที่ ผู้นำของชุมชนจำเป็นที่จะต้องเข้ามาในองค์กรแบบใหม่นี้ด้วย การ

⁹⁶ หจข.ร.6 น.25/2 หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 6 มิถุนายน ร.ศ.129.

สร้างการนำในองค์กรแบบใหม่นี้ ไม่ใช่เป็นเพียงสร้างการยอมรับในหมู่ชุมชนจีนในไทยเท่านั้นยังต้องการสร้างความยอมรับในหมู่ผู้นำจีนในประเทศจีนด้วย เพราะทั้งรัฐบาลแมนจู รัฐบาลสาธารณรัฐไม่ว่าจะนำโดยดร.ซุนยัตเซนและหยวนซีไชต่างต้องการติดต่อกับผู้นำแบบใหม่ เพื่อปลุกกระแสชาตินิยมจีนในหมู่ชุมชนจีนในไทย และระดมเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมทั้งทางสังคมและการเมืองได้อย่างกว้างขวาง

ฐานทางเศรษฐกิจของยี่ก่องคือ การเป็นเจ้าของอาชีพการหอย ก.ข. ป๋อนเบ๊ย สุรายาผืนในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลได้ยกเลิกการทำอาชีพการเหล่านี้ทำให้ฐานทางการเงินของเขาได้รับผลกระทบไปด้วย เมื่อสิ้นสุดการทำหอยก.ข. ซึ่งเป็นอาชีพตัวสุดท้ายที่รัฐยกเลิกระบบเจ้าภาษี ใน พ.ศ. 2460 (1917) ปรากฏว่าเขาเป็นหนี้หลวงถึง 637,000 บาท รัฐได้หักเงินใช้หนี้จากบ้านและตึกแถวที่พลับพลาไชยที่ยี่ก่องนำมาเป็นทรัพย์สินประกันในการทำภาษี เป็นจำนวนเงิน 123,000 บาท และให้ทำสัญญาเช่าที่รายนี้เดือนๆ ละ 120 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 (1919) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ลดจำนวนหนี้ลง แต่ในระหว่างปฏิบัติการนี้ ยี่ก่องถูกฟ้องร้องเป็นบุคคลล้มละลายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้รับที่บ้านมาดูแลเอง ใน พ.ศ. 2467 (1924) ทรงโปรดให้อยู่อาศัยในบ้านแห่งนี้ไปจนตลอดชีวิตโดยไม่เสียค่าเช่า ส่วนคดีล้มละลาย พนักงานรักษาทรัพย์ได้ยอมรับพิสูจน์หนี้ของกระทรวงพระคลังฯ เพียง 346,114 บาท 39 สตางค์ ยี่ก่องได้ทำหนังสือฎีกาขอตกลงใช้หนี้เพียงร้อยละ 2 ศาลจึงเห็นชอบด้วย กระทรวงพระคลังได้รับใช้หนี้เพียง 6922 บาท 29 สตางค์ ยี่ก่อง ได้ขอต่อรองขอใช้หนี้เพียง 1,000 บาทเศษ เท่าที่เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ขายทรัพย์ของตนได้ ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกหนี้ที่เหลือพระราชทานให้ แล้วยังพระราชทานบ้านให้อยู่อาศัยไปตลอดชีวิตโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า ในปี พ.ศ. 2474 (1931) ยี่ก่องได้ขอซื้อบ้านแห่งนี้คืนเป็นเงิน 40,000 บาทและในปี พ.ศ. 2475 (1932) ได้ขอซื้อคืนเป็นเงิน 20,000 บาท

แต่กระทรวงพระคลังปฏิเสธรเนื่องจากเห็นว่าเป็นราคาที่ทางราชการขาดทุนมากและที่ผ่านมาได้ช่วยเหลือยีกองส่งไปมากแล้ว⁹⁷

การล้มละลายจนสิ้นเนื้อประดาตัวตามที่ยกองอ้างนั้น เนื่องจากขาดทุนทำภาชีหวย ก.ช. แต่หากพิจารณาการใช้เงินที่นอกเหนือจากธุรกิจจะพบว่าในระยะเวลาเดียวกับที่ขาดทุนในการทำหวย ก.ช. ยกองส่งใช้เงินจำนวนมากส่งไปช่วยเหลือให้การสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองและสังคมในประเทศจีน การสร้างหมู่บ้านใหม่พร้อมกับการแจกบ้านพร้อมที่นาให้กับคนที่มาอยู่หมู่บ้านใหม่แห่งนี้ต้องใช้เงินจำนวนมาก การเป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งบริษัทเรือเมลิจีนสยามแต่ในที่สุดบริษัทต้องล้มเลิกกิจการ ขาดทุนไปทำให้ต้องสูญเสียเงินไปมาก เช่นเดียวกับพระโสมนเพชรรัตน์(กิมเซ่งหลี) ซึ่งต้องล้มละลายไปในที่สุด ความพยายามเปลี่ยนบทบาทจากผู้นำในชุมชนจีนแบบเดิมที่เป็นผู้นำในสมาคมลับอั้งยี่ มาเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามกฎหมายที่พยายามทำให้ทั้งรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีนยอมรับทำให้ยกองส่งที่มีพื้นฐานจากคนไร้การศึกษาต้องทุ่มเงินจำนวนมากไปกับการบวชจากการศึกษาบทบาทขององค์กรการค้าของชาวจีนในระหว่าง พ.ศ. 2457 (1914) ถึง พ.ศ. 2482 (1939) สามารถสรุปลักษณะสำคัญได้ดังนี้

สมาคมการค้า ของพ่อค้าชาวจีนที่จัดตั้งในประเทศไทยนั้นรับวัฒนธรรมการจัดตั้งองค์กรการค้ามาจากประเทศจีน ซึ่งมีมานานแล้วเมื่อพ่อค้าชาวจีนอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็ได้ นำวัฒนธรรมการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นองค์กรการค้าที่ตนคุ้นเคยเข้ามาด้วย องค์กรการค้าในประเภทสมาคม เป็นองค์กรที่จัดตั้งอย่างธรรมชาติเนื่องจากความจำเป็นทางการค้า องค์กรพวกนี้เป็นอิสระจากอำนาจรัฐ หน้าที่ขององค์กรคือช่วยส่งเสริมและคุ้มครองผลประโยชน์ของพ่อค้า ระเบียบปฏิบัติขององค์กรจะเป็นจารีตที่ปฏิบัติกันในเชิงคุณธรรมทางการค้าตามแบบวัฒนธรรมจีน องค์กรพวกนี้ดำเนินงานอย่างอิสระมาตลอด แม้เมื่อรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติสมาคมขึ้นในปี พ.ศ. 2457 (1914) องค์กรบางองค์กรได้เข้ามาจดทะเบียนสมาคม แต่ยังมีองค์กรอีกจำนวนหนึ่งดำเนินการโดยไม่เห็นความจำเป็นในการมาจดทะเบียน และไม่ต้องการให้รัฐเข้ามารับรู้ระเบียบทางการค้าของตน คือ

⁹⁷ หจช.สร.0201.40/2053 พระอนุวัตรราชานิยมขอซื้อที่ดินถนนพลับพลาไชย และขอออกหวย ก.ช.

ยังคงรักษาความอิสระในการดำเนินการเหมือนเดิม หรือแม้แต่การมาจดทะเบียนก็เพียงแจ้งให้รับรู้ถึงการรวมกลุ่มกันเท่านั้น ในเรื่องระเบียบปฏิบัติ กติกาทางการค้า และการพิจารณาคดีทางการค้า พ่อค้าซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมเป็นผู้คิดเองพิจารณาคดีกันเอง รัฐไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ภายนอกเท่านั้น ตราบใดที่สมาคมไม่ได้ดำเนินการที่ก่ออันตรายกับสังคมไทย รัฐก็จะไม่เข้ายุ่งเกี่ยว

การจัดตั้งสภาการค้า ทั้งในประเทศจีนและในประเทศไทย เป็นแรงผลักดันจากอำนาจนอกชุมชนการค้าของชาวจีน นโยบายนี้มาจากรัฐบาลจีนในสมัยปลายราชวงศ์ชิง สภาการค้าจึงกลายเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชนชั้นปกครองที่จะใช้อำนาจในการปกครองชุมชนจีนและเอาผลประโยชน์จากพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าที่เป็นสมาชิกหรือได้รับแต่งตั้งก็จะเป็นพ่อค้าใหญ่ ผู้นำก็ได้รับการยอมรับในฐานะขุนนางคนหนึ่งจากรัฐบาลจีน ในสภาวะที่ชุมชนจีนเกิดความรู้สึกรักชาติต้องการพัฒนาประเทศจีน สภาการค้าแห่งนี้ก็ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำชุมชน หากความรู้สึกรักชาติจีนลดน้อยลงหรือความรักชาติขัดกับผลประโยชน์ของพ่อค้า สภาการค้าแห่งนี้ก็จะได้รับการยอมรับน้อยลงด้วย เพราะการจัดตั้งสภาการค้าที่แยกออกจากผลประโยชน์ที่แท้จริงของพ่อค้า อำนาจในการควบคุมสมาคมก็ไม่มีอย่างเป็นทางการซึ่งแตกต่างกันสภาการค้าในประเทศจีนที่รัฐบาลจะให้อำนาจในการควบคุมสมาคมการค้า บทบาทของสภาการค้าที่เห็นเด่นชัดจึงออกมาในเรื่องของการเคลื่อนไหวสนับสนุนกลุ่มประโยชน์ในทางการเมืองเป็นที่ตั้งมากกว่าการค้า แต่อย่างไรก็ตามสภาการค้าก็มีประโยชน์ในการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของชุมชนการค้าจีนเมื่อมีความจำเป็นต้องเจรจากับรัฐ เพราะองค์การการค้าเล็กๆ ไม่สะดวกในการเจรจากับรัฐบาลไทย และรัฐเองก็มองว่าสโมสรพาณิชย์จีนเป็นผู้นำชุมชนจีน

พ่อค้าได้จัดสมาคมการค้าต่าง ๆ ควบคุมและส่งเสริมการค้าของตนในสาขาธุรกิจต่าง ๆ ดังเช่นในธุรกิจการค้าข้าวก็มีสมาคมโรงสีกลไฟกรุงเทพฯ สมาคมบีเขียงกงซ้อ (สมาคมพ่อค้าข้าว) สมาคมพ่อค้าข้าวไทยมาลาญ ในธุรกิจการนำเข้าก็มีสมาคมเฮียงลักซัว และสมาคมฝ่าหยิน ในด้านธุรกิจการเงิน ธนาคาร และประกันภัยก็มีสมาคมโพยก๊วน สมาคมธนาคารจีนแห่งกรุงสยาม และสมาคมประกันภัยจีนแห่งกรุงสยาม สมาคมการค้าเหล่านี้มีบทบาทในการส่งเสริมและคุ้มครองการค้าของพ่อค้าชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่คนจีนรู้สึกกว่าตัวเอง ไม่ได้เป็นคนไทยหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ความรู้สึกอยากยุ่งเกี่ยวกับรัฐบาลยังมีน้อยลง พวกนี้จึงรู้สึกอยากตัดสินใจพิจารณาคดีของตนภายในชุมชนการค้าของตน การที่สมาคมทางการค้าเหล่านี้ได้เพิ่มจำนวน และมีบทบาทใน

การสร้างระเบียบกติกาทางการค้าและคุ้มครองสมาชิก ทำให้พ่อค้าที่เป็นสมาชิก ของสมาคมประสบความสำเร็จทางการค้าและพัฒนาจนเป็นพ่อค้าที่มีศักยภาพ ซึ่งจะมีผลในการผลักดันสังคมไทยให้พัฒนาในเวลาต่อมา

สมาคมการค้ามีบทบาทอย่างยิ่งที่ทำให้ธุรกิจการค้าของพ่อค้าประสบความสำเร็จ ถึงแม้ว่าในธุรกิจบางอย่างพ่อค้ายังรวมตัวกันในรูปของสมาคมไม่มั่นคง ดังเช่นพ่อค้าโรงสีกลไฟมักมีเรื่องขัดแย้งทางการค้า และแข่งขันกันจนการรวมตัวในรูปสมาคมไม่ประสบความสำเร็จ แต่เมื่อพบกับวิกฤตการณ์ พ่อค้าได้เห็นความจำเป็นที่จะใช้สมาคมในการแก้ปัญหาดังในวิกฤตการณ์ข้าวปี พ.ศ. 2474 (1931) สมาคมการค้าจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พ่อค้าประสบความสำเร็จทางการค้า และทำให้เศรษฐกิจระบบทุนนิยมขยายตัวไปทั่วสังคมไทย ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคมาสู่การผลิตเพื่อขาย

วัฒนธรรมการจัดตั้งองค์กรการค้าในรูปสมาคมนี้พ่อค้าจีนเป็นผู้นำเข้ามาจากประเทศจีนดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจในสังคมไทยเปลี่ยนแปลง เป็นปัจจัยที่เรารับมาจากวัฒนธรรมศักดินาดั้งเดิมของจีน ผู้นำในองค์กรการค้าของชาวจีนซึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่จะรวมตัวอยู่ในสโมสรพาณิชย์จีน ผู้นำเหล่านี้ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ยังต้องดำเนินงานในด้านช่วยเหลือชุมชนจีนทั้งในเมืองไทยและในประเทศจีน นอกจากนี้ยังเข้าร่วมกับกิจกรรมเมืองกับกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศจีนด้วย บุคคลิกภาพของผู้นำแบบนี้เกิดขึ้นในระยะเวลาที่รัฐได้มีการปรับปรุงการปกครองชุมชนจีนใหม่ ไม่ยอมรับองค์กรที่ผิดกฎหมาย "อั้งยี่" ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องเข้าสังกัดในองค์กรที่รัฐบาลไทยยอมรับ กระแสตื่นตัวในความรักชาติจีนต้องการช่วยเหลือดินแดนและบ้านเกิดให้เจริญรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นนับปลายสมัยราชวงศ์ชิงจนถึงเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลสาธารณรัฐแล้ว ทำให้ผู้นำในองค์กรการค้าเหล่านี้เข้าร่วมในกระแสรักชาติจีนนี้ด้วย